HITLERS Derde Rijk

Nummer 9

Alle verschrikkelijke geheimen onthuld

Von Ribbentrop
Hitlers minister van buitenlandse zaken

Leibstandarte SS
De lijfwacht van de Führer

De slag om de Atlantische Oceaan
Engeland uithongeren

Ravensbrück
Het vrouwenkamp

De opstand in Warschau
Totale vernietiging van de Poolse hoofdstad

HITLERS Derde Rijk

Deel 9 Inhoud

Geheim Hitler-archief 43 t/m 48

Hitlers wraak

De Holocaust 49 t/m 54

Ravensbrück: Het vrouwenkamp

In het Derde Rijk 47 t/m 50

Hitlers gewillige arbeiders

Nazi Verschrikkingen 43 t/m 48

De opstand van Warschau

Hitlers handlangers 31 t/m 34

Joachim von Ribbentrop

Hitlers veldslagen 59 t/m 66

De slag om de Atlantische Oceaan

Hitlers oorlogsapparaat 57 t/m 62

Leibstandarte-SS Adolf Hitler

Nazi-symbolen 35 t/m 38

Medailles en -onderschiedingen Deel2: Partij-onderscheidingen

A tot Z van het Derde Rijk 33 t/m 36

Grynszpan, Herschel - Heute Deutschland! Morgen die Welt!

Fotoverantwoording

Geheim Hitler Archief 43: Aerospace Publishing; **Geheim Hitler Archief 44:** AKG London **Geheim Hitler Archief 45:** Aerospace, AKG; **Geheim Hitler Archief 46:** Aerospace; **Geheim Hitler Archief 48:** AKG; **Holocaust 49:** USHMM **Holocaust 50:** Sigmund Baum, USHMM; **Holocaust 51:** USHMM; **Holocaust 52:** USHMM; **Holocaust 53:** USHMM, Lydia Chagoll **Holocaust 54:** Dokumentarchiv Osterreiches Widerstandes; **In het Derde Rijk 47:** Aerospace, Topham; **In het Derde Rijk 48-50:** AKG, Aerospace; **Nazi verschrikkingen 43:** Aerospace; **Nazi verschrikkingen 44:** Aerospace, Topham; **Nazi verschrikkingen 45:** Aerospace; **Nazi verschrikkingen 46:** Aerospace, RHL via TRH, Bundesarchiv; **Nazi verschrikkingen 47:** Aerospace; **Nazi verschrikkingen 48:** AKG; **Hitlers handlangers 31-32:** AKG; **Hitlers handlangers 33:** Topham, Popperfoto, AKG; **Hitlers handlangers 34:** Aerospace, AKG, EWWF; **Hitlers veldslagen 59-63:** Aerospace; **Hitlers Veldslagen 64:** Topham; **Hitlers veldslagen 65-66:** Aerospace; **Hitlers Oorlogsapparaat 57:** AKG; **Hitlers Oorlogsapparaat 58:** Aerospace; **Hitlers Oorlogsapparaat 59:** Aerospace, EWWF; **Hitlers Oorlogsapparaat 60:** Aerospace, AKG; **Hitlers Oorlogsapparaat 61:** EWWF; **Hitlers Oorlogsapparaat 62:** Aerospace, AKG; **Nazi symbolen 40-43:** Aerospace; **A tot Z 33-36:** EWWF, Popperfoto, AKG, Aerospace (twee), Topham

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt in welke vorm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Midsummer Books Ltd. Alle rechten voorbehouden. Deze uitgave mag niet in gewijzigde vorm of tegen een hogere prijs dan de aanbevolen verkoopprijs uitgeleend, wederverkocht, verhuurd of op andere wijze op commerciële basis aangeboden worden.

© 2001 Maxwell B.V.
© 2001 Midsummer Books
Brightstar Publishing plc. 2001

Hitler had een hekel aan het communisme. Tijdens de invasie in de Sovjet-Unie in 1941 gaf hij de Duitse soldaten opdracht alle functionarissen van de communistische partij en iedereen die verzet bood tegen de Duitse bezetters te vermoorden. De verdachten werden direct terechtgesteld, zonder enige vorm van proces.

Hitlers Wraak

Hitler werd gedreven door wraak - de begrippen vergeven en vergeten kende hij niet. Met zijn paranoia en haat terroriseerde hij een hele generatie Europeanen.

HITLER leefde voor wraak. Wraak op de joden, communisten en de andere vijanden binnen Duitsland die hij verantwoordelijk hield voor de nederlaag van 1918; wraak op de geallieerden die zulke zware voorwaarden hadden bedongen in het verdrag van Versailles en persoonlijke wraak op de mannen en vrouwen die het tegen hem op durfden te nemen. Vanaf de laatste dagen van de Eerste Wereldoorlog toen hij moest herstellen van een Britse aanval met gifgas, stelde Hitler zijn leven in het teken van wraak. Zijn toespraken en de tirades in *Mein Kampf* zijn doorspekt met verwijzingen naar 'afrekeningen' met de vroegere geallieerden, de bolsjewisten en, natuurlijk, de joden. Zodra hij aan de macht kwam, zou hij met hen afrekenen. De eerste man die inzag dat Hitler een talent had als spreker, was kapitein Karl Mayr. Hij gaf leiding aan de 'informatie-eenheid' van

Links:
Het hoogtepunt van Hitlers macht werd bereikt toen Frankrijk zich overgaf. De Führer was blij met de overwinning van de Wehrmacht en zag de bezetting van Parijs als wraak voor de vernederingen die Duitsland had moeten ondergaan onder het Verdrag van Versailles.

Boven:
Gregor Strasser, hier op een foto uit 1930 met Roland Freisler, was een overtuigd revolutionair en de machtigste figuur in de nazi-partij na Hitler. Strassers streven naar verandering bracht hem in conflict met de meer pragmatische Hitler. Hitler zag hem als een serieuze bedreiging en liet hem tijdens 'de Nacht van de Lange Messen' vermoorden.

Links:
Rijkskanselier Kurt von Schleicher wilde de economie verbeteren en werkloosheid bestrijden door een verbond met de linkse tak van de NSDAP en de federatie van Duitse vakbonden. De links georiënteerde leiding van de sociaal-democratische partij dwong de vakbonden zich terug te trekken uit een eventueel verbond en Von Hindenburg onthief Von Schleicher op 28 januari 1933 uit zijn ambt. Ook de voormalige generaal viel samen met zijn vrouw ten prooi aan Hitlers 'lange messen'.

Bayerische Reichswehr Gruppenkommando Nr. 4, de contrarevolutionaire of 'witte' legereenheden die in 1919 de radenrepubliek in München ten val brachten. Mayrs taak was indoctrinatie: de marxistische propaganda beantwoorden met rechts-nationalistische ideologie.

In juni 1919 maakte hij een lijstje van nuttige mannen in de Beierse legereenheid; mannen die hun kameraden aangaven omdat ze de revolutionairen goedgezind waren. Een daarvan was 'Hittler, Adolf' die van 5-12 juni aan de universiteit van München colleges in 'antibolsjewistische studies' had bijgewoond. Hitler was een van de betere leerlingen en zou een van de 26 soldaten zijn die benoemd werden als 'instructeurs' op kamp Lechfeld, bij Augsberg, waar de Duitse krijgsgevangenen door de geallieerden naartoe gestuurd waren in afwachting van hun ontslag uit het leger. Mayrs mannen moesten hen 'zuiveren' van hun bolsjewistische inzichten en de 'juiste' nationalistische standpunten bijbrengen.

Hitler ontdekt zijn roeping

De voormalige gevangenen kregen een vijfdaagse training die op 20 augustus startte. Een spreker viel direct op: Adolf Hitler, die hier zijn demagogische kwaliteiten ontdekte. Eindelijk had hij een doel. Mayr beschreef hem later als een "zwerfhond die op zoek was naar een baasje" en deed de profetische uitspraak dat hij zich totaal niet druk maakte om het Duitse volk. Hij predikte wraak: tegen de joden, de bolsjewisten en de geallieerden. In zijn onderbewustzijn waren de belangen van Duitsland en van Adolf Hitler al met elkaar verstrengeld.

Kapitein Mayr zou het nog betreuren dat hij dit monster geschapen had. Uit onvrede met extreem rechts nam hij de wapens op namens de sociaal-democraten en werd hij een van de leiders van de *Reichsbanner*, de paramilitaire organisatie die aan die partij gelieerd was.

Hitler zag dit als grof verraad. En Hitler had het geheugen van een olifant waar het dergelijke 'misdaden' betrof. Mayr vluchtte in 1933 uit Duitsland weg, maar werd uiteindelijk door de SD opgespoord. Hij werd in 1940 in Frankrijk aangetroffen en naar het concentratiekamp Buchenwald gestuurd. Daar stierf hij begin 1945.

Lange Messen

Hitler was de eerste Duitse rijkskanselier die zijn voorganger liet vermoorden. In de Nacht van de Lange Messen op 30 juni 1934 overvielen zes nazi's het huis van Kurt von Schleicher en brachten ze de ex-kanselier en zijn echtgenote om het leven. Dit was een van de vele vergeldingsacties die die nacht plaatsvonden.

Von Schleicher had zich uit het openbare leven teruggetrokken nadat

Baedeker-bombardementen

`Baedeker-bombardementen' was de verzamelnaam voor het luchtoffensief van de Luftwaffe tegen culturele doelen in Engeland van april tot juni 1942. Ze werden tijdens een persconferentie afgekondigd als antwoord op de Britse bombardementen. Volgens een afgevaardigde van het Duitse ministerie van buitenlandse zaken zou de Luftwaffe elk Engels gebouw bombarderen dat in de reisgids van Karl Baedeker met drie sterren aangeduid was. De aanvallen startten op direct bevel van Hitler als vergelding voor de RAF-bombardementen op de burgerbevolking in de historische Duitse steden Lübeck, Rostock en Keulen. Deze aanvallen waren de eerste uit een reeks strategische bombardementen door de Britten - het enige wat ze op dat moment konden doen om de Duitsers op hun eigen terrein te raken. De Engelse steden die het doelwit waren van de nachtelijke Duitse acties waren Bath, Canterbury, Exeter, Norwich en York. De Luftwaffe was echter op te veel fronten tegelijk ingezet en had niet voldoende capaciteit om een langdurige aanval op Groot-Brittannië uit te voeren. Er vielen onder de burgerbevolking verrassend weinig slachtoffers: in totaal 1637 doden en 1760 gewonden. Deze cijfers staan in geen enkele verhouding tot de zware verliezen die de massale Britse bombardementen op Duitsland zouden veroorzaken.

Rechts:
De Junkers Ju 86P, die op grote hoogte vloog, was een van de vliegtuigen die gebruikt werden voor de Baedeker-bombardementen. De originele Ju 86 was aan het begin van de oorlog al achterhaald, maar het 'P'-model kon zo hoog vliegen dat men hem vrijwel niet kon onderscheppen. Toch had dit maar weinig effect: er waren maar weinig van deze vliegtuigen operationeel en vanaf 40.000 voet kon men niet erg nauwkeurig bombarderen.

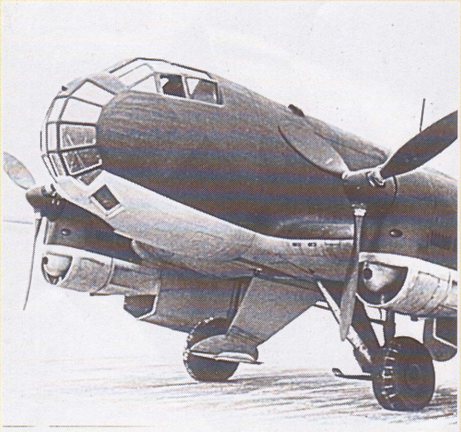

Hieronder:
Er werden vooral Heinkel He 111's ingezet voor de Baedeker-bombardementen, maar ze brachten weinig schade toe op Brits grondgebied.

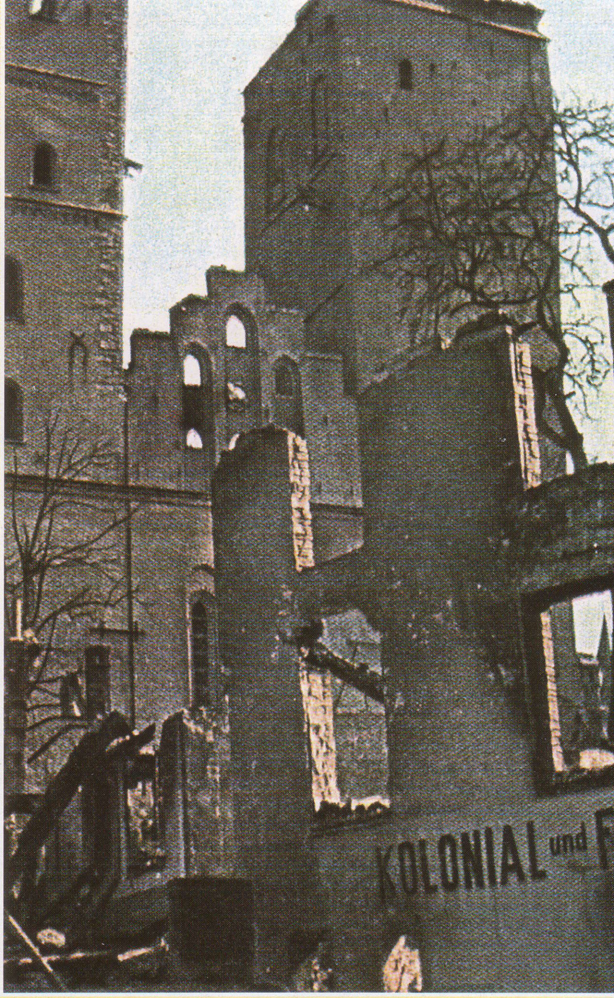

Boven:
In de nacht van 28/29 maart 1942 dropten 200 RAF-bommenwerpers 300 ton brandbommen op Lübeck. De brandweer had anderhalve dag nodig om het vuur in de middeleeuwse binnenstad de baas te worden. Als vergelding liet Hitler terreuraanvallen op Britse doelen uitvoeren.

Hieronder:
De ineffectiviteit van Hitlers wraak bleek op 30 mei 1942. Die nacht liet Air Marshal Sir Arthur Harris de RAF de eerste 'thousand bomber raid' uitvoeren op Keulen. In golven gooiden de vliegtuigen hele stukken van de stad in puin.

Ziek en van alle realiteitszin beroofd droomde Hitler aan het eind van de oorlog van een Wagneriaanse Götterdämmerung. Zijn plan om Duitsland als offerande voor zijn dood te vernietigen werd verijdeld door zijn eigen minister, Albert Speer.

Hitler aan de macht was gekomen, maar de Führer had hem de gebeurtenissen van 13 augustus 1932 nooit vergeven.

Hitler was die dag, direct na zijn verkiezingssucces, naar het presidentieel paleis gegaan voor een bespreking van 20 minuten met president Von Hindenburg. Geheel in lijn met zijn alles-of-nietsbeleid weigerde Hitler deel te nemen aan een coalitieregering: hij wilde per se rijkskanselier worden. Von Hindenburg weigerde dat. Von Schleicher vaardigde daarop een communiqué uit waarin onthuld werd dat de veldmaarschalk Hitler geen toestemming had gegeven te gaan zitten, hem terechtgewezen had voor de misdaden die zijn SA-mannen gepleegd hadden en zijn politieke eisen had afgewezen. Von Schleicher liet er bovendien geen gras over groeien: hij publiceerde zijn officiële bekendmaking lang voordat de nazi's hun versie van de gebeurtenissen naar buiten konden brengen.

In de zomer van 1934 vormde Von Schleicher geen enkel gevaar meer voor Hitler, maar voor deze van wraak vervulde man telde dat helemaal niet meer mee.

Iemand anders die allang geen dreiging meer vormde voor Hitler, was de 72-jarige Gustav von Kahr, president van Beieren van 1917-24 en hoofd van het hooggerechtshof van Beieren van 1924-27. Tijdens de mislukte putsch van 1923 had Hitler Von Kahr onder bedreiging van een vuurwapen gedwongen zich achter de opstand te scharen, maar hij had hem niet laten bewaken.

Von Kahr ontsnapte en alarmeerde de Reichswehr die de amateuristische couppoging in de kiem smoorde. Tijdens de Nacht van de Lange Messen werd Von Kahr ontvoerd uit zijn huis in München. Men trof hem later doodgestoken aan, langs een weg bij Dachau.

Bommen op Engeland

Al snel werden Hitlers persoonlijke wraakacties overschaduwd door veel zwaardere misdaden. Wraak was de leidraad in zijn buitenlandse politiek en zou ook zijn belangrijkste strategische beweegreden zijn tijdens de oorlog. Nadat de RAF in 1940 Berlijn gebombardeerd had, liet hij de Luftwaffe uit wraak de aanvallen op de Britse luchtvelden afbreken en hun bommen boven Londen afwerpen, juist op het moment dat het RAF Fighter Command eraan begon te twijfelen of de luchtbases in het zuiden nog wel te redden waren.

Als vergelding voor de bombardementen door de RAF op Lübeck en andere Duitse steden, liet Hitler aanvallen uitvoeren op Britse 'culturele' dorpen en steden, de zogenaamde 'Baedeker-bombardementen'. Wraak lag ook ten grondslag aan Hitlers 'commando-order': het bevel dat alle geallieerde commandotroepen direct geëxecuteerd moesten worden als ze in Duitse handen vielen. Men kan zich voorstel wat hiervan later de gevolgen waren voor Duitsers die zich wilden overgeven.

Hitlers wraakzucht drong ook door in de rangen van het Duitse leger in het oosten. Hitler gaf zelf opdracht honderden 'Bolsjewistiche Untermenschen' om het leven te brengen als de partizanen ook maar één Duitse soldaat zouden verwonden.

De moordlust van het Duitse leger waar het bepaalde bevolkingsgroepen betrof, was te danken aan hun leider aan wie elke soldaat persoonlijke trouw had gezworen. Gedurende twee jaar schoven de frontlinies in Rusland op en neer, vanaf de poolcirkel tot aan de oevers van de Kaspische Zee. Maar in de herfst van 1943 trokken de Duitsers zich terug, in het volle besef dat ze hier nooit meer zouden terugkeren. Ze lieten een spoor van totale vernietiging achter: ze vergiftigden de waterbronnen, verwoestten alle gebouwen, sneden de bast van de bomen en slachtten het vee af dat ze niet meenamen. Als Hitler niet van zijn oostelijk rijk mocht genieten, dan zou niemand er meer plezier van hebben.

Natuurlijk hielden lang niet alle Duitse soldaten zich aan hun eed van trouw. Op 20 juli 1944 overleefde Hitler ternauwernood een aanslag door kolonel Claus von Stauffenberg, die een tijdbom in een vergaderzaal in Rastenburg achterliet. Hitlers wraak kende geen grenzen. De verdachten werden op ongekend barbaarse wijze ondervraagd en direct daarna geëxecuteerd. Hitlers wraak op de samenzweerders eindigde pas toen hij zelfmoord pleegde: terwijl de geallieerde legers dichterbij kwamen, werden de laatste gevangenen die nog in leven waren uit hun cellen gesleept en vermoord, vaak slechts een paar dagen voordat het kamp bevrijd werd.

Duitsland moet branden

In maart 1945 richtte Hitler zijn toorn niet langer alleen op de samenzweerders, maar op iedereen die hem in de steek had gelaten: het hele Duitse volk. De 'Nero-verordeningen' die hij op 19 en 30 maart uitvaardigde, waren exact dezelfde maatregelen als die voorgesteld waren door de meest wraakzuchtige elementen binnen de leiding van de geallieerden. Het doel daarvan was de totale vernietiging van Duitsland. Alle zware industrie moest opgeblazen worden, men moest de bruggen, spoor- en waterwegen vernielen. Duitsland moest teruggeworpen worden in de middeleeuwen, met een economie die nog net voldoende was om de bevolking in leven te houden.

Nu zijn rijk niet meer was dan een ondergrondse bunker onder de platgegooide ruïnes van zijn kanselarij, vaardigde Hitler orders uit die het naoorlogse Duitsland zouden veroordelen tot jarenlang nodeloos lijden. Het was zijn laatste wraak gericht tegen een volk dat hem in de steek gelaten had. Voor deze maniakale egoïst betekenden de geweldige inspanningen van de Duitse strijdkrachten helemaal niets. Gelukkig voor Duitsland wijdde Albert Speer zijn laatste weken in vrijheid eraan deze dwaze bevelen ongedaan te maken. Hij reisde constant door het steeds kleiner wordende Duitse rijk om de hoogste nazi's ervan te overtuigen de instructies 'kwijt te raken' of de vernietigingsorders uit te stellen totdat het te laat was.

De laatste verdedigers van het centrum van Berlijn lieten zich nog wel door Hitlers orders leiden. Zij verdedigden dit laatste nazi-bastion vooral vanuit de geest van het Freikorps en niet vanuit rationele militaire overwegingen. Op Hitlers orders executeerden 'politieke officieren' en SS-eskaders mensen ter plekke, zonder enige vorm van proces. Hitlers Duitsland eindigde zoals het begon: met zinloos geweld dat alleen dood en verderf als doel had.

Aanslag op Hitler

"Ze moeten allemaal hangen als slachtvee"

Het langstdurende verzet tegen Hitler was afkomstig van de voormalige militairen van de Reichswehr die in 1933 hun ontslag hadden gekregen. Onder hen was generaal Ludwig Beck. Na een aantal mislukte aanslagen op Hitler in de herfst van 1938, de winter van 1939-40 en in 1943, werd het moreel van de samenzweerders opgefrist door een nieuwkomer in hun midden: *Oberstleutnant* Claus von Stauffenberg. Deze beschaafde, intelligente academicus en charismatische militair had besloten dat Hitler dood moest, terwijl hij van zijn verwondingen lag te herstellen in Noord-Afrika. Toen hij terugkeerde in actieve dienst, kreeg hij een staffunctie waardoor hij af en toe Hitlers besprekingen in Rastenburg kon bijwonen. De aanslag werd gepland voor dinsdag 20 juli 1944. Von Stauffenberg plaatste de bom die volgens plan afging. Helaas wist de Führer op wonderbaarlijke wijze onder het puin uit te komen, licht geschroeid maar verder ongedeerd. De coup had alsnog kunnen slagen als twee andere samenzweerders, Witzleben en Beck, in Berlijn wat besluitvaardiger geweest waren. Von Stauffenberg stierf samen met zijn mede-samenzweerders Olbricht, Hoeppner en Beck nog diezelfde avond. De SS'er Otto Skorzeny, die toevallig in Berlijn aanwezig was, voorkwam verdere executies zodat men meer details te weten kon komen over het complot. Hitlers woede was vermengd met een onbedwingbare wraaklust. "Ik gooi hun vrouwen en kinderen in het concentratiekamp," raaskalde hij, "en toon geen genade." Hij hield woord.

Himmler en Kaltenbrunner kregen de opdracht de samenzweerders tot de laatste man op te sporen en ze genadeloos te martelen. Hitler gebruikte de burgerrechters als instrument voor zijn haat. Na een golf van arrestaties werden de slachtoffers overgedragen aan het Volksgericht onder voorzitterschap van de sadistische (voormalige communist) Roland Freisler. In de nepprocessen waarbij zowel de rechter als de raadsmannen voor de gedaagden om het hardst probeerden de beschuldigden veroordeeld te krijgen, werd vrijwel altijd de doodstraf uitgesproken. De executie vond plaats in de vorm van langzame wurging, waarbij de slachtoffers met pianosnaren aan vleeshaken werden opgehangen. Dit gebeuren werd gefilmd zodat Hitler het op zijn gemak nog eens kon bekijken. Er werden meer dan 7000 verdachten gearresteerd; zo'n 200 daarvan werden geëxecuteerd. De meeste verdachten werden naar concentratiekampen gestuurd, waarna er nooit meer iets van hen vernomen werd.

Hieronder:
Claus von Stauffenberg begroet de Führer in Rastenburg vijf dagen voor de aanslag. Als de andere samenzweerders even vastberaden waren geweest als hij, dan had de aanslag kans van slagen gehad. Maar de Führer overleefde het en zijn wraak was vreselijk.

Hieronder:
Carl Goerdeler was de burgerleider van de beweging tegen Hitler. Na de mislukte aanslag kon deze voormalige burgervader van Leipzig zich bij vrienden verborgen houden, ondanks de beloning van 1 miljoen Reichsmark die voor hem uitgeloofd was. Hij werd uiteindelijk op 12 augustus door de Gestapo opgepakt. Na zijn veroordeling door het Volksgericht werd hij in februari 1945 ter dood gebracht. Op bevel van Hitler werd hij met een handbijl onthoofd.

Roland Freisler, president van het Volksgericht, zat de processen tegen de samenzweerders voor. Zijn gedrag was zo beschamend, dat zelfs officiële nazi-waarnemers zich hierover bij Bormann beklaagden. Freisler werd in februari 1945 tijdens een zitting gedood door een Amerikaans bombardement. De brand die daarop uitbrak, vernietigde het meeste bewijs tegen de resterende verdachten.

Vrouwelijke gevangenen repareren de schade na een bombardement bij Ravensbrück. De meeste van de 130.000 gevangenen die in het kamp terechtkwamen, dienden als dwangarbeiders.

Ravensbrück

Het vrouwenkamp

Hoewel de meerderheid van de gevangenen in concentratiekampen mannen waren, richtten de nazi's vanwege de toenemende tegenstand van vrouwen tegen hun regime een speciaal kamp op voor vrouwen. Dit kamp werd in 1938 in Ravensbrück gebouwd en bleek al snel even onmenselijk te zijn als de kampen voor mannen.

VLAKBIJ het dorp met dezelfde naam, 90 kilometer ten noorden van Berlijn, had het kamp Ravensbrück alles in zich om een idyllisch vakantiekamp te zijn. Gelegen aan de kust van een groot meer, tussen de bossen en de vennen, was het een perfecte plek voor een rustige zomer. Maar het was verre van een vakantiekamp en de mensen die er tijdens het nazi-bewind verbleven, hadden echt niet zelf gekozen voor de helse accommodatie.

In nazi-Duitsland was het niet gebruikelijk dat vrouwen zich met politieke zaken inlieten. De vrouw werd geacht een perfecte huisvrouw te zijn die voor haar man en kinderen zorgde. Als gevolg daarvan werden er in de eerste maanden nadat Hitler aan de macht was gekomen slechts weinig vrouwen gearresteerd.

Maar ook in Duitsland waren er vrouwen die meer wilden dan *Kinder, Kirche* en *Küche*. Vrouwen als Rosa Luxembourg hadden een prominent aandeel gehad in de opkomst van het communisme na de Eerste Wereldoorlog en het werd al snel duidelijk dat er ook van vrouwelijke zijde oppositie tegen de nazi's bestond.

De eerste vrouwelijke gedetineerden konden nog gemakkelijk gehuisvest worden in gevangenisforten zoals Lichtenberg. Maar het aantal arrestaties nam toe, vooral toen de Gestapo zich ook op religieuze tegenstanders van het nazi-regime ging richten. Men besloot dat er daarom een kamp speciaal voor vrouwen gebouwd moest worden.

HET KAMP BOUWEN

De SS koos Ravensbrück vanwege de afgelegen locatie die via de spoorwegverbinding met het nabijgelegen Fürstenberg toch nog vrij gemakkelijk vanuit Berlijn te

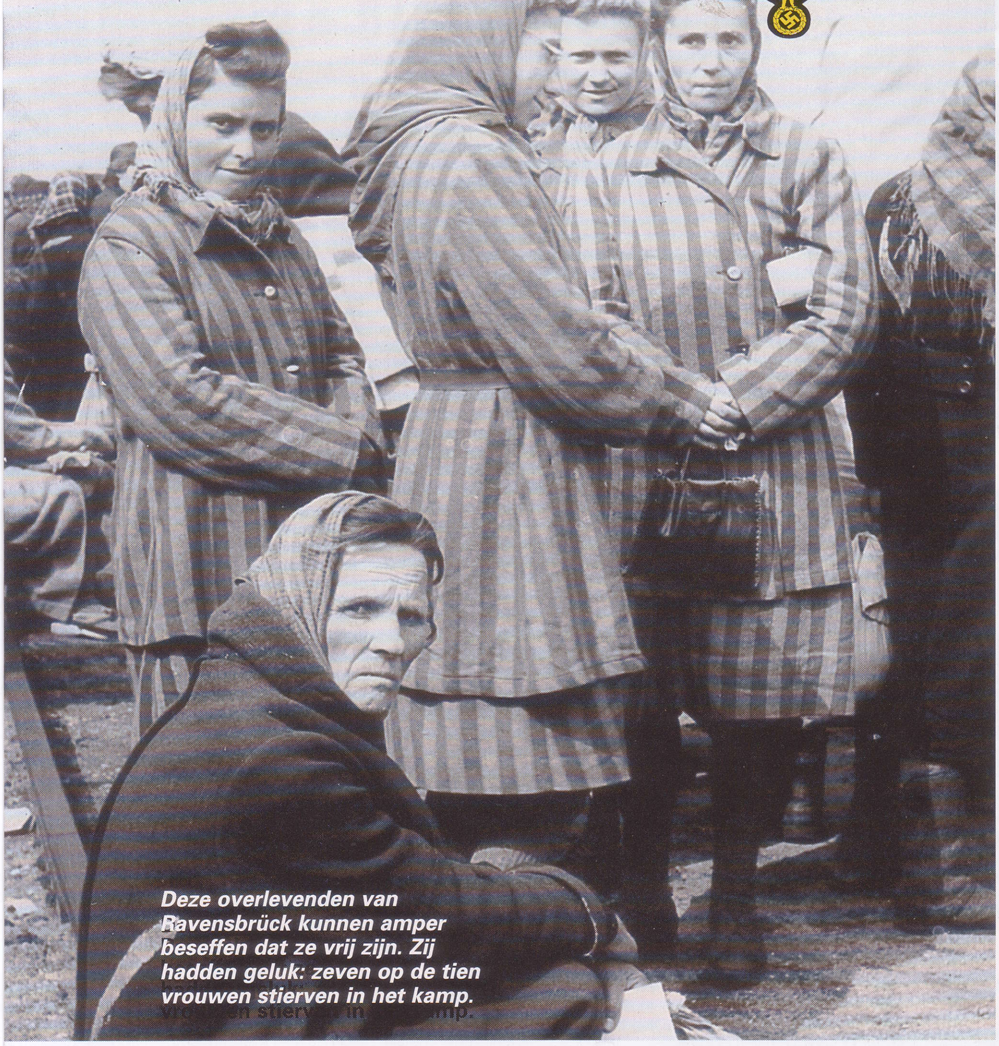

Deze overlevenden van Ravensbrück kunnen amper beseffen dat ze vrij zijn. Zij hadden geluk: zeven op de tien vrouwen stierven in het kamp.

bereiken was. In 1938 werden er 500 gevangenen vanuit het concentratiekamp Sachsenhausen naar deze plek gestuurd om het nieuwe kamp te bouwen. Er werden 14 blokken met barakken aangelegd, plus een keukenblok, een appelterrein, een detentiecentrum, ziekenhuis en woningen voor de bewakers.

Het kamp werd op 15 mei 1939 officieel geopend, en op 19 mei kwamen de eerste gevangenen aan via Lichtenberg. Met hen kwam ook de commandant aan, SS-*Hauptsturmführer* Max Kogel. Het transport bestond uit zo'n 900 gevangenen, vooral jehovah-getuigen. Tien dagen later arriveerden er vierhonderd zigeuners als gevolg van een landelijke Gestapo-actie onder het mom van misdaadpreventie, maar die in feite puur gericht was op wat in de rassenwetten van de nazi's gedefinieerd was als een "raciaal afwijkende minderheid met buitenlands bloed".

Aan het eind van het jaar was Duitsland in oorlog en kwamen de eerste Poolse gevangenen aan, waarmee het totaal op 2300 kwam.

Ravensbrück werd volgens de standaard regels voor concentratie-kampen geleid. Het enige verschil was dat er 150 *Aufseherinnen*, vrouwelijke opzichters, werden toegevoegd aan de *Totenkopf*-bewakers. De overlevenden van het kamp vertelden later dat deze vrouwen al snel even wreed en bruut werden als hun mannelijke collega's. De meeste *Aufseherinnen* kwamen uit arme gezinnen en hadden weinig opleiding gehad. Ze gingen meestal voor de SS werken, omdat het salaris en de arbeidsomstandigheden hier beter waren dan bij boeren of in een fabriek. Vanaf 1942 werden er in Ravensbrück ook vrouwelijke bewakers opgeleid voor andere kampen: in totaal 3500 in twee jaar.

Evenals bij de meeste andere concentratiekampen was het bestuur over Ravensbrück in verschillende afdelingen verdeeld. Deze omvatten het bureau van de commandant, de politieke afdeling, de afdeling 'preventieve aanhoudingen', een medische afdeling en een afdeling administratie. Daarnaast was er nog een voertuigafdeling, een onderhoudsafdeling en het bataljon SS-bewakers (zo'n 1000 man aan het eind van de oorlog).

De politieke afdeling was verantwoordelijk voor het transport, de ontvangst en de registratie van de gevangenen. Daarnaast diende deze afdeling informatie los te krijgen van politieke gevangenen, waarbij brute ondervragingen en martelingen niet geschuwd werden.

Zodra ze in het kampsysteem opgenomen waren, vielen de gevangenen onder de afdeling 'preventieve aanhoudingen'. Deze afdeling was verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken in het kamp en voor het organiseren van de werkzaamheden die de vrouwen buiten het kamp uitvoerden. De hoogste opzichtster rapporteerde aan het kamphoofd en verdeelde het werk over de andere *Aufseherinnen*.

De gevangenen leefden in barakken. Deze waren oorspronkelijk ontworpen voor maximaal 270 vrouwen per blok, maar in 1945 zaten er 600 en soms zelfs meer vrouwen in een blok. Het uniform van de gevangenen was een blauw met grijs gestreepte jurk die van een grove stof gemaakt was. Van oktober tot maart kregen ze een dunne jas, plus sokken en schoeisel - meestal klompen.

RANTSOENEN

Aan het begin van de oorlog kregen de gevangenen een dagelijks rantsoen van 500 gram brood, ongeveer een halve liter groentesoep en

"In Ravensbrück zag ik vrouwen die door de Duitsers gebruikt waren als proefkonijn voor hun experimenten: bij sommigen was de wervelkolom verwijderd, bij anderen het beenmerg of de geslachtsdelen."

Ooggetuigenverslag van de Russische generale staf gedaan in Neurenberg

Rechtsboven:
Het meeste werk dat de gevangenen moesten doen, was zware fysieke arbeid. Kinderen ouder dan 12 moesten zij aan zij met hun moeder werken.

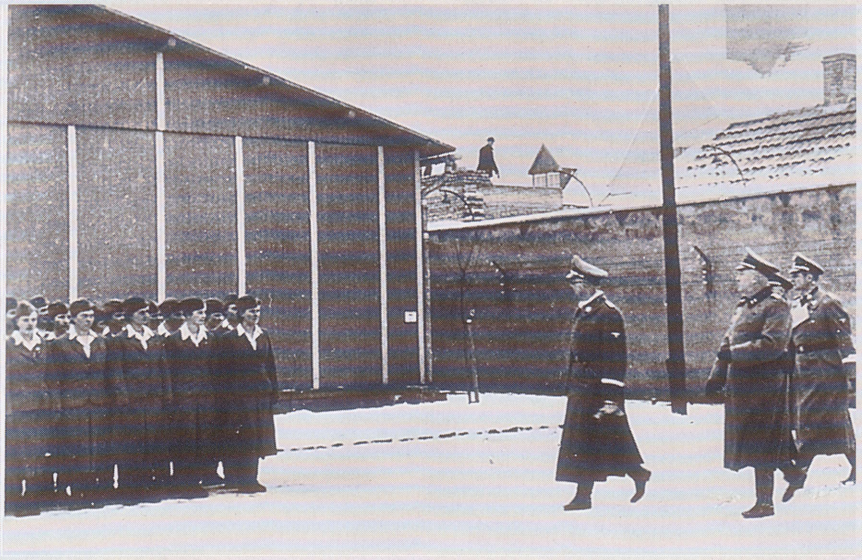

Helemaal boven:
De SS profiteerde van het werk van de gevangenen in het kleding- en leerbedrijf in het kamp. Er waren naai- en kleermakersateliers, schoenmakerijen en werkplaatsen voor ander handwerk. Er was zelfs een bontwerkerij in het kamp.

Boven:
Reichsführer-SS Heinrich Himmler inspecteert de vrouwelijke opzichters van Ravensbrück. Deze vrouwen waren ongekend wreed voor hun gevangenen.

aardappelen. In de weekenden werd dit soms aangevuld met worst, kaas en jam. In 1942 kregen ze echter nog maar maximaal 200 gram brood per dag. De soep - erg waterig en weinig voedzaam - werd gemaakt van bieten en kool en de jam in het weekend werd ook steeds schaarser. In 1944 was het dieet nog veel slechter. In combinatie met het zware werk en de slechte gezondheidszorg leden de vrouwen aan ondervoeding en aan allerlei ziektes die daarvan het gevolg waren.

Van gezondheidszorg kon men eigenlijk niet meer spreken: de medische staf van de SS beoordeelde alleen maar of de vrouwen te ziek waren om te werken. Tenzij ze op leven na dood waren, werden alle gevangenen die zich ziek meldden direct weer aan het werk gestuurd. Vooral longziekten kwamen veel voor, evenals hart- en nieraandoeningen. Naast bevriezingsverschijnselen in de winter, liepen de vrouwen allerlei verwondingen op en de meeste vrouwelijke gevangenen hadden zweren en abcessen als gevolg van de slechte hygiene in het kamp. Ook was er altijd het gevaar op epidemieën omdat de geïnterneerden met hun drieën of vieren op een planken bed lagen in de overbevolkte barakken.

Hoewel het leven in het kamp nooit een pretje was, waren de omstandigheden in het detentieblok het allerslechtst. Dit blok, dat bij de gevangenen bekendstond als de bunker, had 78 cellen op twee verdiepingen. In de kale cellen was er alleen maar een opvouwbare plank waarop men kon slapen. De vrouwen konden om allerlei 'misdaden' naar de bunker gestuurd worden. Vooral politieke activiteiten of weigeren aan oorlogsprojecten te werken werden zwaar bestraft, maar ook een slecht opgemaakt bed of het schrijven van een gedicht konden al voldoende aanleiding zijn om hier te belanden.

De opzichters in deze cellen waren ongekend wreed. Nadat lijfstraffen in 1940 officieel weer ingevoerd werden, was de standaardstraf 25 stokslagen. De gevangenen werden daarvoor aan een speciaal blok vastgebonden. Een van de wreedste opzichtsters, Dorothea Binz, gebruikte allerlei bestraffingsmiddelen, waaronder riemen, hogedrukslangen en haar twee honden die erop getraind waren de gevangenen te bijten.

EXPANSIE

Vanaf het begin van het concentratiekampsysteem werd zware arbeid gezien als een van de basiselementen van het regime. Maar na het uitbreken van de oorlog steeg het aantal gevangenen explosief en

RAVENSBRÜCK-COMPLEX 1944/45

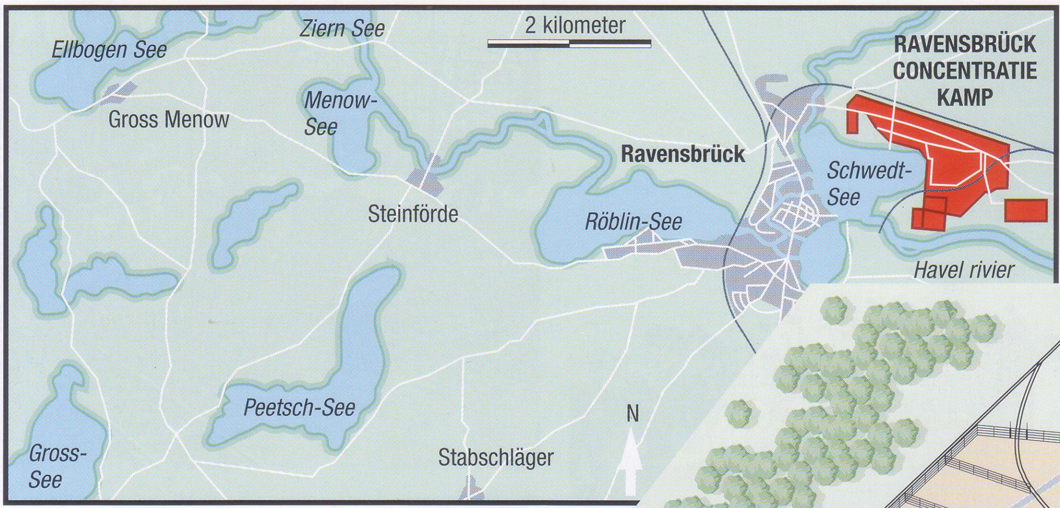

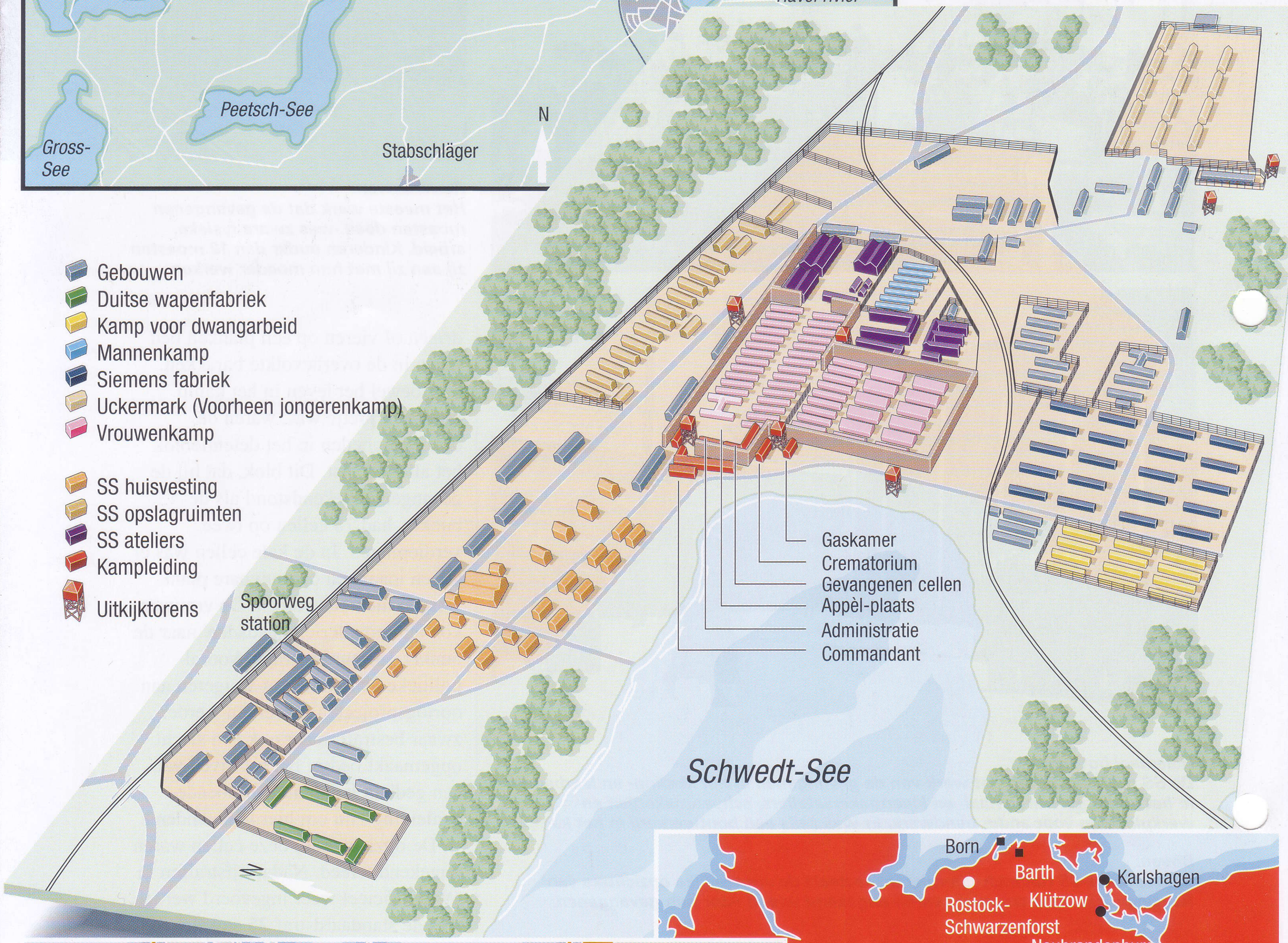

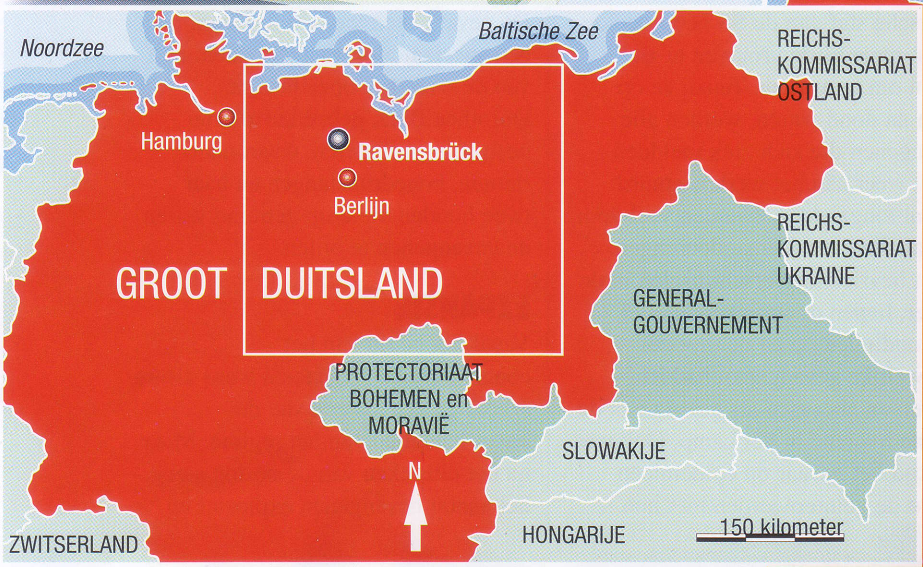

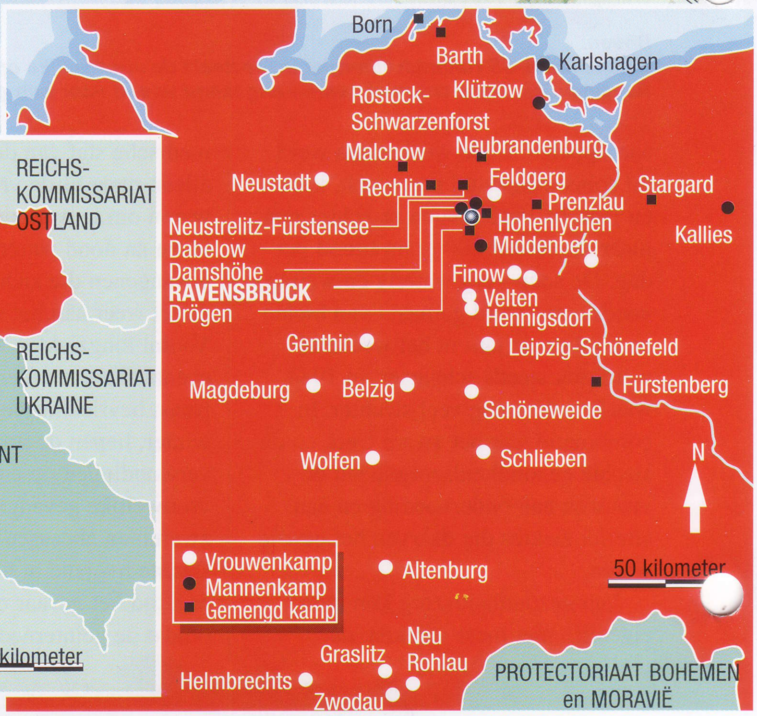

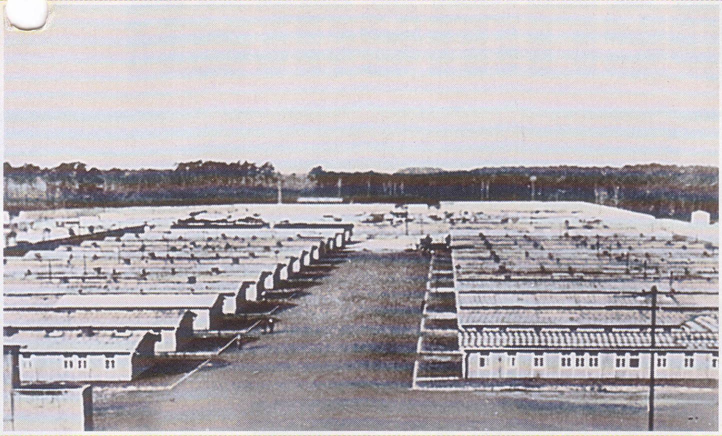

Hierboven:
De houten barakken van het vrouwenkamp in Ravensbrück waren gebouwd volgens hetzelfde patroon als in de meeste andere kampen. In het kamp zouden oorspronkelijk 2000 vrouwen gehuisvest worden, maar tegen het midden van de oorlog zaten hier meer dan 26000 vrouwelijke gedetineerden uit binnen- en buitenland.

Hieronder:
Eind 1938 helpen kampgevangenen bij de bouw van de woningen voor de SS'ers. De kampwachten waren meestal boeren of gewone Duitse arbeiders, voor wie de relatief hoge beloning en het fysiek lichte werk als opzichter de belangrijkste beweegredenen waren.

kreeg de SS de beschikking over een onuitputtelijke hoeveelheid goedkope arbeidskrachten die men kon gebruiken om oorlogsmaterieel te fabriceren en de SS te verrijken.

Ook Ravensbrück groeide sterk en moest herhaaldelijk uitgebreid worden. Aan het eind van 1941 zaten er 12000 gevangenen en in 1942 nam dit toe toen er diverse transporten met Russische vrouwen aankwamen. De groei ging daarna razendsnel: aan het eind van 1943 waren er 40.000 gevangenen geregistreerd in Ravensbrück en een jaar later al 80.000.

Maar deze vrouwen waren nooit allemaal tegelijk in het kamp: slechts een minderheid werkte in het kamp zelf. De meeste gevangenen werden uitbesteed aan de sub-werkkampen rond het hoofdkamp. In 1944 was het permanente aantal gevangenen in Ravensbrück zelf 'slechts' ca. 25.000. De overige gevangenen die er geregistreerd stonden, waren elders aan het werk.

De belangrijkste onderneming die de SS in Ravensbrück dreef, was het kleding- en leerbedrijf. In 1942 werkten er meer dan 5000 vrouwen 11 uur per dag aan de productie van uniformen, leren kledingstukken, bontjassen, gebreide stoffen, goederen van stro en allerlei handwerk. De omzet was dat jaar meer dan een miljoen mark.

SUBKAMPEN

Ravensbrück was het centrum van een snelgroeiend netwerk van subkampen dat zich uitstrekte tot in Beieren en Bohemen. Aan het eind van de oorlog waren er tenminste 34 grote subkampen en zo'n 70 kleinere kampen. Daarnaast verhuurde de SS de arbeidskrachten uit Ravensbrück aan boerderijen en bedrijven in de omgeving voor een prijs van 1,5 tot 2 Reichsmark per dag.

In 1941 voegde de SS een kamp voor mannen toe aan het Ravensbrück-complex. Officieel was dit echter een satellietkamp van Sachsenhausen. Op het hoogtepunt zaten hier zo'n 12.500 gevangenen.

De standaard executiemethode in Ravensbrück was oorspronkelijk een nekschot, maar later werden de vrouwen met gifinjecties om het leven gebracht. In 1942 werd een aantal gevangenen uit het kamp het slachtoffer van medische experimenten, terwijl anderen gedood werden in het kader van het euthanasieprogramma. Hierbij werd voor het eerst gifgas gebruikt.

Elke twee of drie weken werden de gevangenen die niet meer geschikt waren om te werken naar een voormalig jeugdkamp in Uckermarck gestuurd om daar zogenaamd weer op krachten te komen. De meesten werden echter vergast in speciale vrachtwagens. De weinigen die wel in Uckermarck aankwamen, werden meestal in de barakken opgesloten om daar van de honger te sterven. In 1944 bouwde de SS een gaskamer in Ravensbrück: zoals bij de andere concentratiekampen, was ook deze direct voorzien van een crematorium.

DE KINDEREN VAN RAVENSBRÜCK

Het lot van de kinderen in het kamp was wellicht nog het gruwelijkst. Er werden er honderden met hun moeders opgesloten: zij moesten hetzelfde werk doen als de volwassenen. Wie te jong was om te werken, werd gedood. Zwangere vrouwen moesten verplicht abortus laten plegen. Als hun kind al geboren mocht worden, werd het voor hun ogen gedood.

In 1945 evacueerde de SS het kamp en werden 20.000 vrouwen op een dodenmars meegenomen om uit handen te blijven van het oprukkende Rode Leger. Het kamp werd op 30 april bevrijd. De Russen troffen er slechts 3000 vrouwen aan, meestal zwaar ziek, en zo'n 300 mannen.

In zes jaar tijd waren er zo'n 130.000 vrouwen in Ravensbrück geweest. 92.000 van hen waren daar gestorven.

Medische experimenten

De nazi-doktoren voerden onmenselijke medische experimenten uit op psychiatrische patiënten, concentratiekampgevangenen en krijgsgevangenen. Er werden meer dan 70 series experimenten uitgevoerd. De meeste kampen hadden zich op een bepaald gebied gespecialiseerd. In andere, zoals Dachau, werden allerlei experimenten gedaan.

Naast de specialistische experimenten zoals de testen voor de luchtvaart in Dachau, betrof het meeste onderzoek medische behandelingen. Dit werd verdeeld over drie hoofdthema's; de behandeling van oorlogswonden, de behandeling van de gevolgen van gifgas en inenting tegen besmettelijke ziektes. Op zich waren dit normale onderzoeksterreinen. Maar door mensen te gebruiken als proefkonijnen, onderscheidden de nazi-doktoren zich van hun beroepsgenoten.

DE BEHANDELING VAN WONDEN

De doktoren in Ravensbrück hielden zich vooral bezig met onderzoek naar oologsverwondingen. In 1942 startte professor Karl Gebhardt, de voormalige lijfarts van Reinhard Heydrich, met een serie experimenten met betrekking tot genezing en de effecten van het nieuwe 'wondermiddel' sulfonamide. Voor zijn testen bracht Gebhardt wonden aan bij zijn slachtoffers. Vaak besmette hij ze met wondvuur of andere infecties om het allemaal nog realistischer te maken. Ook experimenteerde hij met transplantaties, waarbij hij botten en zenuwen van de ene patiënt naar een andere transplanteerde. Elf van de 24 verstandelijk gehandicapte slachtoffers overleden: de rest was voor de rest van hun leven verminkt.

Een andere beruchte arts was dokter Carl Clauberg die zich in sterilisaties gespecialiseerd had. Hij injecteerde allerlei stoffen in de baarmoeders van duizenden vrouwen en legde de resultaten vast. In 1944 kon hij Himmler melden dat één dokter met een team van tien assistenten maar liefst 1000 joodse vrouwen per dag kon steriliseren.

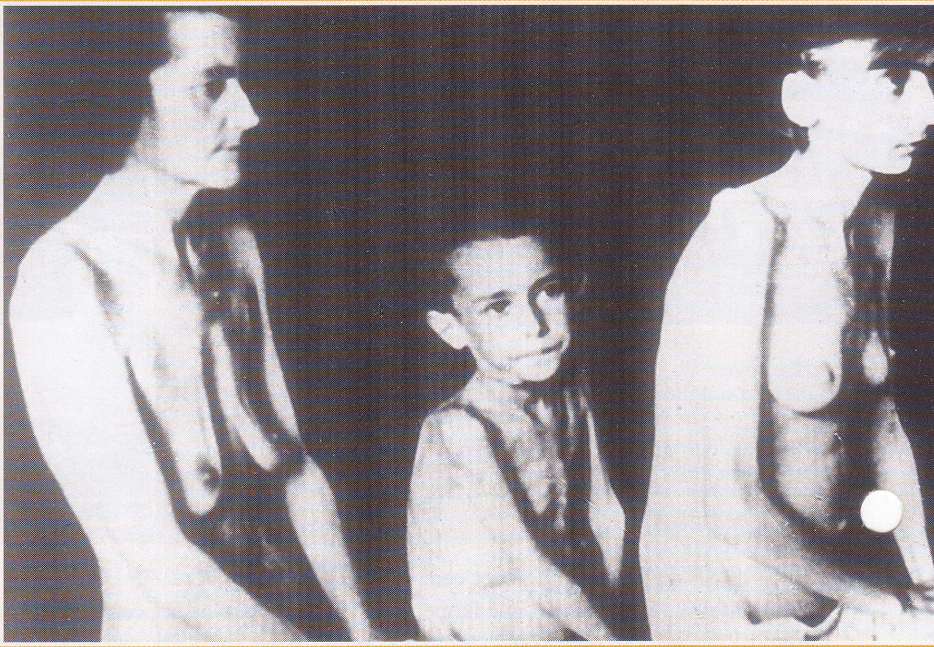

Hierboven:
Twee vrouwen en een kind staan op het punt gesteriliseerd te worden. Er werden duizenden slachtoffers behandeld. De meesten stierven aan de injecties met giftige substanties.

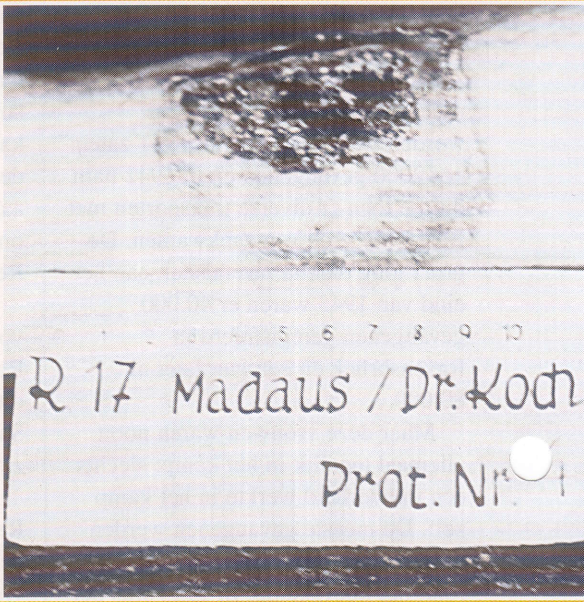

Rechts:
Een experiment naar de behandeling van brandwonden. Een mengsel van fosfor en rubber werd op de blote huid van het slachtoffer aangebracht en in brand gestoken. Dit werd na 20 seconden met water geblust en met een desinfecteermiddel schoongeveegd. Drie dagen later werd de wond met een experimenteel medicijn, echinicine, behandeld. In dit specifieke geval genas de wond binnen twee weken, zij het dat er wel een groot litteken achterbleef.

Links:
Carl Clauberg had geen spijt van zijn daden, zelf niet toen hij door de Russen in 1946 gevangen werd gezet. Hij werd zeven jaar later vrijgelaten, maar stierf voordat hij in West-Duitsland berecht kon worden.

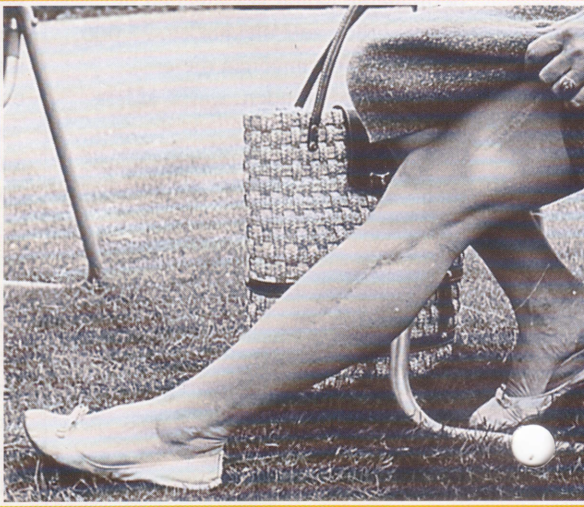

Rechts:
Na de oorlog waren de overlevenden van de medische experimenten de belangrijkste getuigen tegen de nazi-doktoren. Deze Poolse vrouw toont het blijvende litteken van een gesimuleerde verwonding door een granaatscherf.

Hitlers Gewillige Arbeiders

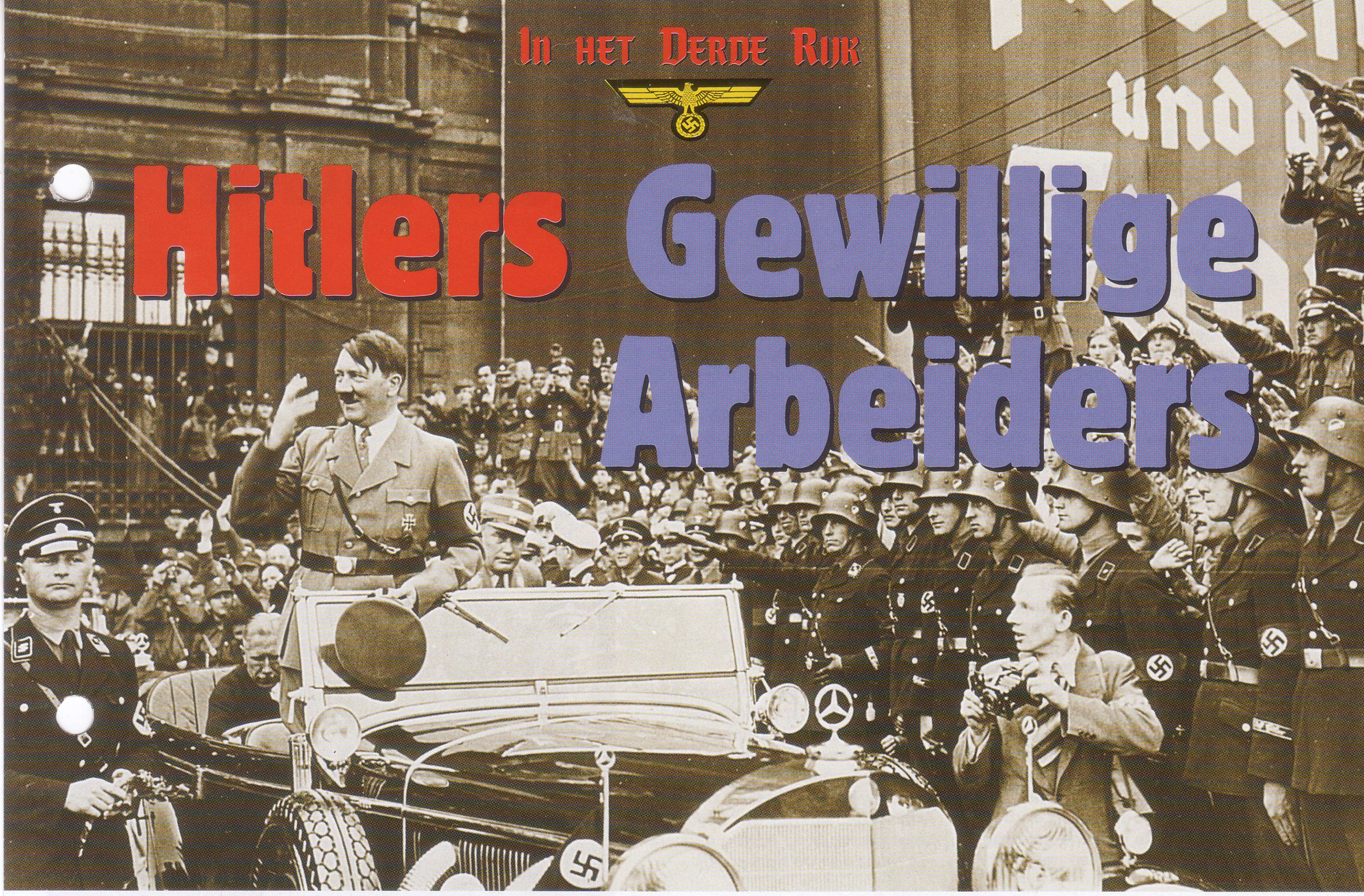

Hitlers regime had de steun van de Duitse arbeiders nodig om te overleven. Hij verzekerde zich van hun inspanningen en hun loyaliteit door terreur, omkoping en leugens.

BEGIN 1933 verklaarde Doktor Robert Ley, de alcoholistische partijleider in Keulen: "Arbeiders! Jullie verworvenheden zijn heilig voor de nationaal-socialisten. Ik ben zelf de zoon van een arme landarbeider en ik weet wat armoede is.... Ik ken de kapitalistische uitbuiting. Arbeiders, ik zweer u, wij zullen de bescherming en de rechten van de arbeiders nog verder uitbouwen".

Maar op 2 mei 1933 werd duidelijk wat de beloften van de nazi's waard waren. Terwijl miljoenen arbeiders zich in stadions verzameld hadden voor een georganiseerde viering van de eenheid van de arbeidersklasse, overvielen SA'ers de vakbonds-kantoren in heel Duitsland. Zij confiskeerden de vakbondsbezittingen en smeten de vakbondsleiders in concentratiekampen. Alleen de nazi-partij mocht de arbeiders in het Duitse rijk organiseren. In 1933 begon Hitler met zijn jonge nazi-regering zijn macht te consolideren. De sociaal-democratische partij, de grootste politieke tegenstander van Hitler, had in de verkiezingen veel stemmen gekregen uit de arbeidersklasse. Hitler had de steun van deze zeer conservatieve groep nodig om zijn mandaat te behouden.

Het onmiddellijke doel van de nazi's was de arbeidersklasse te depolitiseren en hen aan de nieuwe orde te binden. Door de vakbonden te verbieden, wilde Hitler de macht van het traditionele socialisme breken en zich verzekeren van de steun van rijke industriëlen.

Duitsland had het erg zwaar tijdens de wereldwijde depressie.
De werkgelegenheidssituatie was erg onzeker. Sinds 1930 waren zes miljoen arbeiders werkloos geraakt en waren de salarissen van degenen die nog wel een baan hadden met een derde teruggebracht. In deze situatie kon elke partij die volledige werkgele-genheid beloofde op immense steun rekenen, ongeacht de manier waarop men dit wilde bereiken.

UITBUITING VAN DE ARBEIDERS

De geschiedenis van het Derde Rijk en de arbeidersbeweging draaide erom dat de arbeidskrachten Duitsland moesten voorzien van voldoende oorlogsmaterieel, terwijl ze zoet gehouden werden met een door de regering gesponsord programma van tijdelijke, maar aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden.

In plaats van de vakbonden richtte Hitler het *Deutsche Arbeitsfront* (DAF) op. De arbeidsverhoudingen werden wettelijk geregeld door een nieuwe wet. In dit neo-feodale systeem waren er geen CAO's, maar een soort utopische 'fabrieksgemeenschap' waarbij de directie en de arbeiders gezamenlijk aan een gemeenschappelijk doel werkten op basis van wederzijds aanvaarde verplichtingen. Onderling vertrouwen zou voorkomen dat er nog industriële geschillen ontstonden.

Er werden speciale vertrouwens-personen aangesteld om te bemiddelen tussen directies en

"Dronken arbeidsleider"

De alcoholistische chemicus Robert Ley, een van de eerste leden van de NSDAP, kreeg van Hitler de opdracht de arbeiders te organiseren. Na de acties tegen de vakbonden op 2 mei 1933, richtte Ley het *Deutsche Arbeitsfront* op. Het DAF was echter vooral een enorm propaganda-orgaan, dat erop gericht was de massa's te misleiden met een serie activiteiten voor vrijetijdsbesteding.

De labiele Ley plunderde de bezittingen van de vakbonden, confiskeerde pensioenfondsen en verhoogde het aantal werkuren terwijl hij de salarissen verlaagde. Ley wilde de partij sterker maken door oprichting van de Adolf Hitler-scholen waar de toekomstige leiders van de partij geselecteerd werden.

Ley bereikte de top van zijn macht als lid van de Duitse economische raad toen de economie moest overschakelen op oorlogsproductie en ervoor zorgde dat de enorme bedragen aan DAF-contributies gebruikt konden worden voor de bouw van legervoertuigen en schepen. Maar hij werd voorbijgestreefd door Albert Speer en Fritz Todt.

Ley probeerde zijn positie te behouden door extra wreed op te treden tegen joden. Hij werd daarvoor aangeklaagd in Neurenberg, waar hij zijn spijt over zijn antisemitisme uitte in een politiek testament. Op 25 oktober 1945 verhing Ley zich in zijn cel met een strop die hij gemaakt had van repen stof van een handdoek.

Rechts:
Ley (midden) met de inspecteur van de concentratiekampen, Theodor Eicke, in Dachau in 1936. Hoewel hij vanwege dronkenschap door IG Farben ontslagen was, belette de alcoholverslaving van Ley hem niet om voor de oorlog carrière te maken in de nazi-partij.

Hieronder:
Een poster die reclame maakt voor bootreizen in het kader van 'Kraft durch Freude'. Dit initiatief van Ley, waarmee men de gewone arbeider wilde omkopen, leidde tot de eerste geheel verzorgde reizen voor het grote publiek.

werknemers. Zij 'regelden de arbeidscontracten' en 'onderhielden de arbeidsvrede'. De beslissingen van deze vertrouwenspersonen waren bindend en stakingen waren vanaf dit moment verboden. Eventuele geschillen moesten worden voorgelegd aan vertrouwensraden en speciale arbeidsrechters. Maar deze tribunalen werden bemand door nazi's die zich volledig naar de werkgevers richtten. Ley beloofde "de natuurlijke leiders van de fabrieken weer aan de macht te brengen. Voor het eerst in jaren moeten de werknemers weer heer en meester in hun eigen huis zijn." De arbeiders accepteerden het verlies van de zuurverdiende privileges die ze tijdens de Weimar-periode hadden opgebouwd, omdat ze er meer werkgelegenheid voor terugkregen via een uitgebreid programma van publieke werken, ondersteund via speciale beloningen voor extra productieve arbeiders.

De minister van financiën reserveerde meer dan een miljard Reichsmark voor speciale projecten, waaronder de aanleg van een netwerk van *Autobahnen*. Tussen 1933 en 1938 zag Dr. Fritz Todt, de inspecteur-generaal voor de rijksautobanen, toe op de bouw van drieduizend kilometer meerbaanssnelwegen. Het ministerie van propaganda besteedde veel aandacht aan het project en toonde afbeeldingen van duizenden toegewijde arbeiders die aan de 'wegen van de Führer' werkten. Goebbels en zijn propagandisten toonden een misleidend beeld van een homogeen *Volk*, waar klasseverschillen en privileges ondergeschikt waren aan het gemeenschappelijke goed.

GEEN KLASSE VERSCHILLEN

De klasseloze maatschappij moest van bovenaf doorgevoerd worden. Ongelijkheid op de werkplek moest bij wet verboden worden. Geen patriarchale overheersing meer;

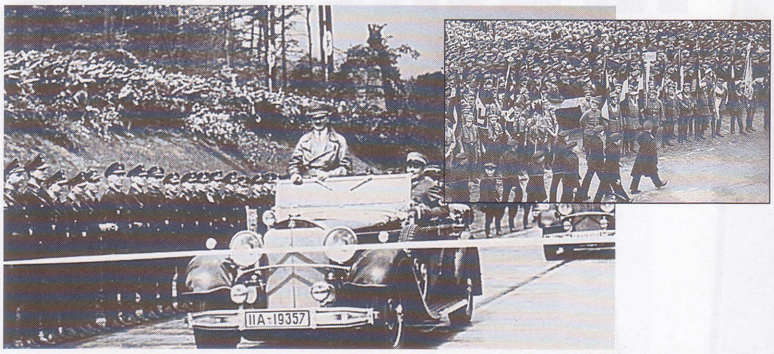

Hierboven:
Werkgelegenheid was het middel waarmee de nazi's de Duitse arbeiders aan zich bonden. De enorme herbewapeningscampagne en een grootschalig programma van publieke werken, zoals de aanleg van de Autobahnen, maakten een einde aan de lange rijen werkelozen en werden beloond met de loyaliteit van het volk.

Rechtsboven:
Het was moeilijker om werkgevers voor de DAP te winnen. Ondanks de intensieve partijpropaganda waarmee het idee van een 'Volksgemeenschap, een arbeidersstaat' gepromoot werd, hadden de Duitse werkgevers een aangeboren afkeer van georganiseerde werknemers. Toch werkten de meesten van hen met de partij mee.

gewone arbeiders mochten zich niet meer de mindere voelen omdat ze in een minder welvarend bed geboren waren. Ze mochten alleen met *du* aangesproken worden, als hetzelfde opging voor hun witteboorden-collega's; 'inklokken' zou vervangen worden door reveille (zoals ook 's ochtends op scholen plaatsvond); de directies moesten bier-en-worstavonden organiseren en, het meest bespottelijk van alles, er moesten 'fabrieksgezinsprogramma's' komen, waarbij een directeur samen met een gewone werkman en een lagere manager op vakantie moest gaan in een vakantiehuisje van het Deutsche Arbeitsfront. Andere innovaties waren de 'zelfcontroleurs' en de 'zelfrekenaars'. De eerste naam gold voor trouwe arbeiders die zo vlijtig waren dat ze hun eigen werk mochten controleren, waardoor de werkgever zich de kosten van extra personeel kon besparen. De tweede groep waren de snellere arbeiders die zelf mochten bepalen hoeveel stuks ze per uur produceerden. Dit ging ten koste van hun collega's, omdat de bedrijfsleiding de normen al snel aanpaste aan de productiviteit van deze 'zelfrekenaars.' Op deze verordeningen werd niet overal even enthousiast gereageerd. Met de visie van de nazi's op de nieuwe industriële orde ging men in feite terug naar het feodale systeem. Evenals de slaven in het middeleeuwse Europa, kwamen de arbeiders steeds meer vast te zitten aan de plek waar ze werkten. Verschillende verordeningen van de regering beperkten de arbeiders sterk in hun mogelijkheden om van baan te wisselen. Na juni 1935 hadden de arbeidsbureaus van de staat het monopolie op wie er waarvoor aangenomen kon worden. In februari 1935 werd er een werkboekje geïntroduceerd waarin het arbeids-verleden en de kwalificaties van de houder werden bijgehouden. Zonder dit boekje was het vrijwel onmogelijk een baan te krijgen. Vanaf de zomer van hetzelfde jaar werden alle Duitse mannen in de leeftijd van 18 tot 25 verplicht tot zes maanden arbeids-dienst.Dit werd nog verergerd toen het bureau voor het vierjarenplan alle Duitsers op 22 juni 1938 verplichtte daar te gaan werken, waar de staat hen naartoe stuurde.

STRAFFEN

De straffen voor hen die zich niet aan deze regels hielden, waren vaak erg zwaar. Iemand die zonder goede reden niet op het werk verscheen, kon beboet of gevangen gezet worden. Arbeiders die hun uren slecht bijhielden konden drie maanden opgesloten worden in de gevangenis of in een werkkamp, op een weigering over te werken stond een jaar, terwijl een tweede afwezigheid zonder geldige reden met twee jaar bestraft kon worden. Alle stakingen werden in het begin genadeloos neergeslagen. Een werkonderbreking van 17 minuten in de Opel-fabriek in Russelheim in 1937 leidde tot de onmiddellijke arrestatie van de zeven aanvoerders, terwijl 36 anderen op een zwarte lijst geplaatst werden. Toch bleven er stakingen voorkomen, zelfs in oorlogstijd. Er waren acties van mijnwerkers in het Ruhrgebied, scheepsbeladers in Hamburg en de havenarbeiders in Dortmund. Dit waren belangrijke industrieën en de officiële reactie op deze acties moest wat getemperd worden met het oog op de alsmaar toenemende tekorten aan arbeidskrachten in het Derde Rijk.

ZEKERHEID

Desondanks was de arbeidsdiscipline in het Derde Rijk opmerkelijk hoog; zo hoog zelfs dat de wapenproductie tussen 1941 en 1944 met 230% toenam. Albert Speer, de uiterst efficiënte minister van bewapening, beweerde zelfs dat men zonder de Duitse industrie de oorlog al twee jaar eerder verloren zou hebben. Maar waarom aanvaardden de Duitse arbeiders hun lot zo gelaten? De verklaring van de partij was dat de arbeiders een gevoel van trots en eigenwaarde ontleenden aan hun positie binnen de nieuwe orde: net zoals mieren zetten zij zich in voor het welzijn van hun natie. Maar de gevoelens van trots wogen niet op tegen het minimum-loon waarvan de meeste Duitsers in de nazi-periode moesten rondkomen. Waarschijnlijk maakten de nazi's slim misbruik van de aangeboren voorliefde van de Duitsers voor orde en voor het gehoorzamen van bevelen. Maar de meest plausibele reden waarom de gewone Duitsers Hitler in de hel volgden, was waarschijnlijk loyaliteit: de nazi's hadden hen weer werk en een bestaanszekerheid bezorgd. Onder de Weimarregering kwamen de rechten van de vrije bevolking in grote lijnen neer op de vrijheid te verhongeren.

Kracht door vreugde

Boven:
Voor de Duitse arbeiders waren de beloningen voor hun arbeid zeer tastbaar. Tegen 1938 waren zo'n 10 miljoen arbeiders via het 'Kraft durch Freude'-programma op vakantie geweest. Deze gingen vooral naar gebieden die voorheen niet toegankelijk waren voor toeristen, zoals de Beierse wouden.

K*raft Durch Freude* was de recreatie-organisatie die was opgericht door de DAF. Zowel nijverheid als ontspanning werden volledig gepland; de avonden en weekenden van de arbeiders moesten gevuld worden met avondcursussen, amateurvoorstellingen, voordrachten, reizende kunsttentoonstellingen en theater en lichamelijke oefening.

Bovendien verzorgde KdF goedkope vakantie-uitstapjes en cruises naar het buitenland. Mensen die met KdF op vakantie gingen, voeren op luxe cruiseschepen of reisden per trein naar de Alpen, Venetië, Napels of Lissabon. En ze genoten ervan. Tegen 1938 had een op de 200 arbeiders een cruise gedaan en nam een op de drie deel aan een of andere KdF-activiteit. Binnen twee jaar na oprichting van de organisatie, waren er al twee cruiseschepen speciaal voor deze reizen gebouwd.

Uiteindelijk moesten de arbeiders echter zelf voor hun ontspanning gaan betalen. De jaarlijkse inkomsten uit contributies voor het Arbeitsfront bedroegen in 1937 ruim 280.000.000 mark. Hiervan werd 10% voor de KdF gebruikt. De vergoedingen die de reizigers zelf nog betaalden voor hun reizen, bedroegen zo'n 220.000.000 mark. Een van de grootste bronnen van inkomsten was de *Volkswagen*, die oorspronkelijk bekendstond als de *KdF Wagen*. Voor die tijd werd de auto gezien als een statussymbool voor de gegoede klasse, maar nu kon ook de gemiddelde werknemer een wekelijks bedrag inleggen om zo'n voertuig te kopen. De reclameslogan was "5 Mark die Woche sollst du sparen, willst du im eigenen Wagen fahren!".

Hoewel er maar liefst 360.000 mensen zo'n auto bestelden en aanbetalingen ervoor deden, werd geen van deze wagens voor het volk werkelijk uitgeleverd omdat de verantwoordelijke fabriek werd omgebouwd voor de productie van de militaire variant, de *Kübelwagen*.

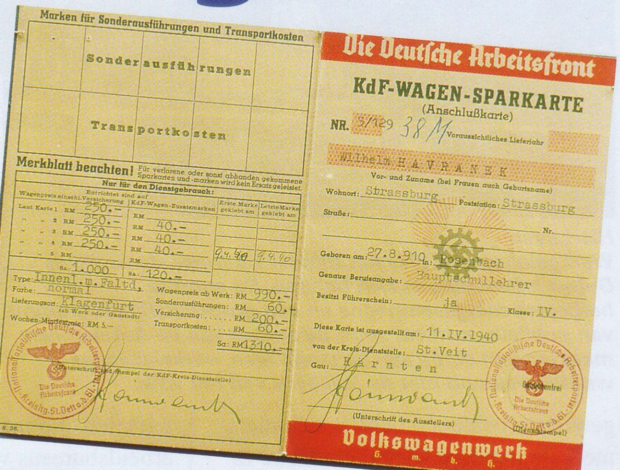
Marken für Sonderausführungen und Transportkosten
Sonderausführungen
Transportkosten
Merkblatt beachten! Für verlorene oder sonst abhanden gekommene Sparkarten und -marken wird kein Ersatz geleistet.
Nur für den Dienstgebrauch:
Type: Innenl. m. Faltd.
Farbe: normal
Lieferungsort: Klagenfurt
Wagenpreis ab Werk: RM 990.-
Sonderausführungen: RM 60.-
Versicherung: RM 200.-
Transportkosten: RM 60.-
Sa: RM 1310.-
Die Deutsche Arbeitsfront
KdF-WAGEN-SPARKARTE
(Anschlußkarte)
Vor- und Zuname: Wilhelm HAVRANEK
Wohnort: Strassburg Poststation: Strassburg
Geboren am: 27.8.910
Genaue Berufsangabe: Hauptschullehrer
Besitzt Führerschein: ja Klasse: IV.
Diese Karte ist ausgestellt am: 11.IV.1940
von der Kreis-Dienststelle: St. Veit
Gau: Kärnten
(Unterschrift des Ausstellers)
Volkswagenwerk G. m. b. H.

Boven:
Een van de honderdduizenden boekjes waarmee de Duitse arbeiders tevergeefs voor een Volkswagen Kever konden sparen.

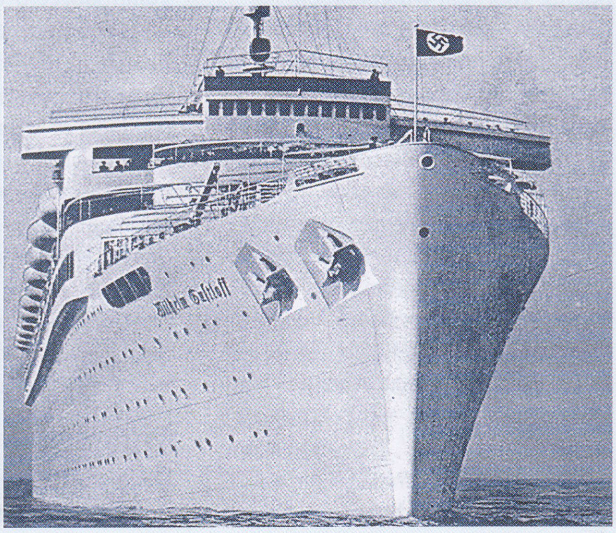

Boven:
De Wilhelm Gustloff was een van de eerste echte cruiseschepen. De reizen naar het buitenland in de jaren 30 waren propaganda-uitingen voor het nationaal-socialisme. Tijdens de oorlog werden deze oceaanstomers ingezet om troepen te vervoeren. De Gustloff werd door een Russische onderzeeër tot zinken gebracht tijdens de evacuatie van Duitsers uit de Baltische staten in 1945: hierbij kwamen meer dan 7000 vluchtelingen om.

Hieronder:
"Zorg dat hij op een kever lijkt" zei de Führer en Dr. Ferdinand Porsche deed wat hem werd opgedragen. Hoewel vóór 1939 geen enkele werknemer een VW kreeg, werd deze auto na de oorlog een enorm succesnummer. In 1981 werd het 20-miljoenste exemplaar van deze auto's gebouwd.

Warschau:
De hel op aarde

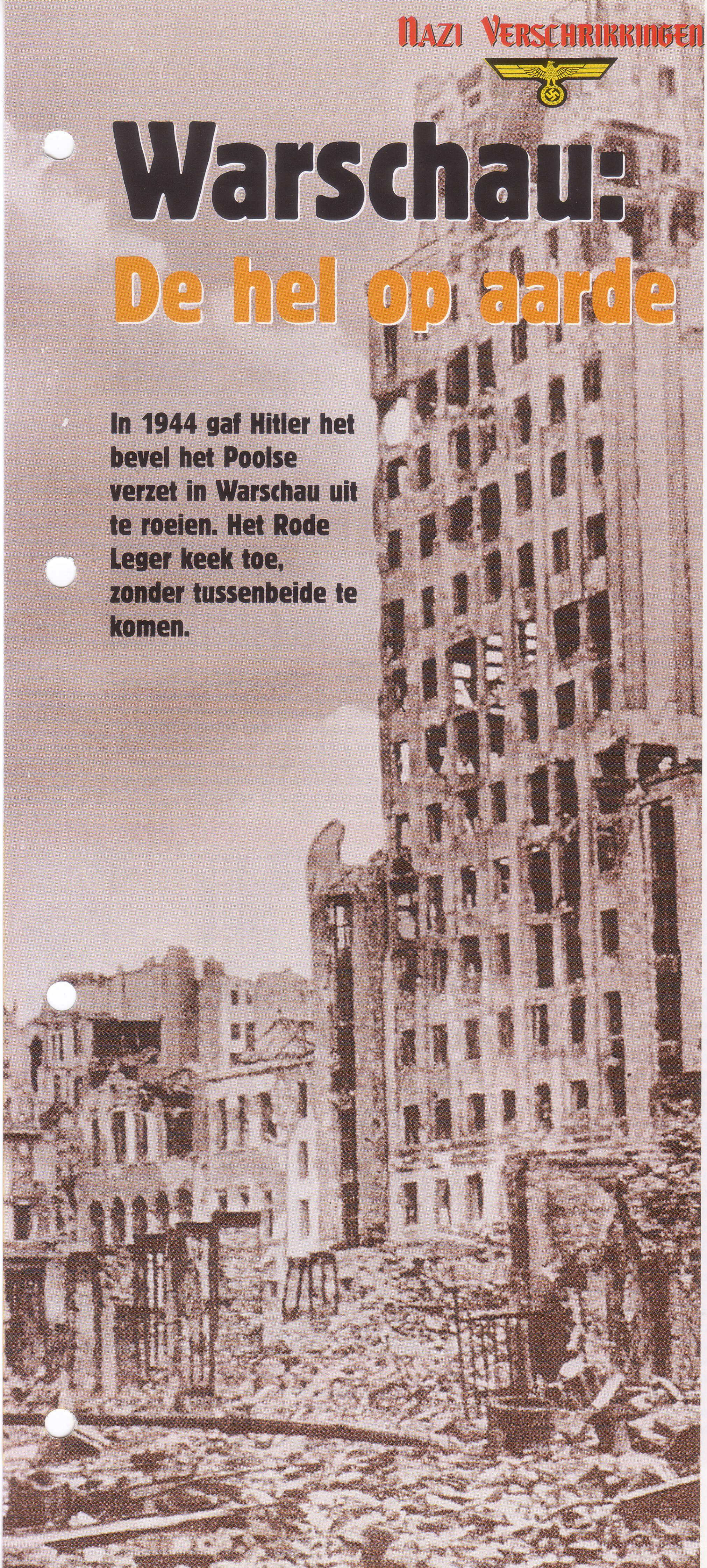

In 1944 gaf Hitler het bevel het Poolse verzet in Warschau uit te roeien. Het Rode Leger keek toe, zonder tussenbeide te komen.

OP 22 juni 1944, op de dag af drie jaar na Hitlers aanval op de Sovjet-Unie, startte het Russische leger een massaal offensief in Wit-Rusland tegen de Duitse legergroep in Wit-Rusland: Heeresgruppe Mitte. Verstoken van hun pantsertroepen en luchtondersteuning die naar andere sectoren waren overgeplaatst, viel de Duitse legergroep uiteen en gaven de Duitsers aan het Oostfront zich voor het eerst in groten getale over: 150.000 manschappen legden binnen een maand hun wapens neer. Binnen vijf weken verloren de Duitsers 300.000 manschappen en kon het Russische leger 600 km oprukken over een front van 1000 km. Wit-Rusland was bevrijd en de Russische troepen trokken in ijltempo door Polen waar ze op 23 juli een gruwelijke ontdekking deden in Majdanek, omdat de SS niet voldoende tijd had gehad om het concentratiekamp met de gaskamers en de pakhuizen met 850.000 paar schoenen te vernietigen.

RUSSISCHE OPMARS

Aan het eind van de maand naderden de eerste Russische troepen de Poolse hoofdstad Warschau. Deze stad was het centrale spoor- en wegenknooppunt van Polen en bood een belangrijke mogelijkheid de rivier de Vistula over te steken. Er werden van alle kanten Duitse versterkingen aangevoerd om de stad te verdedigen. De elite pantserdivisie *Hermann Goering* voerde een tegenaanval uit, samen met de 4e pantserdivisie en de SS-veteranen van de *Wiking*-divisie. Er werden twee Russische tankkorpsen teruggeslagen in een zware tankslag op 15 km ten noordoosten van Warschau.

De Russen waren inmiddels al 700 km opgerukt op terrein dat door de vijand bezet werd en hadden problemen met hun aanvoerlinies. Het 1e Wit-Russische Front had 123.000 manschappen verloren tijdens het grootse offensief door Wit-Rusland en Polen, en de half-Poolse commandant dacht dat hij niet meer in staat zou zijn de Duitsers ook meteen maar uit Warschau te verdrijven.

Het Poolse verzet had geen direct contact met Moskou en kon niet weten hoe uitgeput de schijnbaar onoverwinnelijke Russische legers in feite waren. Op 29 juli verklaarde Radio Moskou dat het uur voor actie was aangebroken.

Op 1 augustus 1944, toen de Duitse tegenaanval net goed op gang kwam, probeerde het Poolse *Armja Krajowa* (AK, of vaderlandse leger) Warschau terug te veroveren op de Duitse bezetters. Hoewel de Poolse generaal Thadeusz 'Bor' Komorowski zo'n 40.000 mannen en vrouwen onder zijn commando had, had slechts een op de tien van hen een vuurwapen. De rest moest het doen met geïmproviseerde wapens, van bandenlichters tot molotovcocktails.

VERRASSINGSAANVAL

De opstand van Warschau kwam als een volledige verrassing voor de Duitsers. Tal van kantoren en bestuurscentra waren al geëvacueerd en de weinige troepen die nog in de stad waren, werden door de Polen overrompeld en ontwapend. Hierbij wisten de Polen verschillende Panther-tanks en Hetzer-antitankkanonnen buit te maken, maar ze bleven een nijpend tekort aan vuurwapens en munitie houden.

In de eerste uren leken alles voorspoedig te verlopen. De Oude Stad en het stadscentrum werden bevrijd en de Duitsers werden uit verschillende stadsdistricten verdreven. Maar de Duitsers zetten de tegenaanval in en verdreven het AK uit de voorstad Praga aan de oostoever van de Vistula. De Polen moesten alle bruggen over de Vistula weer opgeven. Een poging van het AK om het vliegveld bij Okecie in te nemen werd afgeslagen door grondtroepen van de Wehrmacht en de Luftwaffe.

Terwijl het Duitse garnizoen met man en macht vocht tegen de opstandelingen, werden er versterkingen aangevoerd naar Warschau. Tegelijkertijd werden de Russen door de Duitse pantsertroepen verder teruggedreven. Als snel staken er geruchten de kop op dat de Russen een vies spelletje speelden: ze bleven op de achtergrond terwijl de Polen en de Duitsers elkaar in Warschau naar het leven stonden. Het Russische 3e en 8e tankkorps verzetten zich echter met hand en tand tegen de Duitse

Boven:
Een Duitse infanterist kijkt vanuit een kapotgeschoten huis toe hoe een Hetzer antitankkanon de straat binnenrijdt. De Polen hadden alleen maar lichte vuurwapens voor een klein gedeelte van hun troepen en waren amper in staat zich te verzetten tegen zwaargepantserde voertuigen.

HET VADERLANDSE LEGER

Na de val van Polen op 5 oktober 1939 draaide het Poolse verzet in eigen land volledig om de geheime ondergrondse Poolse staat die verslag uitbracht aan de regering in ballingschap in Londen.

De militaire vleugel van de ondergrondse staat was het Poolse Vaderlandse Leger (AK) dat op het hoogtepunt uit zo'n 400.000 soldaten bestond. De belangrijkste taken van het AK waren sabotage en partizanenactiviteiten, waaraan diverse Duitse divisies tijdens de bezetting hun handen vol hadden. Het AK slaagde erin grote schade toe te brengen aan het spoorwegverkeer en de infrastructuur en wist 6000 Duitse soldaten en officieren, waaronder de beruchte SS-generaal Kutschera, de politiechef van het district Warschau, uit te schakelen. In het begin van 1944 startte het AK een serie regionale opstanden of '*Burze*'. De eerste daarvan was in Volhynia, waarna Wilno en Nowogrodek volgden. De succesvolste opstanden vonden tenslotte plaats rond Lublin. De Sovjettroepen zeiden elke keer hun steun toe, om vervolgens de doodseskaders van de NKWD hun terreuractiviteiten te laten uitvoeren. Leden van de AK werden daarbij gearresteerd, gedeporteerd, doodgeschoten of gedwongen zich aan te sluiten bij het Poolse volksbevrijdingsleger dat vanuit Moskou geleid werd. Men wist dat dergelijke wreedheden plaats konden vinden en het was algemeen bekend dat de 15000 Poolse militaire officieren die in 1939 door de Russen gevangen waren genomen in Katyn om het leven waren gebracht. Warschau was de laatste kans voor de regering in ballingschap: men wilde de hoofdstad bevrijden voordat de Russen aankwamen en zo Moskou voor een voldongen feit stellen. De gewaagde opstand in Warschau mislukte omdat Stalin niet meewerkte.Het AK, dat zowel mensen verloor aan de Duitsers als de Russen, werd op 19 januari 1945 door generaal Okulicki, de opvolger van Bor-Komorowski, ontbonden.

Boven:
Na twee maanden van slachtingen capituleerde het AK. De helft van de 30.000 mannen en vrouwen was gedood en veel van de overlevenden zouden in de concentratiekampen om het leven komen.

Boven:
De Duitse aanval op Warschau combineerde de nieuwste militaire technologie met middeleeuws barbarisme. Goliath was een op afstand bestuurde minitank, een bom op rupsbanden die ontworpen was voor gevechten in dichtbebouwde gebieden. Volgeladen met 90 kg aan explosieven werd hij gebruikt om AK-bolwerken op te blazen.

tegenaanval. Men denkt achteraf dat Stalin verwachtte dat zijn troepen de stad in de eerste week van augustus zouden kunnen innemen om daarmee hun bliksemcampagne van die zomer triomfantelijk af te sluiten.

HITLERS HAAT

Hitler verachtte de Polen en beschouwde ze als niets meer dan een bron van slavenarbeiders voor het Duitse 'Herrenvolk'. Zijn extreem racistische denkbeelden werden gedeeld door een groot gedeelte van het Duitse opperbevel en de jonge soldaten die waren opgevoed met de nazi-propaganda. Op 20 juli, minder dan twee weken voordat hij van de opstand in Warschau hoorde, was Hitler ternauwernood aan een bomaanslag tegen zijn leven ontsnapt had. Paranoïde en wraakzuchtig en nog meer overtuigd van zijn 'goddelijke lot' dan ooit daarvoor, gaf Hitler het bevel de Polen uit te roeien en Warschau plat te branden. Hij zond daarom *SS-Gruppenführer* Erich von dem Bach-Zelewski, de uiterst meedogenloze coördinator van de operaties tegen de partizanen aan het Russische front, naar Warschau. De SS-generaal nam twee van de meest beruchte militaire eenheden van het Derde Rijk met zich mee. Onder commando van Bronislaw Kaminski en *SS-Oberführer* Oskar Dirlewanger toonden deze speciale troepen als snel hun ware aard. Kaminski was een voormalige officier van het Rode Leger. Hij had het bevel gevoerd over een eenheid die ten zuiden van Briansk tegen de Russische partizanen vocht. Zijn leger van Russen die net als hem naar de Duitsers waren overgelopen, was uitgegroeid tot vijf

Rode Leger en de opstand

De Russische dictator Stalin keek toe hoe de Duitse troepen het anti-communistische Vaderlandse Leger van Polen verpletterden. Stalin zou direct nadat de Duitsers de stad verlieten zijn eigen marionettenregering in Warschau installeren.

De redenen waarom de Russen in augustus 1944 buiten Warschau halt hielden, zijn nog altijd niet duidelijk. Waren ze uitgeput, was de Duitse defensie te sterk of maakte Stalin slim misbruik van de situatie? Waarschijnlijk was het een combinatie van alle drie deze factoren. Het was duidelijk dat de Russische aanvoerlinies te ver uitgerekt waren na de snelle opmars die zomer tegen Heeresgruppe Mitte. Dit bleek onder andere uit het aanvankelijke succes van het tegenoffensief van de pantserdivisie van veldmaarschalk Model tegen het eerste Wit-Russische Front onder Rokossovski. De aanval was echter op 8 augustus vastgelopen, nog geen week na het begin van de Poolse opstand. De Russische overmacht ter plekke was overweldigend en een vastberaden aanval op Warschau had nu grote kans van slagen gehad. Stalin, de geniale manipulator, zag in welke kansen de opstand hem bood. Als de Duitse en Poolse troepen elkaar uitroeiden, kon hij de macht overnemen en een communistisch regime instellen zonder gehinderd te worden door een sterk georganiseerde, nationalistische regering. Wellicht verklaart dit waarom de Russische media de opstand op 9 augustus veroordeelden als een 'politieke rel' en Stalin de leiders van het AK afschilderde als 'misdadige avonturiers', die zich onverantwoordelijk hadden gedragen door de opstand te starten. Bovendien stond Stalin pas nadat de Duitse overwinning zeker was, de geallieerden toe zijn vliegvelden te gebruiken om het wanhopige verzet te bevoorraden. De enige poging van de Russen om het AK direct te ondersteunen was de landing van een bataljon infanteristen van een van de Poolse eenheden van het Rode Leger op de westelijke oever van de Vistula, maar na zware verliezen moesten deze zich terugtrekken. In principe liet het Stalin koud wat er met het AK gebeurde. Zijn legers namen eerst Roemenië, Bulgarije en Hongarije in alvorens in januari 1945 Warschau te bevrijden. Het zou nog eens 40 jaar duren voordat de communisten bereid waren het gebied waarvoor het AK zo hard gestreden had weer aan de Polen terug te geven.

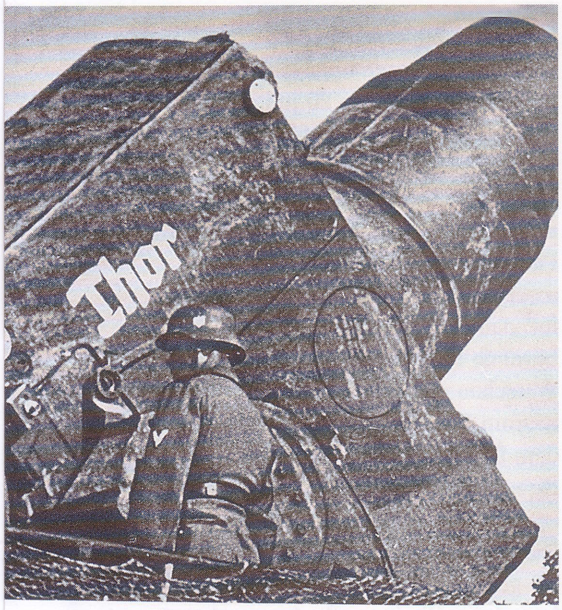

Boven:
De Duitsers gebruikten alles wat ze hadden om de opstand te bedwingen, o.a. dit enorme 60-cm mortier. De granaten sloegen door het dak en alle verdiepingsvloeren van een gebouw om pas onder in de fundamenten tot ontploffing te komen.

infanterie-regimenten, aangevuld met 20 buitgemaakte T-34-tanks. Met alle gezinnen en andere aanhangers erbij, bestond dit 'Russische bevrijdingsleger' uit 50.000 mensen toen het zich eind 1943 samen met de Duitsers moest terugtrekken. In mei 1944 werd Kaminski benoemd tot *SS-Oberführer* en werd zijn privé-leger onderdeel van de Waffen-SS als 'aanvalsbrigade RONA'. Aangevuld met Russische krijgsgevangenen en 'betrouwbare elementen' uit de concentratiekampen kwam dit leger in Warschau aan als de *29 Waffen-Grenadier Division der SS (russische Nr.1)* en kwam het in actie.

HAAT TEGEN DE POLEN

Kaminski's volgelingen deelden de pathologische haat van de Duitsers tegen Polen. In de Russische burgeroorlog en de daaropvolgende oorlog tussen Rusland en Polen waren er verschillende wreedheden begaan. Op 5 augustus bestormde de SS-divisie van Kaminski het Wola-district van Warschau. Er werden geen gevangenen gemaakt! De eerstehulpposten die door de SS'ers ingenomen werden, werden uiterst wreed behandeld: de gewonden en het verplegend personeel werden met benzine overgoten en in brand gestoken. Vrouwen en kinderen werden aan de SS-voertuigen vastgebonden, om zo de volgende sector te bestormen. In 24 uur tijd slachtten Kaminski's mannen zo'n 10.000 Poolse mannen, vrouwen en kinderen af. Soortgelijke wreedheden werden elders in de stad begaan door de *36. Waffen-Grenadier Division der SS* onder leiding van de pedofiele psychopaat Oskar Dirlewanger.

STEDELIJKE OORLOGSVOERING

De gevechten gingen de hele maand

De SS-commandanten

DR. OSKAR DIRLEWANGER (1895-1945)
Zelfs in de beruchte SS viel Oskar Dirlewanger nog op. Na zijn afstuderen in de politieke wetenschappen diende de veroordeelde pedofiel als officier in het Duitse leger en bij de SA alvorens zich in 1939 bij de Waffen-SS aan te sluiten.

Hij kreeg opdracht een speciaal detachement scherpschutters te formeren dat bestond uit veroordeelde stropers. Maar 'eerlijke' stropers waren dun gezaaid en de eenheid bestond voor de overgrote meerderheid uit dieven en moordenaars.

Begin 1941 werd *SS Sonderbattalion Dirlewanger* onder leiding van Odilo Globocnik naar het district Lublin gestuurd. In 1942 kreeg hij opdracht de partizanen te bestrijden. Hier was Dirlewanger in zijn element; met ongekende wreedheid roeide hij grote groepen burgers uit. Zelfs de SS vond zijn uitwassen niet acceptabel en liet daarom een onderzoek tegen hem uitvoeren, echter zonder gevolgen.

In augustus 1944 werd *Standartenführer* Dirlewanger samen met Kaminski's brigade van overgelopen Russische troepen naar Warschau gestuurd om de opstand te onderdrukken. Hun misdaden zijn nu berucht en de Russische maarschalk Zjoekow zette een hoge prijs op het hoofd van Dirlewanger. Aan het eind van de oorlog wist hij echter naar het westen te vluchten en de wraak van de Russen te ontlopen - in tegenstelling tot de manschappen in zijn brigade. Uiteindelijk stierf hij in een Franse gevangenis, na zware mishandelingen naar men zegt.

ERICH VON DEM BACH-ZELEWSKI (1899-1972)
Deze notoire SS-commandant uit een Pruisische aristocratische familie was in november 1914 de jongste vrijwilliger in het Duitse leger. Hij sloot zich in 1931 bij de SS aan. Later beweerde hij dat dit uit lijfsbehoud was: zijn twee zussen waren allebei met een jood getrouwd.

Nadat hij in 1941 bevorderd werd tot *SS-Gruppenführer* nam hij persoonlijk deel aan de uitroeiing van de joden in Riga en Minsk. In oktober 1941 schepte hij op dat er geen joden meer waren in Estland. Als de hoogste SS- en politiebevelhebber voor de Heeresgruppe Mitte, bracht hij persoonlijk verslag uit aan Himmler over alle operaties tegen partizanen, waaronder de moorden op joden. In deze functie kreeg hij de verantwoordelijkheid voor het neerslaan van de opstand in Warschau, waarvoor hij onderscheiden werd met het Ritterkreuz.

Bach-Zelewski had de eindverantwoording voor de excessen van Dirlewanger en Kaminski en toen Hitler

beval dat zij van de operatie afgehaald moesten worden, liet hij Kaminski executeren om zich zo van een gevaarlijke getuige te ontdoen. Op bevel van de Führer liet Bach-Zelewski uiteindelijk Warschau platgooien.

Na de capitulatie van het Poolse AK behandelde hij de AK-strijders als krijgsgevangenen in plaats van als partizanen. Hij wist dat Duitsland de oorlog niet meer kon winnen en wilde voorkomen dat hij aangeklaagd zou worden voor oorlogsmisdaden. Het werkte: door in Neurenberg als getuige voor de aanklagers op te treden, wist Bach-Zelewski aan de strop te ontkomen.

Uiterst links:
Iedereen die fit genoeg was om een geweer af te vuren of een molotovcocktail te gooien, was welkom in het Poolse Vaderlandse Leger. Hoewel de verliezen ongekend hoog waren, meldden de mannen, vrouwen en kinderen zich massaal aan.

Links:
Gezien hun schrijnende tekort aan wapens en munitie is het onvoorstelbaar dat het AK toch nog twee maanden kon standhouden tegen de machtige Duitse troepen. Zo'n 15.000 AK-strijders overleefden de opstand en werden krijgsgevangen genomen - hetgeen een beter lot was dan dat van de overlevenden van de opstand in het getto van Warschau het jaar daarvoor. De strijders daar waren joden en hun lot was de gaskamer.

augustus door. Gebouw voor gebouw, blok voor blok, vochten de Duitsers zich een weg terug in de stad. Er werden geniebataljons aangevlogen. De Poolse bolwerken werden aangevallen met 'Goliaths', sloopvoertuigen op afstandsbediening. De Duitsers kwamen al snel tot de ontdekking dat de Polen vrijwel geen antitankwapens hadden: de bazooka was pas onlangs uitgevonden en de AK had er geen een van. De Polen moesten het doen met molotov-cocktails, explosieven en zelfgebouwde vlammenwerpers. De Polen verloren elke dag meer terrein en op hun wanhopige smeekbedes om hulp kwam geen reactie. De Britten en Amerikanen wilden voorraden droppen voor het AK, maar door de afstand van 2240 km vanaf de dichtstbijgelegen bases in Italië konden hun vliegtuigen maar een kleine lading vervoeren. Er werden wel pogingen ondernomen, maar de bommenwerpers leden extreem hoge verliezen. Ze werden opgewacht door Duitse jachtvliegtuigen en geconcentreerd luchtafweergeschut, waardoor zelfs de vrijwillige Poolse bemanningen van Bomber Command uiteindelijk de moed opgaven. De enige oplossing was gebruik te maken van de Russische vliegvelden in Polen, maar Stalin gaf hiervoor pas half september toestemming. De Polen gingen gebruikmaken van het rioolstelsel om met de bevrijde gebieden te communiceren. De boodschappers - meestal jongens en jonge vrouwen - droegen beschermingsbrillen om hun ogen in de tunnels tegen de giftige dampen te beschermen. Naarmate de Duitsers meer sectoren van de stad afsneden, werden de riolen de enige mogelijkheid voor het AK om zich te verplaatsen. Eerst werden de gewonden naar beneden gebracht, gevolgd door de verzetsstrijders die nog konden vechten: men ging letterlijk 'ondergronds'. Zo'n 2500 strijders trokken zich via het riool naar het stadscentrum terug toen ze de oude stad moesten opgeven. De mannen en vrouwen die te zwaar gewond waren om via de tunnels te vluchten moesten achtergelaten worden. De Duitsers verbrandden hen levend.

BEVOORRADING MISLUKT

Toen de USAAF eindelijk een luchtbrug naar Warschau kon opzetten, was het merendeel van de stad alweer in Duitse handen. De overlevende AK-soldaten keken hulpeloos toe hoe pakket na pakket achter de vijandelijke linies terechtkwam. Maar op 10 september vielen de gehergroepeerde Russische troepen Praga aan, met het 1e Poolse leger in de voorhoede. De Russen dropten 500 antitankgeweren en een paar duizend kleinere vuurwapens voor het AK, terwijl de vooruitgeschoven luchtafweer-eenheden en een aantal jachtvliegers van het Rode Leger eventuele oppositie van de Luftwaffe ontmoedigden. Er begon een wanhopige wedloop om contact te maken met de resten van het Poolse verzet voordat ze volledig verslagen waren. De Duitsers reageren met de hen zo eigen snelheid: de 25e pantserdivisie werd aangevoerd om het verzet in de voorstad Zoliborz te verpletteren. Het 1e Poolse leger van het Rode Leger probeerde de Vistula over te steken door middel van een serie nachtelijke aanvallen met kleine bootjes. Ze slaagden erin bruggenhoofden op te werpen, maar deze werden door de Duitse tegenaanvallen al snel weer weggevaagd. De Polen vochten zelfs nog door nadat hun Russische superieuren de operatie afbliezen. Op 22 september moest de Russische bevelhebber aan het front aanvaarden dat het hem niet zou lukken Warschau binnen te dringen. Het AK was verloren. Uiteindelijk slaagden de westelijke geallieerden er nog in een aantal levens te redden. Groot-Brittannië en Amerika stonden erop dat de soldaten van het AK als militairen behandeld zouden worden en niet als partizanen. Indien de overlevenden niet dezelfde rechten kregen als reguliere krijgsgevangenen, zouden de Duitse krijgsgevangen in geallieerde handen daarvoor moeten boeten. Toen de stad zich op 2 oktober tenslotte overgaf, bleef een massale slachting daardoor achterwege. De opstand kostte aan zo'n 200.000 van de 1 miljoen inwoners van Warschau het leven. Het AK verloor zo'n 15000 strijders: 40 procent van de totale capaciteit die men op 1 augustus had. Ook de Polen hadden niet veel gevangenen gemaakt - aan Duitse zijde deed men opgave van 10.000 doden, 9000 gewonden en nog eens 7000 vermisten. De zwartgeblakerde ruïnes van de stad werden uiteindelijk pas in januari 1945 bevrijd.

Hieronder:
Voorzien van metalen zijplaten ter bescherming tegen antitankraketten leiden twee Sturmgeschutz-kanonnen een aanval op een Pools bolwerk. Het is opmerkelijk dat de Polen het nog zou lang uithielden tegen deze overmacht.

DE SLAG OM WARSCHAU

Om 1700 uur op 1 augustus 1944 zette het Poolse Vaderlandse Leger (het AK) in Warschau de aanval in op de Duitse bezetters van hun stad. Ze waren in eerste instantie succesvol omdat de Duitsers totaal verrast waren. Bovendien waren velen van hen pas in de stad aangekomen en moesten ze de omgeving nog leren kennen. Die avond en nacht namen de Polen grote delen van de stad over, waaronder de Oude Stad, het nieuwe stadscentrum, Powisce tussen de Poniatowski- en Kierbedzia-bruggen, Zoliborz in het noorden en Mokotow, Sielce en Czerniakow in het zuiden. Vanaf dat moment volgde er een defensieve strijd voor de Polen tegen de versterkingen van de Wehrmacht en de SS die de opmars van het AK keerden. De enige steun kwam van een aanval door een Pools onderdeel van het Rode Leger. Onder bevel van generaal Berling vochten zij met de moed der wanhoop om hun landgenoten te bereiken, maar uiteindelijk werden ze weer teruggedreven over de Vistula.

Na zijn succes op de marineconferentie in Londen in 1935, stuurde Hitler Von Ribbentrop in 1936 als ambassadeur naar Londen. Hitler wilde de Britten er nog steeds toe overhalen niet tussenbeide te komen in Europa en was ervan overtuigd dat Von Ribbentrop het "beste paard van stal" was voor deze functie. De minister van buitenlandse zaken zou de Britse en Duitse diplomaten echter pijnlijk shockeren met zijn arrogante gebrek aan respect voor protocol.

Joachim Von Ribbentrop

Joachim von Ribbentrop was een gladde bon vivant. Maar ondanks zijn sociale kwaliteiten, bleek hij van weinig nut als Hitlers minister van buitenlandse zaken.

GOEBBELS zette hem treffend neer. "Von Ribbentrop kocht zijn naam, trouwde zijn geld en loog en bedroog zich een weg naar zijn ambt." Tussen 1938 en 1945 was Von Ribbentrop Reichsminister voor buitenlandse zaken en was daarmee een van de meest onwaarschijnlijke hoogwaardigheidsbekleders sinds Caligula zijn paard, Incitatus, in de Romeinse senaat benoemd had. Vanwege zijn betrokkenheid bij de agressieve oorlogsplannen van het nazi-regime, het oppakken van joden om ze naar vernietigingskampen te sturen en het bevel neergehaalde geallieerde piloten te executeren, werd hij in Neurenberg ter dood veroordeeld. En aangezien Goering de beul te snel af was door cyanide in te nemen, had Von Ribbentrop de eer op 16 oktober 1946 om 1 uur 's nachts de laatste mars van nazi-leiders naar de executieruimte aan te voeren.

ZICHZELF VERKOPEN

Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak, werkte de 21-jarige Von Ribbentrop als vertegenwoordiger in Canada. Door alle leugens die hij later vertelde, is het niet meer helemaal duidelijk wat hij tijdens deze oorlog gedaan heeft. Hij wist in ieder geval naar Duitsland te ontsnappen. Hij diende bij de Torgau-huzaren en kreeg het IJzeren Kruis eerste klasse alvorens in 1917 afgekeurd te worden voor actieve dienst. Na de oorlog gingen de geruchten dat hij in Canada gespioneerd had, en dat hij in 1915 naar Amerika teruggegaan was om fabrieken te saboteren waar oorlogsmaterieel voor de geallieerden gemaakt werd. Gezien zijn prestaties als diplomaat, is het moeilijk te geloven dat hij een geslaagde spion geweest zou zijn.

Von Ribbentrop ging weer in de verkoop, waarin hij echt goed was. In 1919 startte hij voor zichzelf als wijnhandelaar. Hij kocht dure Franse wijnen en cognac in voor rijke kennissen uit Berlijn. Dat najaar deed hij mee aan een tennistoernooi waar hij de 24-jarige dochter van Otto Henkell ontmoette. Het familiebedrijf Henkell was de grootste producent van de mousserende Duitse sekt-wijn. Anna Elisabeth (Annelies) was een jongedame met een ijzeren wil. Ze was niet echt mooi, maar had een sterk karakter. Het stel was absoluut een liefdespaar. De psychiater in de gevangenis in Neurenberg zei dat Annelies de moederfiguur was die Von Ribbentrop zocht (zijn moeder stierf aan TBC toen hij acht was). Maar dit is slechts een mening: het enige dat men met zekerheid kan zeggen over Von Ribbentrop is dat hij tot het einde toe trouw bleef aan zijn vrouw en aan Hitler.

EEN NAAM KOPEN

Nadat hij met een rijke vrouw getrouwd was, kocht Von Ribbentrop inderdaad zijn titel. In mei 1925 liet hij zichzelf adopteren door zijn verarmde 62-jarige 'tante' Gertrud. Zij was ongetrouwd, dochter van Generalleutnant Karl von Ribbentrop, die zelf pas in 1884 tot de adelstand verheven was, en een kennis van de familie. Ze was helemaal geen tante: om een gemeenschappelijke

voorouder te vinden, zou men een paar eeuwen terug moeten gaan in de stamboom. Door misbruik te maken van een wet uit 1919 die juist was uitgevaardigd om officiële erkenning van adellijke titels in Duitsland tegen te gaan, kon Von Ribbentrop haar naam aannemen. En hij kwam met haar overheen haar daarvoor gedurende 15 jaar 450 RM per maand te betalen. (Halverwege de jaren dertig maakte Goering bekend dat tante Gertrud haar 'neefje' via de rechter had moeten dwingen dat geld werkelijk te betalen.)

EEN NAZI WORDEN

De Von Ribbentrops werden in 1932 lid van de nazi-partij. Dat jaar speelden ze een belangrijke rol als organisatoren van de geheime ontmoetingen tussen Hitler en Von Papen, waardoor Hitler uiteindelijk tot rijkskanselier benoemd werd. Von Ribbentrop was een van de eerste ondergeschikten van Heinrich Himmler die hem tot *Standartenführer* in de nog jonge SS benoemde. Von Ribbentrop was opgelucht dat hij 'de Nacht van de Lange Messen' had overleefd, aangezien hij ook goede banden had met Ernst Röhm. Daarna droeg hij zijn SS-uniform wanneer hij maar kon. Hitlers regime werd gekenmerkt door elkaar beconcurrerende bureaucratische instellingen, die vooral ten doel hadden te voorkomen dat er nog een Führer zou opstaan. Von Ribbentrop was een van de eersten die kon profiteren van Hitlers *divide et impera* politiek. Hij werd een soort van 'vliegende' ambassadeur, die officieel verbonden was aan het ministerie van buitenlandse zaken, maar direct aan Hitler rapporteerde omdat de laatste het ministerie - terecht - zag als een nest van conservatieve, monarchistische anti-nazi's.

Hitler wist niets van vreemde talen en andere landen en de wereldse, welopgevoede Von Ribbentrop leek een nuttige aanwinst. Hij had in Engeland en Canada gewoond, sprak vloeiend Engels en Frans en een mondvol Russisch. Hij was ook zeer volgzaam en had weinig vrienden tussen de andere nazi-kopstukken.

MINISTER ZONDER PORTEFEUILLE

Na het uitbreken van WO II werd Von Ribbentrops positie als minister van buitenlandse zaken steeds overbodiger. Hij werd grotendeels naar de achtergrond verdrongen, maar wist in april 1943 een couppoging door een medewerker van het ministerie van buitenlandse zaken, Martin Luther, te overleven. In het begin van zijn carrière vertoonde hij geen antisemitische trekjes en had hij veel joodse vrienden en kennissen. Maar zoals zoveel anderen gaf hij alles op om in het gevlei te komen bij zijn geliefde Führer en stelde hij zich volledig ten dienste van de Endlösung. Hij oefende persoonlijk druk uit op de bezette landen en de Duitse bondgenoten om hun joodse burgers aan de SS uit te leveren.

In de uitgebreide dossiers van de Neurenbergse processen is niets positiefs te leven over Von Ribbentrop. Hij werd op alle vier de aanklachten schuldig bevonden, en na de zelfmoord van Goering liep hij als meest prominente nazi voorop in de rij naar de galg.

Hieronder:
Von Ribbentrop speelde een belangrijke rol in de onderhandelingen voor het 'Staalpact' dat op 22 mei 1939 getekend werd. Dit was een uitbreiding van de overeenkomst tussen Berlijn en Rome van 21 oktober 1936. De partijen tekenden de overeenkomst uit verschillende motieven. Hitler zag het als onderdeel van de politieke voorbereiding voor de Poolse campagne, terwijl Mussolini de Duitsers hiermee minstens tot 1942 tot vrede wilde verplichten.

In deze semi-officiële hoedanigheid probeerde hij een ontmoeting te bewerkstelligen tussen Hitler en de nieuwe Britse Prime Minister, Stanley Baldwin.De knappe, gesoigneerde verkoper Von Ribbentrop had er geen enkel besef van dat anderen hem zagen als iemand die lang van stof was, geen gevoel voor humor had en niet openstond voor tegenargumenten.

DE BRITTEN ERGEREN

Champagne verkopen aan dorstige rijkaards in Berlijn was geen probleem; Hitler aan de Britten verkopen was iets heel anders. Zijn bezoeken in de jaren 1933-34 waren zo contraproductief dat het Duitse ministerie van buitenlandse zaken Hitler bijna smeekte Von Ribbentrop te vervangen. Het verschil tussen echte diplomaten en Von Ribbentrop werd pijnlijk duidelijk tijdens de Trooping the Colour-ceremonie in Londen in 1934. Aan het ene uiteinde van het balkon van de ambassade bogen de ambassadeur, zijn functionarissen en hun vrouwen op gepaste wijze voor de koninklijke koets. Aan het andere uiteinde brachten Von Ribbentrop en zijn trawanten de Hitler-groet. Door de kritiek van de professionele diplomaten leek Von Ribbentrop alleen maar meer in de smaak te vallen bij Hitler. Maar na de dood van de Duitse ambassadeur in Londen opperde de minister van buitenlandse zaken, Freiherr von Neurath, dat de zelfverklaarde Engeland-expert een perfecte vervanger zou zijn in deze functie."Na drie maanden in Londen," zo vertrouwde hij een kennis toe, "is het gedaan met Von Ribbentrop. Ze kunnen hem daar niet uitstaan."

Links:
Het is voorbij. Von Ribbentrop is dood. Zijn lijk, gekleed in een goedkoop pak, wordt aan de pers getoond na zijn dramatische executie in de vroege ochtend van 16 oktober 1946.

Rechts:
Von Ribbentrop trouwde in 1920 met Annelies Henkell, dochter van een rijke drankenproducent. Ondanks de afkeuring van haar ouders, gebruikte Von Ribbentrop hun contacten om zich toegang te verschaffen tot de hogere kringen in Duitsland. Het echtpaar kreeg vier kinderen.

Goering had zijn twijfels bij Hitlers beslissing. Hitler zei dat Von Ribbentrop connecties had in Engeland, want "hij kende Lord So-and-So". Waarop Goering antwoordde, "Ja, maar het probleem is dat ze Von Ribbentrop ook kennen."

De Engelse ambassadeur in Berlijn meldde dat zijn nieuwe tegenhanger "irritant, dom en grenzeloos verwaand" was. Het duurde nog een paar maanden voordat de juistheid van zijn oordeel aangetoond werd - Von Ribbentrop kwam pas laat in Londen aan en bracht veel van zijn tijd in Duitsland door. Hij voldeed aan alle negatieve verwachtingen. Geheel tegen het protocol in gaf hij een korte toespraak op Victoria Station alvorens zijn geloofsbrieven te overhandigen. Het was een korte tirade tegen het communisme, geschikt voor als Goebbels de arbeiders in Berlijn moest toespreken. De helft van de Londense pers vond het vooral een lachwekkende vertoning; de rest was erdoor beledigd.

"VON BRICKENDROP"

Toen hij in Durham Cathedral de eerste maten hoorde van de psalm 'Glorious things of thee are spoken' en daarin de melodie van *Deutschland über Alles* herkende, bracht hij de nazi-groet. Zijn arm bracht hem nog verder in de problemen toen hij geheel tegen het protocol in koning George VI met de nazi-groet begroette. Onder de bijnaam 'von Brickendrop' was hij een gemakkelijke prooi voor de Londense karikaturisten. Al snel leek heel Groot-Brittannië tegen hem te zijn, van de hoofdstedelijke high society tot aan de krantenjongens in de provincie. Hij was woedend toen zijn 15-jarige zoon Rudolf niet werd toegelaten tot Eton: hij moest in plaats daarvan naar Westminster en werd daarmee de enige 'old boy' van die school die tijdens de Tweede Wereldoorlog in de *SS-Leibstandarte Adolf Hitler* zou dienen. Het duurde maanden voordat Von Ribbentrop zelf besefte dat hij het mikpunt van de Britse humor was geworden. Annelies was gevoeliger en raakte sterk verbitterd door de Britse vijandigheid. Toen het besef eindelijk tot hem doordrong, werd hij een gezworen vijand van Groot-Brittannië; de Italiaanse minister van buitenlandse zaken, graaf Ciano, beschreef hoe hij als vernederde in Berlijn terugkeerde. Dit was juist op het moment dat de Britse regering in handen kwam van Neville Chamberlain en de 'appeasers'. Nadat hij in 1938 benoemd werd tot Reichs-minister voor buitenlandse zaken, werd Von Ribbentrop letterlijk Hitlers spreekbuis bij de totstandkoming van het 'Staalpact', de as Berlijn-Tokyo-Rome. Hij ging vervolgens in 1939 naar Moskou om het niet-aanvalsverdrag met de Russen te tekenen.

Al die tijd gaf hij uiting aan zijn haat jegens de Britten. Volgens hem waren zij zo decadent dat zij akkoord zouden gaan met elke regeling voor Europa die Hitler voorstelde. Op diplomatiek gebied was hij een nul; de contacten tussen zijn ministerie en de ministeries van neutrale landen waren zo sporadisch dat, toen er in 1944 afgezanten werden uitgezonden om te proeven of er eventueel vredesregelingen getroffen konden worden, het al te laat was om nog iets wezenlijks tot stand te brengen voordat het Rode Leger Berlijn zou bereiken. Zijn prestaties als minister van buitenlandse zaken worden het beste verwoord met een grap die in 1944 de rondte deed: zijn functionarissen wilden hem een cadeau geven in de vorm van een met juwelen versierd kistje met daarin alle internationale verdragen die hij ooit ondertekend had, tot ze beseften dat Duitsland al die verdragen geschonden had.

HIJ STIERF ZOALS HIJ LEEFDE

Terwijl het Duizendjarig Rijk om hem heen instortte, had Hitler steeds minder geduld met zijn minister van buitenlandse zaken. Von Ribbentrops slechte inschatting van de internationale situatie in 1945 spreekt voor zich. Toen hij na Hitlers dood geen steun kreeg van admiraal Dönitz, schreef hij een memo aan het nieuwe staatshoofd met het voorstel een onafhankelijke staat Schleswig-Holstein op te richten. Misschien zouden de geallieerden deze staat als een apart land erkennen en zou dit mogelijkheden bieden voor de wedergeboorte van het nationaal-socialisme. Dönitz sloeg hier geen acht op, Duitsland capituleerde en Von Ribbentrop dook onder. Hij werd uiteindelijk in juni gevangen genomen en aangeklaagd in Neurenberg. Zijn medebeklaagden daar schaamden zich voor zijn pathetische ontkenningen en gevlei.

Zelfs zijn executie ging verkeerd: toen hij uiteindelijk opgehangen werd, brak zijn nek niet en zagen getuigen zijn lichaam tien minuten lang stuiptrekken voordat hij eindelijk stierf.

Von Ribbentrop-Molotov
Schijnvrede

Het niet-aanvalsverdrag met Moskou was Von Ribbentrops grootste wapenfeit. Dit verdrag werd op 23 augustus 1939 in Moskou getekend voor een duur van tien jaar.

Met het verdrag lieten de nazi's hun buitenlandse beleid voor een keer niet bepalen door ideologische en raciale motieven. Deze keer stonden militaire en politieke overwegingen voorop. Door het verdrag vormden de Russen geen militaire dreiging meer vanuit het oosten, werd het Frankrijk en Engeland onmogelijk gemaakt de Duitsers te isoleren binnen een kring van vijandige bondgenoten en kregen de nazi's de gelegenheid meer gebied te verwerven ten koste van Polen.

Tegelijk met het niet-aanvalsverdrag werd er ook een handelsverdrag getekend. De Russen zouden grondstoffen en voedingsmiddelen aan Duitsland leveren, waardoor een eventueel handelsembargo van Britse zijde weinig effect zou hebben.

Maar het verdrag bevatte ook geheime afspraken over de verdeling van Polen en de toewijzing van invloedssferen in Finland, de Baltische landen en in Oost-Europa. Het is niet verrassend dat de Russen tot 1989 ontkenden dat er dergelijke afspraken gemaakt waren.

Stalin verwachtte waarschijnlijk dat de nazi's het verdrag gedurende de volledige looptijd zouden respecteren; in tegenstelling tot Hitler die het slechts als een tijdelijke adempauze beschouwde. De Sovjetleider was blij dat hij weer een rol van betekenis kon spelen in de Europese politiek en het vooruitzicht van een brede bufferzone van waaruit Moskou rustig kon toekijken hoe de kapitalistische staten in het westen werden afgestraft, stond hem ook wel aan. Maar Stalin maakte één grote fout: hij vertrouwde Hitler.

Rechts:
Von Ribbentrop ondertekent het niet-aanvalsverdrag met Rusland. Door het verdrag was Duitsland in de rug gedekt terwijl Hitler zijn aandacht op Polen richtte. Het is onwaarschijnlijk dat de leeghoofdige Von Ribbentrop besefte wat de Führer van plan was en dit eerder zag als een uitbreiding van het verdrag van Rapallo van april 1922.

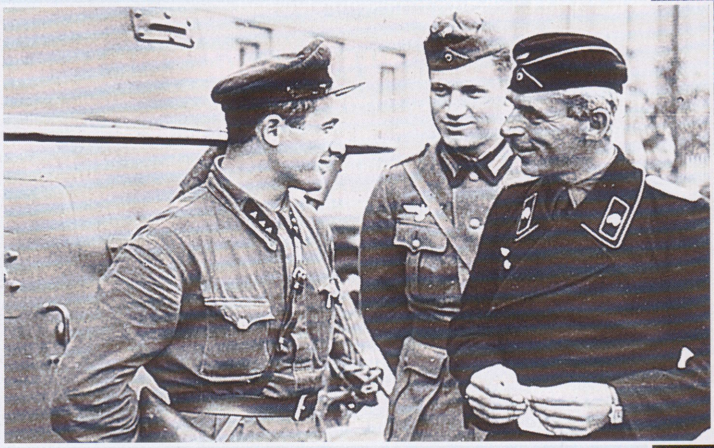

Hierboven en hieronder:
Nu Rusland geen bedreiging meer vormde, kon Hitler vrijuit Polen binnenvallen. Zeventien dagen na de start van de campagne, werden de geheime afspraken uit het niet-aanvalsverdrag duidelijk toen ook het Rode Leger Polen aanviel. Binnen een paar dagen bestond Polen niet meer en verdeelden de totalitaire staten de Poolse gebieden onderling.

De slag om de Atlantische Oceaan

De belangrijkste slag vond niet op het Europese vasteland plaats, maar op de uitgestrekte oceaan waar Duitsland vergeefs probeerde de bevoorradingsroutes naar Groot-Brittannië af te snijden.

De slag om de Atlantische Oceaan werd uitgevochten met een combinatie van technologie, sluwheid en moed van beide zijden. Duizenden bemanningsleden van de koopvaardij verloren het leven aan de U-Boote, maar de meeste bemanningsleden van de Duitse onderzeeërs overleefden de slag ook niet.

HITLERS 'Z-PLAN', het ambitieuze bouwprogramma voor de marine ging uit van een vloot van 250 onderzeeërs in 1943. Maar dit was niet het grootste wapen op zee: de Kriegsmarine eiste dat er twee eskaders grote gepantserde slagschepen gebouwd zouden worden, die alle andere oorlogsschepen ter wereld aankonden. Kapitän z.S. Karl Dönitz, Führer der U-Boote, zag dit absoluut niet zitten. Hierdoor werd de bouw van zijn onderzeeërs vertraagd en hij vond dit onverantwoordelijk. Dönitz was ervan overtuigd dat de nieuwe onderzeeërs die in de jaren 20 ontwikkeld waren, geschikt waren om de Britse handelsroutes af te snijden. Hij had tijdens de Eerste Wereldoorlog op onderzeeërs gevaren, laatstelijk als commandant van UB-68 die voor de kust van Sicilië tijdens een aanval op een geallieerd konvooi tot zinken werd gebracht. Dönitz kreeg in 1935 het commando over de eerste naoorlogse Duitse onderzeeërvloot. Hij zorgde ervoor dat zijn mensen een betere opleiding kregen dan hij met zijn generatiegenoten gehad had, zodat succes nu gegarandeerd was.

BOUWPROGRAMMA

Hitler loog nog steeds tegen zijn marineofficieren toen hij in de zomer van 1939 vertelde dat het gevaar dat er een oorlog zou uitbreken erg klein was. Het bouwschema van de Kriegsmarine was gebaseerd op de aanname dat het nog altijd een jaar of vijf vrede zou blijven. Maar toen Groot-Brittannië en Frankrijk in september 1939 Duitsland de oorlog verklaarden, moest de grote onderzeevloot nog gebouwd worden. En Dönitz, die tot Konteradmiral (schout-bij-nacht) en BdU (Befehlshabers der U-Boote) bevorderd was, had slechts 46 operationele onderzeeërs tot zijn beschikking waarvan meer dan de helft 'kustvaarders' (Type II's) waren, die vooral voor trainingen gebruikt werden.

De meeste geallieerde koopvaarders die tijdens de Eerste Wereldoorlog door U-Boote tot zinken waren gebracht, werden vlak voor de kust aangevallen. De onderzeeërs verzamelden zich rond sleutelposities - traditionele oriëntatiepunten en de toegangsroutes

tot grote havens. Veel van hun slachtoffers werden door kanonvuur vanaf het oppervlak tot zinken gebracht. Door de komst van de 'Q-schepen' - koopvaarders met verdekt opgesteld geschut -, werden de U-Boote echter gedwongen vaker onder te duiken en meer torpedo's in te zetten. Na de oorlog dacht Dönitz na over hoe hij het gebruik van U-Boote kon verbeteren. Toen hij eenmaal de leiding kreeg over Hitlers onderzeeërs, testte hij het concept van de wolfpack: gecoördineerde aanvallen door groepen onderzeeërs. In eerste instantie gebruikte hij 'commando-onderzeeërs' die evenals een vlaggenschip van een eskader slagschepen de hele operatie zouden leiden, maar dit werkte niet in de praktijk. In plaats daarvan stuurde hij de onderzeeërs via radioverbindingen aan vanaf zijn hoofdkwartier op het vasteland. In de Baltische Zee werkte dit goed. En tijdens oefeningen in de Atlantische Oceaan in 1939 bleek dit ook zeer effectief.

Waar de Britse Royal Navy haar vertrouwen stelde in ASDIC (sonar) om ondergedoken onderzeeërs op te sporen, maakte Dönitz zich sterk voor de techniek die hij in de Eerste Wereldoorlog geleerd had: nachtelijke aanvallen boven water. In 1939 bracht hij een boek uit waarin hij deze methodes beschreef en uitlegde dat het kleine silhouet van een onderzeeër bij nacht moeilijk te zien was en dat onderzeeërs in de jaren 30 boven water al aanzienlijk sneller konden varen dan de gemiddelde koopvaarder. In Groot-Brittannië lijkt niemand dit boek gelezen te hebben.

Konvooien waren de enige effectieve bescherming tegen onderzeeërs. Een paar escorteschepen konden zo grote aantallen koopvaarders beschermen. Maar aan het begin van de oorlog waren er maar weinig escorteschepen beschikbaar, die nog niet veel konden uitrichten tegen de goed getrainde U-Bootbemanningen van admiraal Dönitz.

ONDERZEEËRTACTIEKEN

Bij het uitbreken van de oorlog voerden zo'n 3.000 zeewaardige koopvaarders de Britse vlag en voeren er een 1.000 kustvaarders in de wateren rond het Verenigd Koninkrijk: in totaal 17,5 miljoen ton scheepsruimte. De schepen voeren in konvooien die meestal beschermd werden door vier tot zes escorteschepen, bewapend met dieptebommen. Als de toevoer van geïmporteerde goederen lamgelegd werd, zou Groot-Brittannië niet in staat zijn de eigen bevolking te voeden, laat staan dat men nog wapens kon maken of oorlog kon voeren. Als de U-Boote van Dönitz de slag om de Atlantische Oceaan wonnen, dan zou Hitler de oorlog winnen. Het werd snel duidelijk dat de kleine reguliere vloot van de Kriegsmarine niet echt een bedreiging vormde voor de konvooien. De zware kruiser *Hipper* en de slagkruisers *Scharnhorst* en *Gneisenau* brachten weliswaar een paar schepen tot zinken op de Atlantische Oceaan, maar alleen de 'vestzakslagschepen' waren specifiek voor dergelijke missies gebouwd. Op haar campagne van vijf maanden bracht de Admiral Scheer 16 schepen tot zinken, goed voor een scheepsruimte van 100.000 ton, terwijl het zusterschip *Graf Spee* in haar korte bestaan ervoor zorgde dat een groot aantal geallieerde kruisers de handen vol hadden. Het vooruitzicht van een of twee Duitse slagschepen die zich tussen een konvooi mengden, bezorgde het Britse marinepersoneel slapeloze nachten. Maar hoewel het vaak kantje boord was, slaagden Hitlers grote schepen er maar niet in de konvooien echt gevoelig te raken. Als er veel slachtoffers vielen, dan was dat meestal het gevolg van aanvallen door de onderzeeërs van Dönitz. Zo werd in oktober 1940 bijvoorbeeld het konvooi SC7 aangevallen door een 'wolfpack' of 'roedel' met de succesvolle commandanten Kretschmer, Schepke, Endrass en Frauenheim. In één enkele nacht werden er twintig schepen tot zinken gebracht. De U-Bootcommandanten werden de nieuwe helden van nazi-Duitsland: het waren jonge, agressieve schippers die het aandurfden om hun doel van korte afstand boven water te benaderen voordat ze hun torpedo's afvuurden. De top drie, Kretschmer, Luth en Topp, brachten samen 121 schepen (687.000 ton) tot zinken. Net als bij jachtvliegers werd de meeste schade door slechts een paar 'toppers' toegebracht. De meest succesvolle U-Bootcommandanten waren goed voor 70 procent van de schade in 1939-41. Een U-Bootcommandant telde pas echt mee vanaf een score van 50.000 ton (later verhoogd tot 100.000) hetgeen beloond werd met het Ritterkreuz. Als de kapiteins in triomf terugkeerden in de haven met hun witte pet arrogant op hun hoofd, werden ook hun bemanningen met medailles onderscheiden. Dönitz wachtte hen speciaal voor dit doel op

Links:
Grootadmiraal Karl Dönitz had een absoluut vertrouwen in de superioriteit van de U-Boot, maar Hitler en het opperbevel van de Kriegsmarine luisterden pas naar hem toen het al te laat was.

de kade op. Dit bleef hij zelfs doen tijdens de tegenslagen in 1943 toen de verliezen tot ongekende hoogte stegen. Dönitz was een inspiratie voor de bemanningen van de U-Boote, die zich gesterkt voelden door zijn complimenten en die zijn woede vreesden.

HONGER NAAR SUCCES

Er was ook een nadeel aan het 'scoresysteem': de schippers gingen hoge risico's nemen om het extra tonnage te scoren dat ze nodig hadden om een Ritterkreuz omgehangen te krijgen. De resultaten waren erg vertekenend. Alle aandacht ging uit naar tonnage als enige maatstaf voor succes. Het opperbevel liet zich hierdoor even sterk leiden als de kapiteins. Toen het tonnage daalde dat per maand midden op de Atlantische Oceaan gescoord werd, stuurde Dönitz onderzeeërs naar minder goed verdedigde gebieden zoals het zuiden van de Atlantische Oceaan, de Indische Oceaan en de Caraïben. Het gescoorde tonnage vloog weer omhoog, maar men had het feitelijke probleem niet aangepakt: de verhoogde effectiviteit van de geallieerde escorteschepen.
Met de val van Frankrijk brak er voor de bemanningen van de U-Boote een 'gouden periode' aan. Nu ze aan de Atlantische kust lagen, hoefden de onderzeeërs de lange tocht door de Noordzee en rond Schotland niet meer af te leggen. Het aantal U-Boote dat actief was op het midden van de Atlantische Oceaan nam met zo'n 25 procent toe. Dit maakte iets goed van het lage tempo waarop nieuwe onderzeeërs gebouwd werden. De verliezen aan U-Boote waren in 1940 hoger dan er bijgebouwd konden worden en in januari 1941 waren er nog maar 22 boten operationeel: minder dan er in september 1939 beschikbaar waren. Maar toch waren de U-Boote in de periode van juli 1940 totdat het weer in de winter slechter werd en de konvooien beter geëscorteerd werden zeer succesvol. Voor december 1940 brachten ze 520 schepen tot zinken met een totale scheepsruimte van 2,4 miljoen ton.Deze getallen waren nog veel hoger geweest, als de Duitse torpedo's toen betrouwbaarder waren geweest. Dit probleem werd pas eind 1941 opgelost.

GEVAAR VANUIT DE LUCHT

Via luchtbases in Canada, IJsland en aan de Britse westkust kon de RAF Coastal Command patrouilles uitvoeren om onderzeeërs te zoeken aan beide eindpunten van de route van de konvooien. Maar niet in het midden. Zodra een konvooi het onbeschermde gedeelte van de Atlantische Oceaan bereikte, was het op zichzelf aangewezen. Omdat er overdag geen gevaar was voor aanvallen vanuit de lucht, konden de U-Boote zich in aanvalslinies verzamelen, met onderlinge afstanden van maximaal 12 zeemijlen. Langs de routes waar men een konvooi verwachtte, namen ze in roedels of 'wolfpacks' hun posities in. Een of twee U-Boote kregen de taak de konvooien te schaduwen en verslag uit te brengen aan het hoofdkwartier van Dönitz van waaruit de slag gecoördineerd werd. Hiervoor was erg veel radioverkeer nodig, hetgeen uiteindelijk de achilleshiel van de onderzeeërs bleek te zijn, maar zolang de vijand de codes niet kende en de opsporingsapparatuur nog niet voldoende geperfectioneerd was, werkte het systeem van Dönitz effectief. De oorlog op de Atlantische Oceaan veranderde dramatisch toen Hitler de Verenigde Staten eind 1941 de oorlog verklaarde. Dönitz had dit verwacht en had 48 uur voor de officiële oorlogsverklaring al vijf langeafstandsboten (Type IX) naar Amerika gestuurd.

In bepaalde opzichten was dit alleen maar een formele bevestiging van de oorlogssituatie die er al bestond in dit gedeelte van de Atlantische Oceaan: De Amerikaanse Navy had al Duitse onderzeeërs aangevallen, escortes verzorgd voor konvooien, U-Boote met vliegtuigen en oppervlakteschepen geschaduwd en hun locatie aan de Britten doorgegeven en koopvaarders en oorlogsschepen in Amerikaanse havens gerepareerd of laten repareren. Door zijn oorlogsverklaring werd de grootste industriële macht ter wereld nu ook formeel Hitlers vijand. Nu moesten de mannen van Dönitz de geallieerde koopvaarders sneller tot zinken brengen dan de rest van de wereld ze kon bouwen.

OORLOG MET AMERIKA

Eind 1941 waren er zo'n 153 U-Boote in actie geweest. Daarvan waren er 49 verloren gegaan (32 procent), samen met 1322 bemanningsleden; 828 bemanningsleden werden door de geallieerden gered en naar een krijgsgevangenenkamp gestuurd. De Duitse onderzeeërs brachten 1124 koopvaarders tot zinken, goed voor in totaal 5,3 miljoen ton scheepsruimte. Hierbij verloren zo'n 10.000 bemanningsleden het leven. Door het succes van de Duitse troepen op het vasteland nam de oppositie op zee alleen maar toe: een groot gedeelte van de Nederlandse, Noorse en Deense handelsvloot wist aan de bezetters te ontsnappen en sloot zich aan bij de geallieerde vloot. Hierdoor groeide deze met nog eens vier miljoen ton. Samen met de twee miljoen ton scheepsruimte die nog op de werven lag, kwam de geallieerde koopvaardijvloot hiermee in dezelfde periode op meer dan 20 miljoen ton!

Toch had Groot-Brittannië te kampen met ernstige tekorten en was er strenge rantsoenering nodig. In 1939 werd er zo'n 60 miljoen ton aan goederen en levensmiddelen geïmporteerd, in 1940 nog maar 45 miljoen ton en in 1941 niet meer dan 31 miljoen ton. Olie en strategische materialen kregen toen voorrang: overal in het land werden

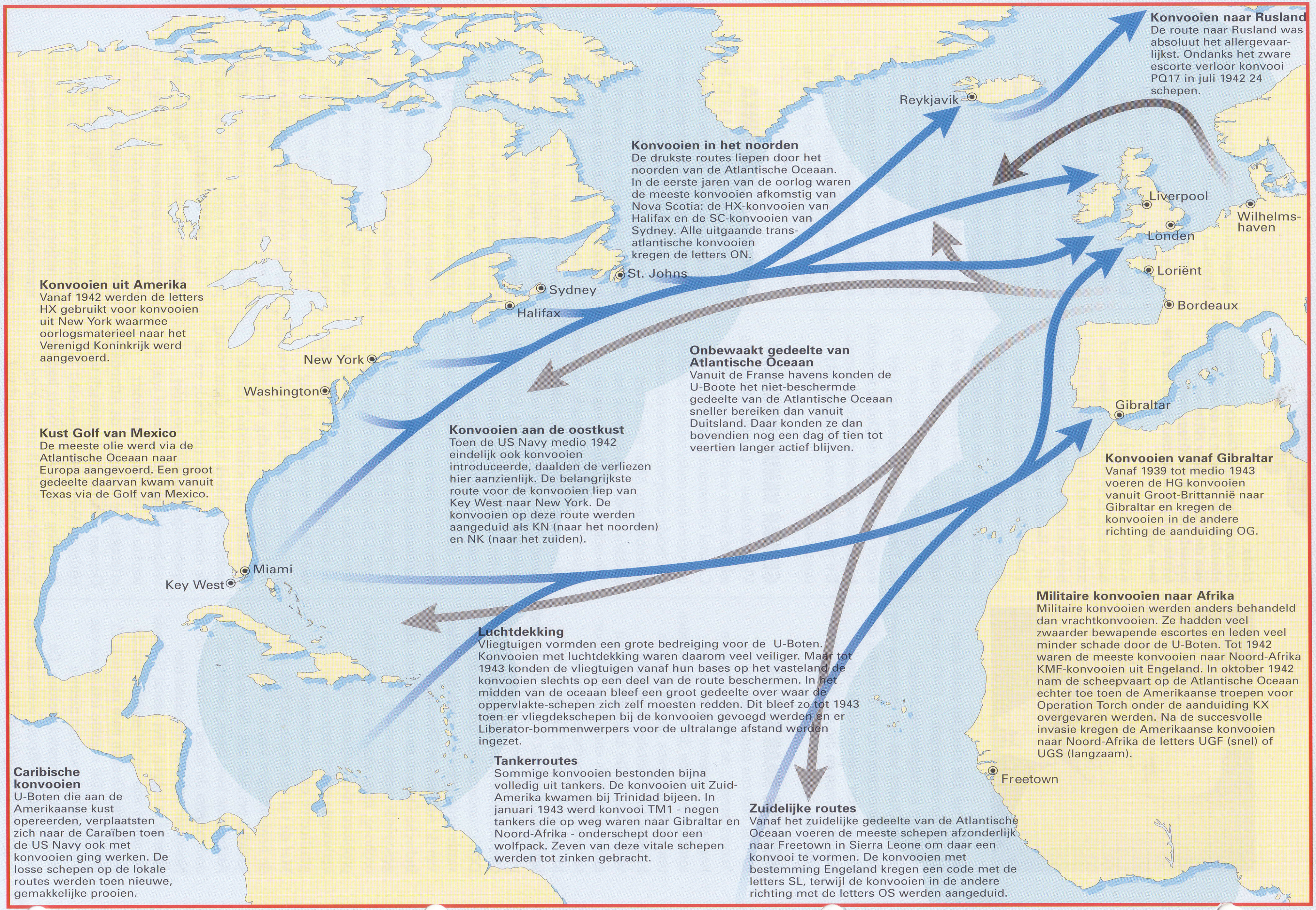

Konvooien naar Rusland
De route naar Rusland was absoluut het allergevaarlijkst. Ondanks het zware escorte verloor konvooi PQ17 in juli 1942 24 schepen.
Reykjavik
Liverpool
Londen
Wilhelmshaven
Loriënt
Bordeaux
Gibraltar
Freetown
St. Johns
Sydney
Halifax
New York
Washington
Miami
Key West
Konvooien in het noorden
De drukste routes liepen door het noorden van de Atlantische Oceaan. In de eerste jaren van de oorlog waren de meeste konvooien afkomstig van Nova Scotia: de HX-konvooien van Halifax en de SC-konvooien van Sydney. Alle uitgaande transatlantische konvooien kregen de letters ON.
Konvooien uit Amerika
Vanaf 1942 werden de letters HX gebruikt voor konvooien uit New York waarmee oorlogsmaterieel naar het Verenigd Koninkrijk werd aangevoerd.
Onbewaakt gedeelte van Atlantische Oceaan
Vanuit de Franse havens konden de U-Boote het niet-beschermde gedeelte van de Atlantische Oceaan sneller bereiken dan vanuit Duitsland. Daar konden ze dan bovendien nog een dag of tien tot veertien langer actief blijven.
Kust Golf van Mexico
De meeste olie werd via de Atlantische Oceaan naar Europa aangevoerd. Een groot gedeelte daarvan kwam vanuit Texas via de Golf van Mexico.
Konvooien aan de oostkust
Toen de US Navy medio 1942 eindelijk ook konvooien introduceerde, daalden de verliezen hier aanzienlijk. De belangrijkste route voor de konvooien liep van Key West naar New York. De konvooien op deze route werden aangeduid als KN (naar het noorden) en NK (naar het zuiden).
Konvooien vanaf Gibraltar
Vanaf 1939 tot medio 1943 voeren de HG konvooien vanuit Groot-Brittannië naar Gibraltar en kregen de konvooien in de andere richting de aanduiding OG.
Militaire konvooien naar Afrika
Militaire konvooien werden anders behandeld dan vrachtkonvooien. Ze hadden veel zwaarder bewapende escortes en leden veel minder schade door de U-Boten. Tot 1942 waren de meeste konvooien naar Noord-Afrika KMF-konvooien uit Engeland. In oktober 1942 nam de scheepvaart op de Atlantische Oceaan echter toe toen de Amerikaanse troepen voor Operation Torch onder de aanduiding KX overgevaren werden. Na de succesvolle invasie kregen de Amerikaanse konvooien naar Noord-Afrika de letters UGF (snel) of UGS (langzaam).
Luchtdekking
Vliegtuigen vormden een grote bedreiging voor de U-Boten. Konvooien met luchtdekking waren daarom veel veiliger. Maar tot 1943 konden de vliegtuigen vanaf hun bases op het vasteland de konvooien slechts op een deel van de route beschermen. In het midden van de oceaan bleef een groot gedeelte over waar de oppervlakte-schepen zich zelf moesten redden. Dit bleef zo tot 1943 toen er vliegdekschepen bij de konvooien gevoegd werden en er Liberator-bommenwerpers voor de ultralange afstand werden ingezet.
Caribische konvooien
U-Boten die aan de Amerikaanse kust opereerden, verplaatsten zich naar de Caraïben toen de US Navy ook met konvooien ging werken. De losse schepen op de lokale routes werden toen nieuwe, gemakkelijke prooien.
Tankerroutes
Sommige konvooien bestonden bijna volledig uit tankers. De konvooien uit Zuid-Amerika kwamen bij Trinidad bijeen. In januari 1943 werd konvooi TM1 - negen tankers die op weg waren naar Gibraltar en Noord-Afrika - onderschept door een wolfpack. Zeven van deze vitale schepen werden tot zinken gebracht.
Zuidelijke routes
Vanaf het zuidelijke gedeelte van de Atlantische Oceaan voeren de meeste schepen afzonderlijk naar Freetown in Sierra Leone om daar een konvooi te vormen. De konvooien met bestemming Engeland kregen een code met de letters SL, terwijl de konvooien in de andere richting met de letters OS werden aangeduid.

groentetuinen aangelegd om de eigen voedselproductie te verhogen.

SLACHTING OP DE KONVOOIEN

Churchill schreef na de oorlog dat de slag om de Atlantische Oceaan het enige was, waar hij echt bezorgd over was geweest. De oprechte angsten van de Britse regering en de Royal Navy voor voedseltekorten en gruwelverhalen zoals de vernietiging van konvooi SC-7 zorgden voor een sombere stemming.Maar de werkelijkheid was veel minder somber. Hoewel er veel konvooien vernietigd werden, waren er nog veel meer die Groot-Brittannië ongeschonden bereikten. Eind 1941 hadden de Britten zo'n 900 konvooien uitgevoerd. Van de 12.000 schepen die terugkeerden naar Engeland, hadden de U-Boote er minder dan 300 tot zinken gebracht. Door de Duitse obsessie met tonnage werd er echter een verkeerd beeld geschetst.

Bovendien hadden de beste U-Bootbemanningen, die nog voor de oorlog getraind waren, inmiddels in hun ijzeren doodskisten een graf gevonden op de bodem van de Atlantische Oceaan. Er waren maar weinig onderzeebootcommandanten die lang van hun roem konden genieten. Endrass stierf kort na de aanval op SC-7 bij een aanval op het konvooi HG76 vanaf Gibraltar. Tijdens die acties verdiende Gerhard Bigalk het *Ritterkreuz* omdat hij het Britse escorteschip *Audacity* tot zinken bracht. Klaus Scholtz kreeg dezelfde onderscheiding omdat hij zijn score op 61.760 ton bracht. Maar de prijs was hoog: buiten het escorteschip scoorden de U-Boote slechts drie kleine vrachtschepen uit het konvooi. Dönitz verloor vijf U-Boote plus de veelgeprezen Endrass in U-567. (U-127 werd in feite uitgeschakeld door de torpedobootjagers die als escorte fungeerden voor een vloot van de Royal Navy in dezelfde regio.) Maar of het er nu vier of vijf waren, de U-Boote konden zich niet veroorloven voor elke gekelderde koopvaarder een van hun eigen boten te verliezen. De slag om de Atlantische Oceaan was beslist.

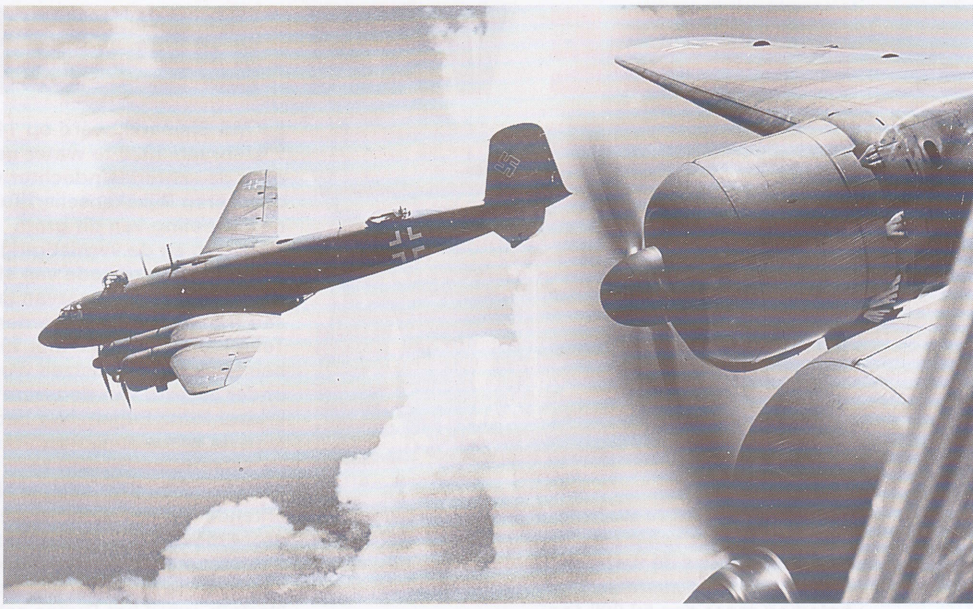

Boven:
Luchtondersteuning was van vitaal belang op de Atlantische Oceaan. Duitse Focke Wulf Fw 200 Condors hadden veel succes in het begin van de oorlog, ondanks dat er zelden meer dan 12 tegelijk van beschikbaar waren. Dit kwam omdat dit toestel eigenlijk als lijnvliegtuig ontworpen was, en vaak niet bestand bleek tegen de hoge eisen die er in oorlogssituaties aan gesteld werden.

Hieronder:
Door de Franse capitulatie kreeg de Kriegsmarine via de Franse havens toegang tot de Atlantische Oceaan. U-Boote konden nu veel sneller midden op de Atlantische Oceaan komen en konden daar 10 dagen langer patrouilleren. De havens waren echter kwetsbaar en er werden betonnen bunkers gebouwd om de onderzeeërs tegen de Britse luchtaanvallen te beschermen.

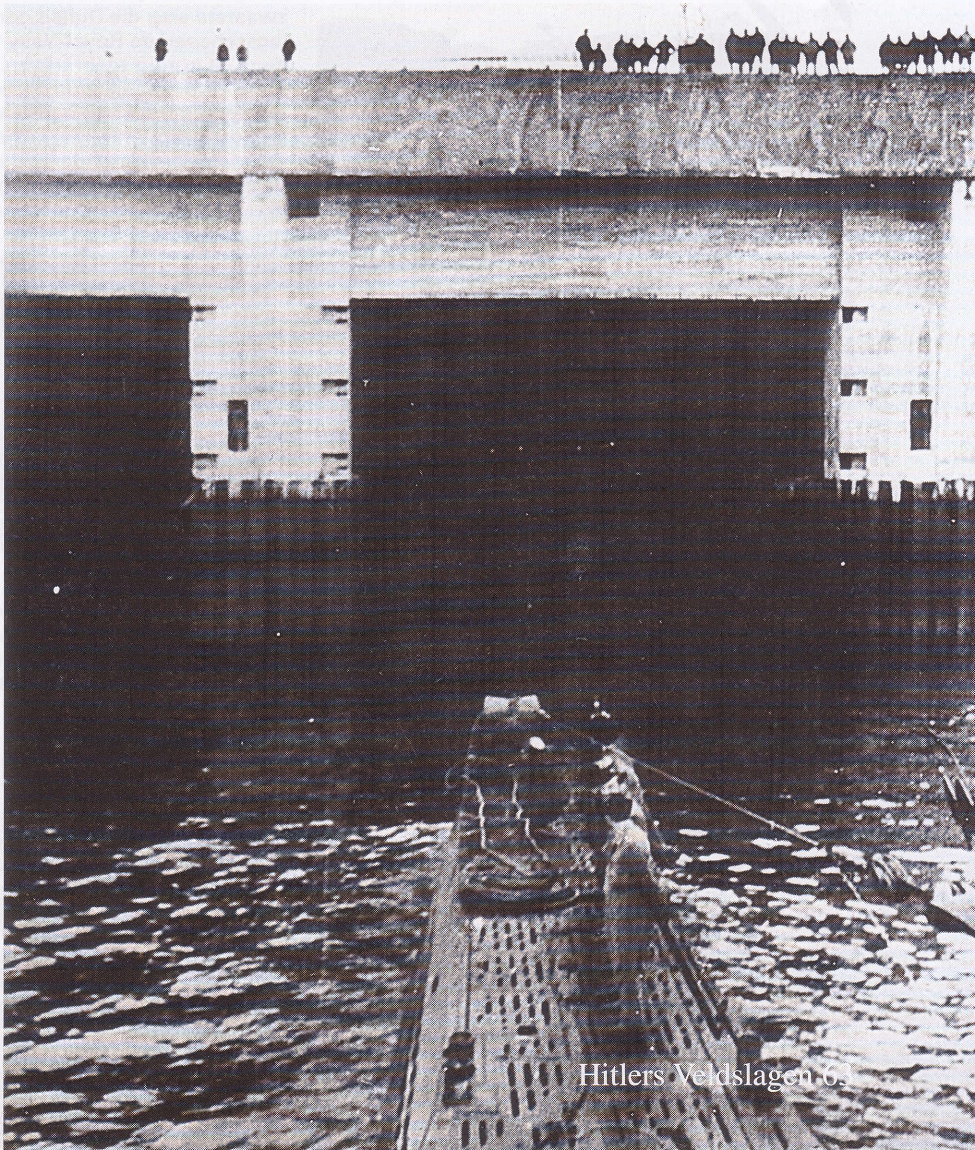

EINDE VAN DE BISMARCK

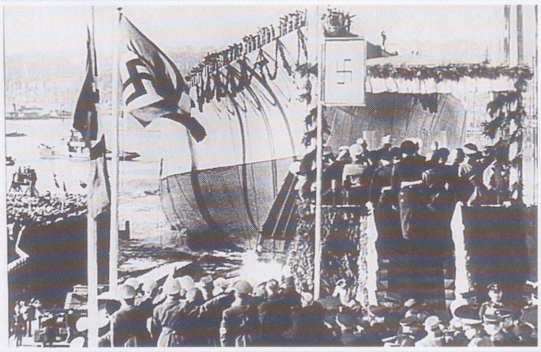

Hierboven:
Toen de Bismarck te water gelaten werd, zeiden de Duitsers dat het schip een tonnage van 35000 ton had. In feite was de waterverplaatsing van zowel de Bismarck en het zusterschip de Tirpitz bij volle belading meer dan 50.000 ton.

Hieronder:
De Bismarck en de Prinz Eugen sloegen brandstof in in het fjord bij Bergen alvorens via de straat van Denemarken naar de Atlantische Oceaan op te stomen. Ondanks het stormachtige, mistige weer werd het Duitse eskader door de radar van twee Britse kruisers opgepikt, waarna de jacht startte.

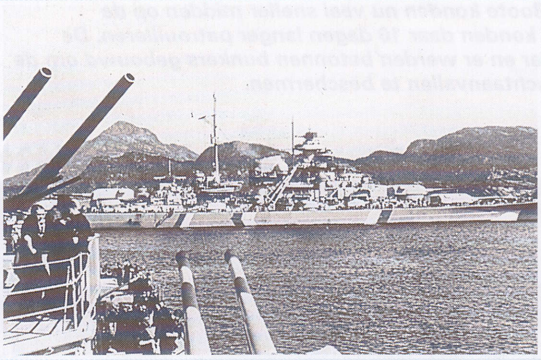

Rechts:
De Bismarck had acht 38-cm kanonnen. Het slagschip was zelfs op een ruwe zee nog zeer stabiel en, mede dankzij de uitstekende richtapparatuur, prima geschikt voor het afvuren van kanonnen.

Hieronder:
De Bismarck raakt de Hood. De oude Britse slagkruiser had dunne bepantsering op de dekken die niet bestand waren tegen het Duitse geschut. Binnen vijf minuten ontplofte de Hood. Slechts drie van de 1400 bemanningsleden overleefden het.

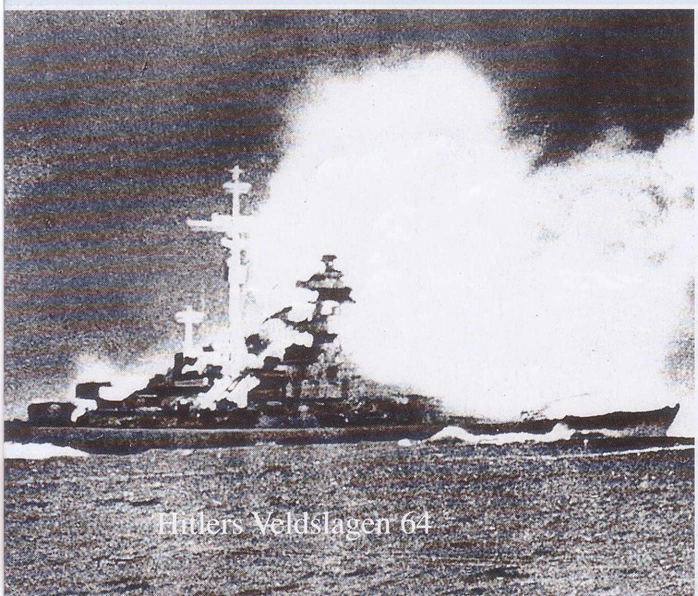

KMS Bismarck werd op 14 februari 1939 te water gelaten door de achterkleindochter van de IJzeren Rijkskanselier. Tussen de voltooiing van dit grote slagschip en de vernietiging ervan lag een periode van slechts negen maanden, waarvan er acht aan training besteed werden. Toen het schip op 20 mei 1941 heimelijk uit de Oostzee wegvoer onder escorte van de zware kruiser Prinz Eugen, had het als taak de Britse aanvoerroutes in de Atlantische Oceaan te verstoren. De Britse Royal Navy erkende het gevaar en zette een grote macht in om het schip te neutraliseren. Na geschaduwd te zijn door de kruisers Suffolk en Norfolk, werd het Duitse eskader onderschept door de krachtige slagkruiser HMS Hood en het nieuwe slagschip HMS Prince of Wales.

De Hood zinkt

Het conflict draaide uit op een ramp voor de Royal Navy. De Hood ging met vrijwel de volledige bemanning ten onder en de Prince of Wales raakte zwaar beschadigd en moest zich terugtrekken. Dit was de zwaarste slag die Duitse oorlogsschepen de Royal Navy tijdens de oorlog toebrachten. Maar de Bismarck was onder de waterlijn geraakt en had brandstof verloren. Admiraal Lütjens, de Duitse bevelvoerder, gelastte de Bismarck en de Prinz Eugen op eigen kracht naar Brest te varen. Achteraf gezien had Lütjens beter kunnen terugkeren naar Noorse wateren om eventueel onderweg de Prince of Wales ook nog het genadeschot te geven. Hij had dan kunnen wachten totdat het zusterschip van de Bismarck, de Tirpitz, afgebouwd was. De twee enorme slagschepen hadden dan samen opnieuw kunnen proberen de Atlantische Oceaan te bereiken.

Hoewel Lütjens erin slaagde de Britse kruisers van zich af te schudden, werd de Bismarck in de ochtend van 26 mei waargenomen door een Catalina-vliegboot. Ze was toen zo ver buiten het bereik van de Britse Home Fleet dat ze alleen met een aanval vanaf een vliegdekschip geraakt kon worden. Vanaf de HMS Ark Royal stegen 15 Swordfish op die het stuurmechanisme van de Bismarck uitschakelden. Nu de Bismarck onbestuurbaar was geworden, werd het schip in de late ochtend van 27 mei door de slagschepen HMS Rodney en HMS King George V aangevallen. Binnen een half uur was het Duitse schip tot een drijvende berg schroot gereduceerd door de 14-inch en 16-inch granaten. De zware kruiser Devonshire kwam langszij voor het genadeschot.

Nadat de Bismarck door drie torpedo's geraakt werd, zonk het schip met admiraal Lütjens en vrijwel de totale 2192-koppige bemanning naar de bodem van de zee.

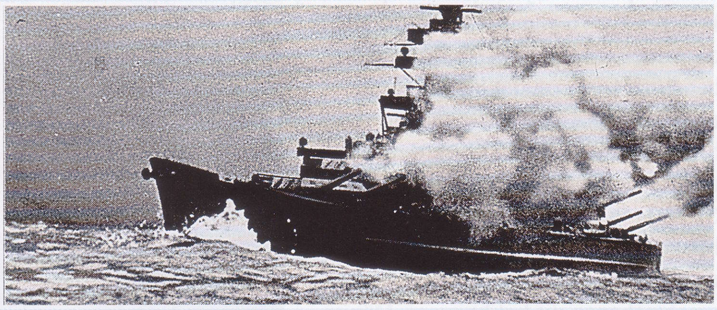

Hieronder:
De torpedo's van HMS Dorsetshire verlosten de Bismarck uit haar lijden. De Britse pogingen om de overlevenden te redden werden gestaakt na een melding dat er U-Boote waren waargenomen. Zodoende werden er slechts zo'n 100 bemanningsleden van het slagschip uit zee gevist.

U-Bootkapiteins - Verdoemde Helden

Evenals bij de luchtmacht, was slechts een handjevol topkapiteins verantwoordelijk voor een groot gedeelte van de schade aan geallieerde zijde. 32 van hen scoorden meer dan 100.000 ton, waarvan Otto Kretschmer het succesvolst was met 44 schepen (in totaal 266.000 ton). Daarnaast wisten 53 andere kapiteins meer dan 50.000 ton te scoren. Gezamenlijk wisten deze 87 schippers meer dan 1500 geallieerde schepen met in totaal 8,5 miljoen ton tot zinken te brengen.

Er was niet echt een typisch soort U-Bootcommandant. Sommigen waren voor de oorlog al opgeleid als professionele doders. Anderen waren afkomstig van de grote vaart: dit waren vaak zeer vaardige schippers, die minder stijf waren dan hun Pruisische marinecollega's. Aan het einde van de oorlog werden er steeds meer jonge, fanatieke nazi's ingezet, die volgens een Britse officier "perfectly bloody" waren. Ongeacht hun voorgeschiedenis zouden de meeste mannen die het commando voerden over een 'ijzeren doodskist' de oorlog niet zonder schrammen overleven.

Guenther Prien
Prien, de favoriete commandant van Dönitz, was een trouwe nazi. Naast het slagschip Royal Oak bracht zijn U-47 30 schepen tot zinken met een totale scheepsruimte van 165.000 ton. Priens boot verdween op 7/8 maart 1941 tijdens een aanval op konvooi OB 293. Wellicht is hij tot zinken gebracht door de Britse torpedobootjager HMS Wolverine.

Joachim Schepke
Schepke, die samen met Prien getraind werd, was meer een soort boekanier.Nadat hij het bevel had gevoerd over twee kleine Type II's, kreeg hij in mei 1940 het commando over U-100 en bracht hij 37 schepen, goed voor 156.000 ton, tot zinken. Schepke werd tien dagen na Prien gedood toen U-100 geramd werd door HMS Vanoc.

Erich Topp
Op twee na succesvolste onderzeeërkapitein. Topp diende tijdens de hele oorlog, maar had vooral succes met U-552. In 1945 voerde hij de enige operationele patrouille uit met de geavanceerde nieuwe Type XXI. Hij kwam in 1958 opnieuw bij de Bundesmarine en ging in 1969 als schout-bij-nacht met pensioen.

Otto von Bülow
Von Bülow kwam in 1940 op de U-Boote terecht. Hij voerde het commando over U-404 tijdens zes patrouilles in 1942 en 1943 en bracht daarbij 14 schepen, goed voor 70.500 ton, tot zinken. In 1945 leidde hij een aanvalsbataljon van de marine. Na de oorlog ging Von Bülow bij de Bundesmarine. In 1963 voerde hij het bevel over een eskader torpedobootjagers.

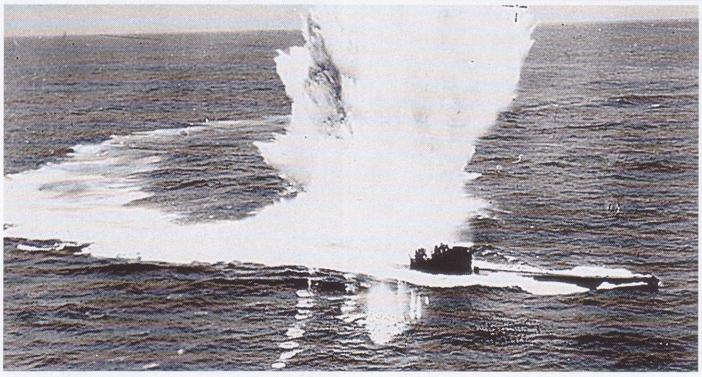

Links:
Eind 1941 begonnen de tegenmaatregelen tegen onderzeeërs effect te sorteren, hoewel dit pas in 1943 echt duidelijk werd. Door de inzet van vliegtuigen en de radar aan boord daarvan werden de U-Boote gedwongen onder te duiken, waardoor ze minder dodelijk werden. Eind 1942 rustte Dönitz zijn boten uit met luchtdoelkanonnen en bleven de schippers vaak aan het oppervlak om het uit te vechten.

Hieronder:
Een Amerikaanse tanker staat in brand in Chesapeake Bay. Het duurde lang voordat de US Navy de anti-onderzeeërtactieken overnam die de Britten en Canadezen in het noorden van de Atlantische Oceaan geleerd hadden. Tot dat moment genoten de U-Boote van een tweede 'gouden periode'. In de eerste zes maanden na Pearl Harbor brachten ze meer dan 360 schepen (2.250.000 ton) tot zinken voor de Amerikaanse kust en in de Caraïben.

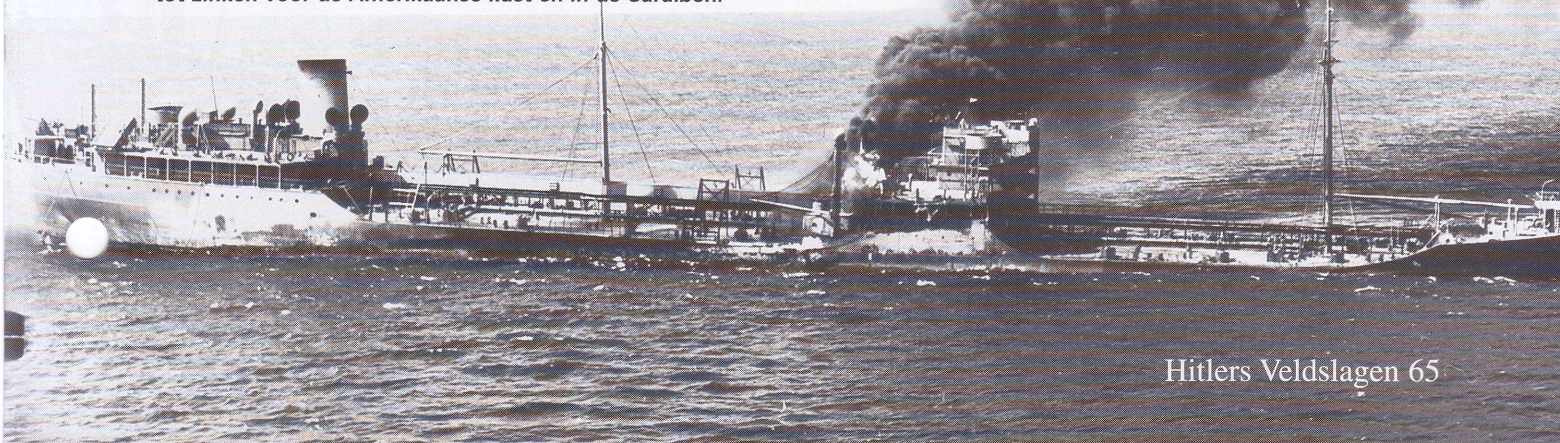

Oorlogsschepen

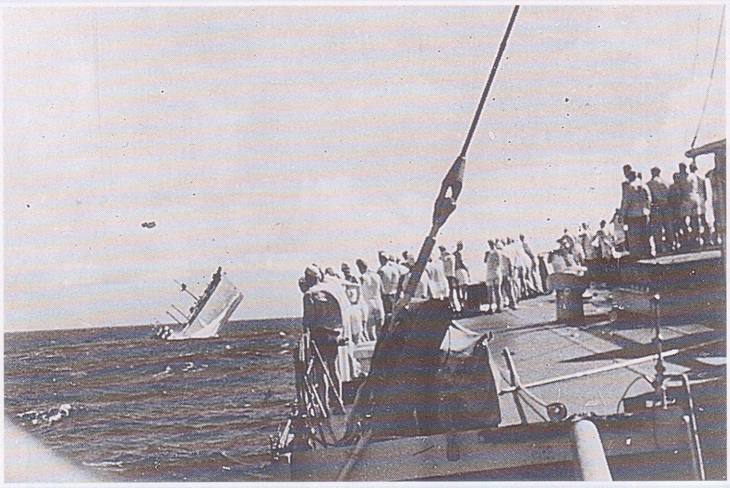

Boven:
Op het noorden van de Atlantische Oceaan voer men vooral in konvooien, maar elders trof men nog veel losse schepen aan. In de eerste twee jaar van de oorlog vielen tal van schepen ten prooi aan de vermomde Duitse koopvaarders met hun zware wapens.

Rechts:
De zware oppervlakteschepen van de Kriegsmarine waren niet ideaal, hoewel ze soms wel grote successen boekten. De zware kruiser Admiral Hipper, die hier de Britse torpedobootjager HMS Glowworm tot zinken brengt tijdens de invasie in Noorwegen, voer eind 1940 zonder veel resultaat uit. In een meer geslaagde operatie in februari 1941 onderschepte het schip een konvooi voor de kust van West-Afrika, waarbij zeven schepen van 30.000 ton tot zinken werden gebracht.

Toen de oorlog uitbrak, was de Kriegsmarine daar nog lang niet klaar voor. Ze moesten hun tekort aan vuurkracht met sluwheid goedmaken.

De vestzakslagschepen Graf Spee en Admiral Scheer en de zware kruiser Admiral Hipper waren aanvankelijk wel succesvol. De bewapende koopvaarders die de Kriegsmarine daarnaast inzette, waren nog effectiever. Deze vaartuigen leken op gewone oppervlakteschepen, maar waren uitgerust met zeer zware wapens. Ze hadden als taak koopvaarders aan te vallen die zonder escorte voeren. Het aantal schepen dat ze tot zinken brachten was niet zo hoog, en ze vormden niet echt een grote bedreiging voor de geallieerde overmacht op zee. Maar hun activiteiten zorgden wel voor de nodige paniek en dwong de Royal Navy het nodige materieel te reserveren om ze op te sporen. Voor eind 1941 waren ze vooral op open zee erg succesvol.

Hoewel de activiteiten van de Kriegsmarine flink werden aangedikt door de propagandamachine, was de Duitse marine nooit in staat een offensief te starten op zee. De activiteiten van de oppervlakteschepen waren vooral vervelend voor de geallieerden, maar niet meer dan dat.

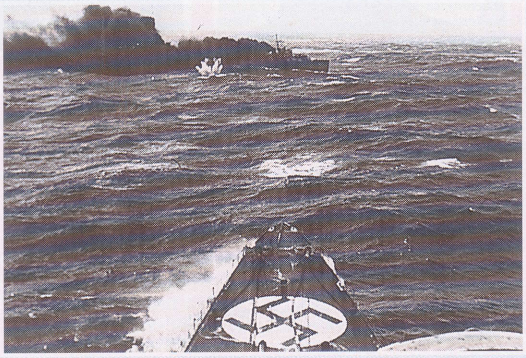

Rechts:
De vestzakslagschepen in de 'Deutschland'-klasse waren de eerste grote oorlogsbodems van nazi-Duitsland. Zij waren ontworpen voor acties tegen koopvaarders. De Admiral Scheer en de Graf Spee boekten enkele successen, totdat de laatstgenoemde tot zinken werd gebracht op de Rio de la Plata.

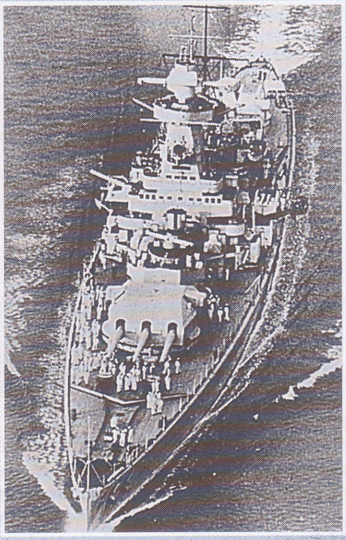

Hieronder:
De slagkruisers Scharnhorst en Gneisenau waren te licht bewapend om een zwaar slagschip aan te kunnen en hadden weinig effect tijdens de oorlog. Ze speelden wel een rol in de Duitse propaganda, maar de slag om de Atlantische Oceaan zou door de onderzeeërs beslist moeten worden.

Leibstandarte SS Adolf Hitler

Slechts weinig militaire formaties in de geschiedenis kunnen zich qua meedogenloosheid, effectiviteit en wreedheid meten met de Leibstandarte SS Adolf Hitler.

IN de korte periode van maart 1933 tot mei 1945, groeide de *Leibstandarte* van een 120-koppige persoonlijke lijfwacht van de Führer uit tot een grote pantserdivisie van meer dan 20.000 manschappen, uitgerust met de modernste wapens die de Duitse industrie kon leveren. Op het slagveld werden ze aangevoerd door een paar van de hardste en meest controversiële figuren uit de Duitse militaire geschiedenis - mannen als *SS-Oberführer* Kurt 'Panzer' Meyer, *SS-Obersturmbannführer* Joachim 'Jochen' Peiper en *SS-Obersturmbannführer* Max Wunsche. Het waren stuk voor stuk prima aanvoerders die hun talenten als militairen combineerden met een niet-aflatende vastberadenheid en het vermogen zonder nadenken de grootste wreedheden te begaan.

De man die vooral het karakter van de *Leibstandarte* bepaalde, was de eerste officier ervan: Josef 'Sepp' Dietrich. Het Duitse woord 'Dietrich' betekent sleutel en ter ere van hun commandant gebruikte de divisie een sleutel als embleem.

De soldaten en officieren van de *Leibstandarte* droegen in eerste instantie het zwarte uniform van de *Allgemeine SS*, met de *Totenkopf* op hun pet. De eerste wachteenheid van de Waffen-SS was de *SS-Stabswache Berlin*, die later omgedoopt werd tot *Wachtbataillon Berlin*. Dit werd in

> **"Bij de Leibstandarte is de SS-mentaliteit tot in het extreme doorgevoerd. Zij gedragen zich alsof ze rechtstreeks in contact staan met de almachtige God en zijn persoonlijke zegen en goedkeuring gekregen hebben."**
>
> **Obergruppenführer Gottlieb Berger Hoofd van het SS Hauptamt 1941**

Boven:
De SS werd door het leger met argwaan bekeken, maar zodra duidelijk werd waartoe eenheden als de Leibstandarte op militair gebied in staat waren, werden ze door de bevelvoerders van de Wehrmacht met open armen ontvangen.

Rechts:
Jochen Peiper, een van de meest gevierde (of beruchte) Leibstandarte-officieren.

september 1933 de persoonlijke lijfwacht van de Führer: *Leibstandarte SS Adolf Hitler*. Twee maanden later, op de dag dat de 10e 'verjaardag' van de putsch in München herdacht werd, legden de leden van de Leibstandarte een eed van persoonlijke trouw aan Adolf Hitler af.

In de begindagen was het belangrijkste doel van de *Leibstandarte* van ceremoniële aard - als zwarte standbeelden stonden ze voor de regeringsgebouwen in Berlijn. Ook voerden ze perfecte exercities uit als erewacht voor bezoekende VIP's. Maar het gewelddadige potentieel van deze eenheid was altijd latent aanwezig. In juni 1934 werden Dietrich en zijn mannen - uitgerust met wapens en voertuigen van het leger - door de nazi-partij ingezet tijdens 'de Nacht van de Lange Messen', de bloedige zuivering gericht tegen de top van de *Sturmabteilung* en andere politieke tegenstanders.

WAFFEN-SS

Toen het besluit genomen was een eigen nazi-leger op te richten, leverde de *Leibstandarte* de kern van de nieuwe 'Waffen-SS'. In december 1934 groeide de eenheid uit tot een regiment en kreeg hij steeds meer een conventionele militaire rol. De Waffen-SS nam deel aan de bezetting van het Rijnland in maart 1936 en een gemotoriseerd bataljon onder leiding van Sepp Dietrich deed mee aan de invasie van Oostenrijk in maart 1938.

Toen in september 1939 de oorlog uitbrak, werd de *Leibstandarte* een gemotoriseerd infanterieregiment. De Waffen-SS droeg nu eenzelfde grijs uniform als het leger. Maar in tegenstelling tot reguliere soldaten, hadden de SS'ers de beschikking over een uitgebreid assortiment goed ontworpen camouflagepakken en helmbedekkingen die later zouden uitgroeien tot complete camouflage-uniformen. De *Leibstandarte* onderscheidde zich van andere Waffen-SS-formaties door een zwart lintje met een geweven zilveren randje en een kopie van de handtekening 'Adolf Hitler' op de linkermouw van hun uniformjas. In het dagelijkse gebruik werd de volledige benaming *Leibstandarte SS Adolf Hitler* meestal afgekort tot 'LSSAH' of 'LAH'. Op september 1939 was LAH uitgegroeid tot een volledig regiment. Tijdens de invasie in Polen maakte LAH onderdeel uit van generaal Von Reichenaus 10e leger. Tijdens de invasie van Nederland maakte LAH bij Rotterdam contact met de Duitse paratroepers. Na Nederland werd de Leibstandarte in Frankrijk ingezet als een van de regimenten die noord-Frankrijk doorkruisten op weg naar de zee bij Boulogne. LAH werd in augustus 1940 uitgebreid tot een brigade. De Führer zei daarbij tegen de leden "Het zal een eer voor jullie zijn om onder mijn naam elke Duitse aanval te leiden".

OP WEG NAAR DE BALKAN

In de lente van 1941 werd de LAH van hun kazerne in Berlijn overgebracht naar Sofia, de hoofdstad van Bulgarije, wat toen nog een bondgenoot van Duitsland was. Op 6 april 1941 staken ze als een van de eerste eenheden de grens over voor de

"Mein Ehre heisst Treue"

HOEWEL hun vechtlust berucht was, stonden de SS'ers vooral bekend als strijders die in de nazi-ideologie geloofden. Hun motto was Mein Ehre heisst Treue - 'Mijn eer is trouw'. Over die trouw bestond geen twijfel: deze was vooral gericht op de man aan wie ze allemaal een persoonlijke eed van trouw gezworen hadden: Adolf Hitler. En de Leibstandarte bleef inderdaad tot het einde toe trouw aan hun Führer, totdat hij hen in de laatste dagen van de oorlog zelf in de steek liet.

Ideologie speelde een belangrijke rol in de SS-training. Elke SS'er moest elke week een aantal lessen bijwonen om doordrongen te raken van de SS-leer. Het centrale element daarin was dat de SS een broederschap was die een nieuwe arische wereld wilde creëren. Ze waren de voorhoede van het superras dat voorbestemd was over die wereld te heersen. Ook werden ze blootgesteld aan de pseudo-Germaanse mythologie van Heinrich Himmler, maar het lijkt erop dat de meeste SS'ers zich daar weinig van aantrokken.

Ze werden getraind op hardheid, die helaas vaak gepaard ging met een hang naar wreedheid. Desondanks vochten de eenheden van de Waffen-SS dankzij hun geloof in de goede zaak in de regel met ware doodsverachting.

Links:
De ideale SS-strijder was groot en blond, en bereid zijn leven te geven voor Hitler en het Derde Rijk. Aan het eind van de oorlog werden hieraan echter concessies gedaan, toen er steeds meer mannen verplicht voor de SS opgeroepen werden.

invasie in het zuiden van Joegoslavië. Via Albanië rukten ze op naar Griekenland. Tijdens hun opmars langs de westkust vorderde de LAH twee caiques (Griekse vissersboten) in om mannen over te varen via de Golf van Korinthië. De LAH boog naar het oosten af om aansluiting te maken met de paratroepers van het 2e regiment *Fallschirmjäger* . Tijdens de campagne in Griekenland kreeg de *Leibstandarte* de reputatie van een harde, faire tegenstander; een reputatie die dramatisch zou veranderen aan het Oostfront. Na een zegetocht door Athene keerde de eenheid terug naar een kazerne in Tsjecho-Slowakije.

Bij de start van Operatie Barbarossa in juni 1941 was de LAH in naam een divisie, maar qua sterkte nog lang niet. Tussen juli en november 1941 vochten ze non-stop vanaf de Poolse grens tot aan de Zwarte Zee en rukten ze vervolgens langs de Zee van Azov op om Rostov aan de Don in te nemen. Door het winteroffensief van de Russen werd de LAH echter uit de stad verdreven. De divisie werd daarbij bijna volledig in de pan gehakt.

Door hun felle strijd aan het Oostfront kreeg de *Leibstandarte* veel respect van het leger, maar de hardheid van de SS'ers kwam steeds meer naar buiten in de wreedheden die zij begingen. Wraak was een belangrijk motief: gedurende drie dagen in april 1942 vermoordden de mannen van de *Leibstandarte* 4000 Russische krijgsgevangenen als vergelding voor de moord op zes van hun eigen mensen.

De uitgedunde LAH werd in juni 1942 naar Frankrijk overgeplaatst.

Hieronder:
Mannen van de Leibstandarte op weg naar het front bij Koersk. De SS vocht fel in de bittere oorlog aan het Oostfront en toonde geen genade voor de Russische vijanden.

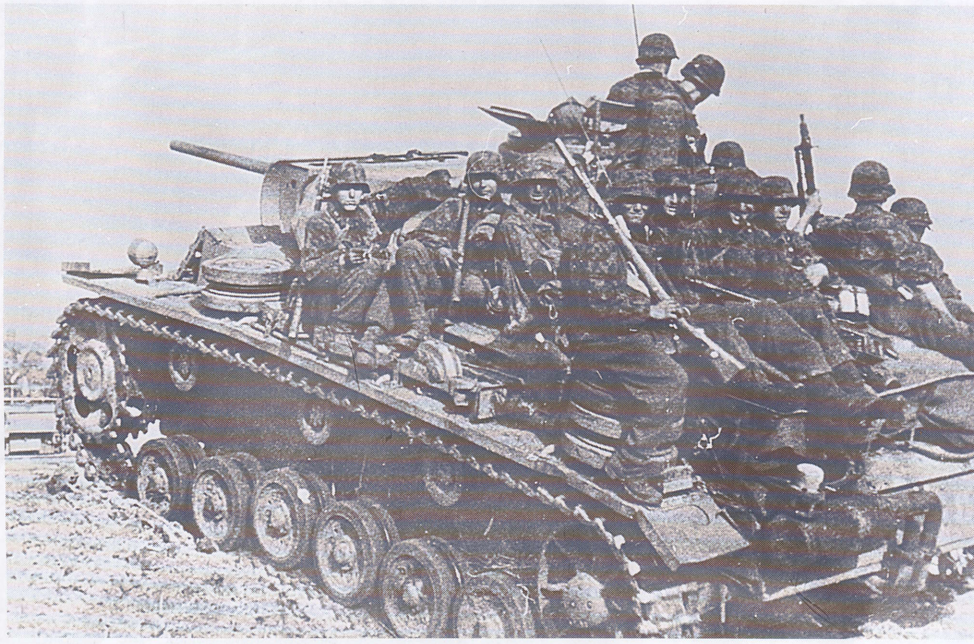

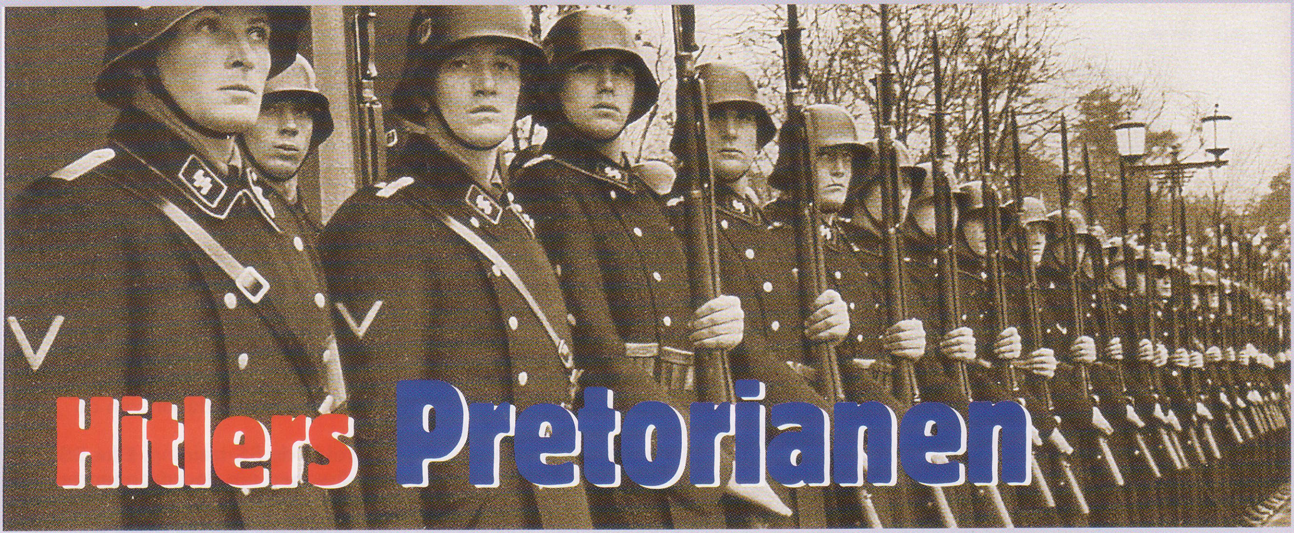

Hitlers Pretorianen

Vanaf het moment van oprichting beschouwde de SS zich als de vlaggendrager van het nationaalsocialisme. De Leibstandarte zag zichzelf als een elite binnen een elite: Hitlers persoonlijke arische strijders die hem blindelings gehoorzaamden.

Voor de oorlog bestond de SS volledig uit vrijwilligers en waren de fysieke toelatingseisen extreem hoog (hoewel het opleidingsniveau van de gemiddelde SS'er verrassend laag was). Vooral de Leibstandarte was bijzonder: Sepp Dietrich wilde echte mannen en weigerde iedereen jonger dan 23. De minimale lengte was 1.80 m en de nieuwe rekruten moesten perfect gezond zijn: één gevulde kies was al voldoende om iemand af te keuren. Bovendien moesten kandidaten voor de Leibstandarte hun arische afkomst bewijzen.

De opleiding verliep volgens de normale legerregels, hoewel de SS veel meer belang hechtte aan een goede conditie. Sport speelde daarom een grotere rol in het leven van de SS'er . Agressie werd gewaardeerd en de oefeningen draaiden vooral om snelheid en felheid.

Naast de gewone SS-training, werden de Leibstandarte geoefend in ceremoniële exercities. Dit gebeurde in zulke extreme mate dat andere eenheden hen de bijnaam 'asfaltsoldaten' gaven.

Boven:
Leibstandarte tijdens een parade, ca. 1933. De officier links is Theodor 'Teddy' Wisch, een van de medeoprichters van de eenheid en Dietrichs opvolger als bevelvoerder in 1943. Hij raakte ernstig gewond tijdens de slag in Normandië.

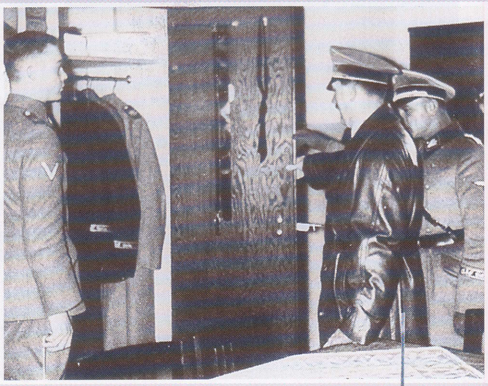

Boven:
Hitler inspecteert de kazerne van de Leibstandarte in Lichterfelde. De functie van dergelijke SS'ers was de Führer te voorzien van een eenheid die zonder vragen zijn orders opvolgde.

Een SS-muziekkorps. Door de ceremoniële functie van de Leibstandarte dachten velen dat ze aan het front niet veel konden voorstellen, maar zij kwamen bedrogen uit.

LEIDER VAN DE LEIBSTANDARTE

Links:
Sepp Dietrich overlegt met veldmaarschalk Gerd von Runstedt in Normandië. De twee mannen hadden niet meer van elkaar kunnen verschillen en de Pruisische aristocraat had maar weinig respect voor de militaire kwaliteiten van de voormalige straatvechter.

Sepp Dietrich werd in 1892 in Beieren geboren. Hij was in de leer bij een slager voordat hij tijdens de Eerste Wereldoorlog als sergeant diende in het keizerlijke leger. Hij ging na de oorlog bij de politie werken en meldde zich tegelijkertijd aan voor het Oberland Freikorps. Hij deed in 1921 mee aan de campagne om de Poolse invasie in Silesië te onderdrukken. Dietrich kwam in 1923 bij de SA, net op tijd om deel te nemen aan de putsch in München, hetgeen hem zijn baan bij de politie kostte. Nadat hij verschillende banen had gehad, werd hij in 1928 full-time actief voor de nazi-partij. Hij werkte een tijd als Hitlers chauffeur, waarvoor hij van zijn baas de bijnaam Chauffeureska kreeg.

Dietrich kwam direct na de oprichting bij de SS, werd in de Reichstag gekozen in 1930 en werd in 1931 tot SS-Brigadeführer bevorderd. In maart 1933 kreeg hij het bevel over de SS-Stabswache Berlin. In september 1933 werd dit de Leibstandarte en twee maanden later, op de herdenking van het feit dat de putsch in München tien jaar geleden was, legde de LSSAH een persoonlijke eed van trouw aan Adolf Hitler af.

Hitler beschreef Dietrich als een mix van sluwheid, meedogenloosheid en hardheid, een woord dat vaak gebruikt werd in de nazi-propaganda. Hard was hij zeker en hij wist een unieke vechtlust over te brengen op de LSSAH. Hij was geliefd bij zijn mannen omdat hij zich inzette voor hun welzijn. De officieren van het reguliere leger hadden echter een minder hoge dunk van hem.

Gedeeltelijk kwam dit omdat hij zich altijd min of meer als onderofficier bleef gedragen, maar het kwam vooral doordat hij op intellectueel gebied onderdeed voor zijn collega-officieren. Dietrich eindigde de oorlog als SS-Oberstgruppenführer und Generaloberst der Waffen-SS.

SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Paul Hausser, die zich als officier onderscheiden had tijdens de Eerste Wereldoorlog, vond dat Dietrich "geen slechte sergeant-majoor zou zijn, een nog betere sergeant en een eersteklas korporaal". Generalfeldmarschal Gerd von Rundstedt beschreef hem als "fatsoenlijk, maar dom". Een Amerikaanse officier die hem na de oorlog ondervroeg, zei dat Dietrich hem deed denken aan een "afgestompte barkeeper".

Daar werd de divisie opnieuw uitgerust met pantservoertuigen en omgevormd tot een divisie *Panzergrenadiers*. In deze nieuwe rol keerde de divisie in januari 1943 terug naar Rusland als onderdeel van het XXXVIII Panzerkorps onder veldmaarschalk Von Manstein. In februari 1943, na de val van Stalingrad, speelde de LAH een belangrijke rol in de slag om Kharkov. Na de slag - de laatste grote Duitse zege aan het Oostfront - schreef Josef Goebbels in zijn dagboek dat Hitler "zeer tevreden was over de manier waarop de *Leibstandarte* door Sepp Dietrich geleid werd. Deze man heeft persoonlijke heldendaden verricht".

Dietrich werd bevorderd tot korpscommandant en van juli 1943 tot augustus 1944 stond de LAH onder het bevel van *SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS* Theodor 'Teddy' Wisch. Wisch nam het bevel over vlak voordat het gedoemde Duitse tegenoffensief bij Koersk onder de naam Operatie Zitadelle van start ging.

KOERSK

De *Leibstandarte* was een onderdeel van de zuidelijke bek waarmee de Duitsers het vooruitstekende deel van het front bij Koersk wilden afsnijden. De LAH wist Teterevino te bereiken, maar werd daar gedwongen zich terug te trekken. In de intense gevechten schakelde de divisie zo'n 500 Russische tanks uit.

De Russische troepen gingen van hun defensieve rol bij Koersk over op een massaal en voorspoedig zomer- en winteroffensief. De LAH speelde een belangrijke rol bij het ontzetten van de 50.000 Duitsers, waaronder mannen van de Waffen-SS-divisie *Das Reich*, die bij Cherkassi door de Russische opmars geïsoleerd waren. Zo'n 35.000 Duitsers wisten hier ongeschonden te ontsnappen en zich aan te sluiten bij vooruitgeschoven eenheden van de *Leibstandarte*.

Begin 1944 was de divisie nog slechts een schaduw van de goed bewapende troepenmacht die op volle kracht Operatie Zitadelle gestart was. Ze werden naar West-Europa teruggetrokken om weer op krachten te komen en werden daarbij omgevormd tot een volwaardige pantserdivisie.

In de zomer van 1944 werd de 1e SS-pantserdivisie *Leibstandarte* bij Brugge in België gelegerd. Na de landingen in Normandië op D-Day kreeg de divisie het bevel naar noordwest-Frankrijk te gaan en zich aan te sluiten bij het 1e SS-pantserkorps.

SLIJTAGESLAG

De LAH werd sterk uitgedund door de geallieerde luchtaanvallen, de kanonbeschietingen vanaf zee en de

constante gevechten met de stortvloed aan Britse, Canadese en Amerikaanse troepen. Aan het slot van de slag in Normandië had de divisie nog geen 30 operationele pantservoertuigen meer. Teddy Wisch was zwaar gewond geraakt. Van augustus 1944 tot februari 1945 werd de LAH aangevoerd door *SS-Oberführer* Wilhelm Mohnke.

De nederlaag in Normandië betekende niet dat de oorlog voorbij was voor de LAH. Tussen 16 december en 1 januari 1945 speelde de Leibstandarte een belangrijke rol in het Ardennen-offensief tegen de Amerikanen. De Waffen-SS was inmiddels uitgegroeid tot bijna één miljoen manschappen: voldoende voor een volwaardig pantserleger.

SS-PANTSERLEGER

De krachtigste eenheid in het Zesde SS-Pantserleger was de 1e SS-pantserdivisie, die uitgerust was met nieuwe King Tiger-tanks. De aanval werd geleid door een LAH *Kampfgruppe* onder leiding van *SS-Obersturmbannführer* Jochen Peiper. De 5000 manschappen van *Kampfgruppe* Peiper rukten bijna 60 kilometer op. Men neemt aan dat de *Leibstandarte* tijdens deze opmars 71 Amerikaanse krijgsgevangenen vermoord heeft bij Malmedy.

Door de gestage druk van de geallieerden werd de Duitse aanval uiteindelijk uiteengeslagen. De restanten van de LAH werden naar Bonn teruggetrokken om daar weer aangevuld te worden. Het Ardennen-offensief had zo'n 100.000 Duitsers het leven gekost en zo'n 76.000 Amerikanen.

De laatste slag van de *Leibstandarte* vond plaats in januari 1945 toen de Russen hun winteroffensief in Hongarije startten. Het was niet langer de eliteformatie van het begin van de jaren 1940, maar hij telde nu ook minder goed gemotiveerde fabrieksarbeiders en manschappen uit de Kriegsmarine en de Luftwaffe in zijn gelederen. Vanaf februari 1945 tot het eind van de oorlog stond de LAH onder bevel van *SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS* Otto Kumm.

DE LAATSTE VELDSLAGEN

Na een mislukte poging om de olievelden in Hongarije weer in te nemen, trokken de Duitsers zich terug naar Oostenrijk waar ze het bevel kregen Wenen te verdedigen. Toen Hitler hoorde dat zijn mannen zich terug hadden getrokken, werd hij razend. Vanuit zijn bunker in Berlijn, gaf hij het bevel dat de mannen van de SS-divisies *Leibstandarte Adolf Hitler*, *Das Reich*, *Totenkopf* en *Hohenstaufen* de emblemen met de namen van hun divisies van hun uniform moesten halen en dat alle promoties en onderscheidingen die op Hitlers verjaardag op 20 april afgekondigd waren, ingetrokken werden.

Sepp Dietrich reageerde op zijn eigen manier. Toen hij als commandant van het 6e SS-pantserleger het bericht van Hitler ontving, zei hij, "Dat is nou de beloning voor alles wat we in vijf jaar gedaan hebben". In eerste instantie wilde hij alle onderscheidingen in een po stoppen en naar Hitler sturen, maar hij bedacht zich en besloot de opdracht eenvoudigweg te negeren. Na het nieuws over Hitlers dood, verzekerde Dietrich zich ervan dat de meeste Waffen-SS-divisies in het oosten uit handen van de oprukkende Russen konden blijven en zich in Steyr in Oostenrijk aan de Amerikanen konden overgeven. Maar de oorlog was nog niet voorbij voor de mannen van de *Leibstandarte*. Hoewel ze zichzelf als de elite van de Duitse strijdkrachten beschouwden, bleven ze voor de geallieerden gewoon SS'ers. Hen hing jarenlange opsluiting boven het hoofd ingevolge het oordeel van het Internationale Militaire Tribunaal in Neurenberg dat de SS een illegale organisatie was. Verschillende SS-officieren werden schuldig bevonden aan oorlogsmisdaden, maar slechts een klein gedeelte daarvan zat zijn volledige straf uit.

Rechts:
De SS-soldaat van 1944 was het prototype van de moderne infanterist. Hij droeg een effectief camouflage-uniform en had een modern wapen, de StG 44, oftewel het Sturmgewehr.

Hieronder:
De vraag naar steeds meer troepen leidde ertoe dat de SS een frontdivisie formeerde uit de Hitlerjugend. De 12e SS Panzerdivision Hitlerjugend was geformeerd rond een groep ervaren soldaten van de Leibstandarte en de 16- en 17-jarigen zagen de LSSAH als hun thuisdivisie.

In tegenstelling tot de meeste nazi-leiders had Heinrich Himmler in de Eerste Wereldoorlog niet actief gevochten. Hij was zich pijnlijk bewust van zijn gebrek aan militaire onderscheidingen en probeerde deze te compenseren met zijn partijdecoraties. Hier draagt de Reichsführer twee van de belangrijkste nazi-onderscheidingen - de gouden partijspeld midden op zijn linkerborstzak en het lintje van de Bloedorde, dat alleen gedragen mocht worden door degenen die in 1923 hadden deelgenomen aan de putsch in München (rechterknoopsgat). De medaille onder de partijspeld is een bronzen sportmedaille.

MEDAILLES EN ONDERSCHEIDINGEN DEEL 2

PARTIJ-ONDERSCHEIDINGEN

Vrijwel alle organisaties in het Derde Rijk - ook de burgerorganisaties - hadden hun eigen uniformen. En waar uniformen gedragen worden, vindt men ook allerlei medailles, ordes en onderscheidingen.

De nationaal-socialisten hadden vrijwel overal onderscheidingen voor. Er waren medailles voor een lang dienstverband, voor goed gedrag en voor het baren van kinderen. Een lang partijlidmaatschap werd beloond met een onderscheiding, evenals uitzonderlijke diensten. Er waren sportmedailles, herdenkingstekens voor partijbijeenkomsten en voor belangrijke straatgevechten tegen de socialisten.

Medailles hadden allerlei functies. Voor elk type werk in Hitler-Duitsland was er wel een medaille voor voorbeeldige prestaties. Maar deze waren meer dan zomaar een beloning.

Groepen die zichzelf als 'anders' beschouwen, hebben altijd onderscheidingstekens gebruikt om hun identiteit te versterken: dit gaat zowel op voor ambtenaren en geloofsgemeenschappen, als voor het leger.

Alle versierselen op de nazi-uniformen hadden een betekenis. De combinatie van uniform, medailles, speldjes en rangaanduiding gaf onmiddellijk aan wie iemand was en wat zijn positie binnen de nazi-hiërarchie was. Dit kwam niet alleen voor in Duitsland, maar de mate waarin de partij en de partijversierselen overal in de Duitse maatschappij doordrongen, was wel uniek.

Hierboven:
De Orde van de Adelaar werd op 1 mei 1937 ingesteld. Het was de hoogste Duitse onderscheiding voor buitenlanders. Hij werd uitgereikt aan staatslieden en prominenten uit bevriende landen. Deze orde bestond uit zes categorieën: de medaille Derde Klasse (hier met en zonder zwaarden afgebeeld) werd om de hals gedragen, terwijl de medaille Vijfde Klasse (hier met zwaarden) op de borst gespeld werd.

Rechts:
Totaal verschillend van de onderscheidingen voor prominente buitenlanders, maar veel minder zeldzaam, waren de diverse cadeaus en souvenirs van partijgelegenheden. Deze foto toont een aantekenboekje van de NSDAP en een pen uit het begin van de jaren 30, een partijspeld in de vorm van een SA Feldzeichen, een partijlidmaatschapsspeld, een speld die gedragen werd op het partijtreffen van de partij in Westfalen in 1936, en een gouden medaillon ter herdenking van de tiende verjaardag van de eerste partijdag in Weimar.

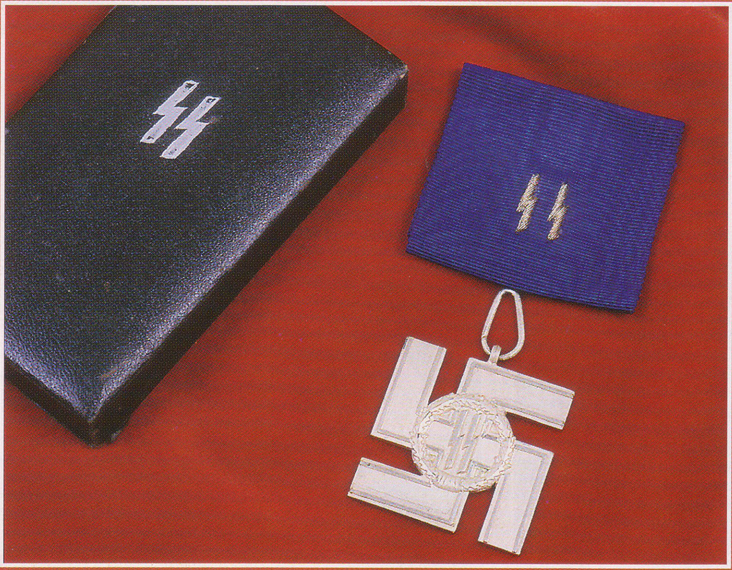

Boven:
De onderscheiding voor lange dienst bij de SS werd op 30 januari 1938 ingesteld. Voor vier of acht jaar kreeg men een medaille: na 12-jaar kreeg men een in zilver (zoals hier getoond). Als het Derde Rijk zolang bestaan had, was er nog een medaille voor 25 jaar dienst in goud bij gekomen.

Rechts:
De nazi's vereerden het moederschap en hadden een speciale onderscheiding voor vruchtbare vrouwen. Het Erekruis voor de Duitse Moeder werd in brons uitgereikt aan moeders met vier of vijf kinderen, in zilver voor zes of zeven en in het goud (zoals hier getoond) aan moeders die acht kinderen of meer gebaard hadden.

Hieronder:
Het kruis voor trouwe dienst werd onder de Weimarrepubliek ingesteld, maar werd tijdens het Derde Rijk in ere gehouden. Het werd uitgereikt aan overheidsbeambten die 25, 40 of 50 jaar lang voor dezelfde organisatie gewerkt hadden.

HERDENKINGSTEKENS

Massabijeenkomsten waren een bekend verschijnsel in nazi-Duitsland. Hoewel de Parteitage kleinschalig begonnen, waren ze in 1933 uitgegroeid tot massaspektakels. In elke Duitse regio, stad of dorp vonden er daarnaast nog eigen, kleinere bijeenkomsten plaats.

In deze staat, waar het volgen van de partijlijn van belang was voor iemands welzijn, gingen steeds meer mensen een embleem dragen om te tonen dat ze hun steentje hadden bijgedragen aan de partij. De keuze was ruim genoeg: van elke bijeenkomst werd wel een speldje of medaille gemaakt. Meestal werden ze in series van duizend uit goedkoop kunststof, blik of aluminium gestanst.

Linksboven:
De partij gaf medailles aan iedereen die had deelgenomen aan de Blumenkriege - de vrijwel geweldloze bezettingen van gebieden in 1938 en 1939. De zilveren Medaille zur Erinnerung an den 13 März 1938 herdenkt de Anschluss met Oostenrijk, terwijl de bronzen Medaille zur Erinnerung an den 1 October 1938 uitgereikt werd aan degenen die het Sudetenland bezet hadden.

Rechtsboven:
Het Goldenes Parteiabzeichen mocht alleen gedragen worden door de eerste 100.000 leden van de nazi-partij. De grotere versie werd op de linkerborstzak van een uniform gedragen: de kleinere speld was voor op de revers van burgerkleding. De standaard partijspeld was kleiner en had geen krans. Hij werd meestal als dasspeld gedragen op een uniform.

Rechtsonder:
Partijbijeenkomsten behoorden tot de belangrijkste evenementen op de nationaal-socialistische kalender. Naast de massale nationale partijdagen in Neurenberg organiseerde elke Gau zijn eigen Gautage, meestal in juni. Deze spelden zijn (met de klok mee vanaf linksboven) van Süd-Hanover Braunschweig in 1936, Koblenz-Trier in 1936, Schleswig-Holstein in 1936, Karlsruhe in 1937 en Süd-Hanover Braunschweig in 1938.

Hieronder:
Elke Gau bestond uit meer Kreise (districten). Meestal hielden de Kreise een paar weken voor de Gautage hun Kreistage. Omdat ze minder belangrijk waren, werden de spelden voor deze dagen meestal van kunststof gemaakt. Deze spelden zijn herinneringen aan de Kreistage in Keulen in 1939, Ammerland in 1939, Mindelheim in 1935, Iserlohn in 1939 en (midden) Keulen in 1935.

Grynszpan, Herschel (1921 – ?)

De 17-jarige Duits-joodse jongen die als protest tegen het antisemitisme van de nazi's en de vervolging van zijn familie de diplomaat Ernst vom Rath in november 1938 in Parijs vermoordde. Zijn daad werd misbruikt als aanleiding voor de Kristallnacht van 9 november 1938 waarin joodse winkels en synagogen in heel Duitsland vernield werden. Grynszpan zat in Frankrijk gevangen toen dat land in 1940 in Duitse handen viel. Hij is nooit berecht. Over zijn uiteindelijke lot is er niets bekend: er zijn geruchten dat hij in 1945 geëxecuteerd is, maar er wordt ook verteld dat hij de oorlog overleefde en nog lang onder een valse naam geleefd heeft. Het is echter waarschijnlijker dat hij een tijd als speciale gevangene in Sachsenhausen zat en in 1942 door de Gestapo vermoord is.

Guderian, Generaloberst Heinz (1888 – 1954)

Waarschijnlijk de allerbeste Panzerkommandant van de Tweede Wereldoorlog. Guderian werd in Oost-Pruisen geboren. Hij kwam in 1907 bij de lichte infanterie en diende tijdens de Eerste Wereldoorlog als stafofficier. Tijdens de jaren 20 en 30 ontwikkelde hij de Blitzkrieg: de effectieve aanvallen met pantsertroepen waardoor de Wehrmacht in de eerste twee jaar van de oorlog zoveel succes boekte.

Hij was niet alleen een goed theoreticus, maar hij bewees zijn kwaliteiten als agressieve, capabele commandant ook in de praktijk aan het front in Polen, Frankrijk en tijdens de eerste maanden van de invasie in Rusland. Hij werd echter in 1941 uit zijn commando ontzet, omdat hij bij Moskou zijn pantsergroep terugtrok, toen die werd aangevallen door een Russische overmacht. Guderian werd in 1943 weer in ere hersteld en tot inspecteur van de pantsertroepen benoemd. In juli 1944 werd hij gepromoveerd tot chef-staf van het leger. Hij bekleedde deze functie tot 22 maart 1945.

Hoewel Guderian openlijk kritiek uitte op Hitlers operationele leiderschap (hij was een van de weinige officieren die tegen Hitler persoonlijk durfde te zeggen dat hij het niet met hem eens was), werd zijn reputatie in twijfel getrokken toen hij zitting nam in de raad die de officieren moest vervolgen die verdacht werden van het complot tegen Hitler in juli 1944. Zijn gezondheid ging sterk achteruit tijdens de oorlog en hij overleed op 15 mei 1954 in Schwangau-bei-Fussen in Beieren.

Zie ook Hitlers Veldslagen
Nummer 1: Blitzkrieg Polen
Nummer 4: De slag om Frankrijk
Nummer 11: Barbarossa

Boven:
Guderian was de bedenker van de Blitzkrieg. Hij was een van de weinige bevelvoerders die het openlijk met Hitler oneens durfde te zijn.

Gurtner, Franz (1881 – 1941)

Franz Gurtner was juridisch adviseur van Hitler. Hij kreeg een hoge functie toen de nazi's aan de macht kwamen. Hij had zich tijdens de Eerste Wereldoorlog aan het Westfront en in Palestina onderscheiden en kreeg daarvoor het IJzeren Kruis Eerste en Tweede Klasse. De benoeming van Gurtner in het eerste kabinet van Hitler was een beloning voor zijn trouw aan de nazi's in het begin van de jaren 20. Hij bewerkstelligde de snelle vrijlating van Hitler uit Landsberg waar de nazi-leider na de mislukte putsch werd opgesloten. Gurtner werd in 1933 tot minister van justitie benoemd. In die functie was hij ervoor verantwoordelijk dat de oude juridische organisaties werden ondergebracht in nieuwe nazi-organisaties. Hij benoemde alle rechters, officieren van justitie en gerechtelijke functionarissen. Tussen 1933 en zijn dood in 1941 zorgde hij voor de juridische rechtvaardiging van de brute acties van de regering.

Rechts:
De conservatief-katholieke Gurtner wist dat gerechtigheid voor Hitler niet van belang was. Toch vergoelijkte hij de excessen van de nazi's.

Hakenkreuz

Ondanks de associatie met de nazi's is het symbool van het hakenkruis of de 'swastika' ouder dan het land Duitsland. Het werd al gebruikt door de vroege bewoners van Perzië en India en de indianen in Amerika. De definitie van een hakenkruis is een 'kruis met gelijke armen die aan het eind in dezelfde richting rechthoekig omgebogen zijn'. De oorspronkelijke naam 'swastika' komt van twee woorden uit het Sanskriet: su dat 'wel' betekent en asti dat 'zijn' betekent. In de roerige jaren na de Eerste Wereldoorlog, schilderde het rechtse Freikorps Ehrhardt grote witte hakenkruisen op hun helm. Dit symbool werd overgenomen door de nationaal-socialisten. In het hakenkruis verwerkten de nazi's de kleuren rood, wit en zwart die voor het eerst in 1897 als de nationale kleuren van het Duitse rijk gebruikt werden.

In het begin droegen de nazi's het hakenkruis als een armband op burgerkleding of als onderdeel van een politiek uniform. Later werd deze hakenkruisarmband een standaard onderdeel van de (para)militaire uniformen. Onder Himmler werd er een speciale afdeling van de SS opgericht om via archeologisch onderzoek te bewijzen dat het hakenkruis een 'arisch' symbool was.

Halder, Franz (1884 - 1972)

Chef van de generale staf van het Duitse leger van 1938 tot 1942. Halder was een Beierse protestant uit een militaire familie, die tijdens de Eerste Wereldoorlog in de persoonlijke staf van kroonprins Rupprecht gediend had. Daarna specialiseerde hij zich in planning en training. Na de affaire met Fritsch in 1938 werd hij tot chef van de generale staf benoemd. Halder was nauw betrokken bij de voorbereiding voor de Duitse invasies in Polen, Frankrijk, Nederland en België en was deels verantwoordelijk voor de eerste successen van Operatie Barbarossa in Rusland. Hij werd in 1942 door Hitler ontslagen omdat hij het niet met diens strategie eens was. Hij werd later verdacht van betrokkenheid bij de aanslag op Hitler in juli 1944 en zat achtereenvolgens in Dachau, Berlijn en Flossenburg gevangen. Halder werd in 1945 door de Amerikanen bevrijd. In 1949 verklaarde hij dat Duitsland de oorlog zonder Hitlers inmenging waarschijnlijk ook niet gewonnen zou hebben, maar dat de nederlaag dan minder verpletterend was geweest: achteraf gezien had Hitler Duitsland een 'dolkstoot in de rug' gegeven.

Zie ook Hitlers oorlogsapparaat
Nummer 21: De generale staf

Boven:
Franz Halder was een zeer bekwaam beroepsmilitair die betrokken was bij de voorbereidingen van de eerste militaire triomfen van de nazi's.

Hanfstaengl, Ernst Franz Sedgwick (1887 - 1975)

Hanfstaengl was een Harvard-student van Duits-Amerikaanse afkomst die vanwege zijn lengte van bijna 2 meter alom bekendstond als 'Putzi' of 'kleintje'. Hij raakte in de jaren 20 in München met Hitler bevriend. Hij leende geld aan de toekomstige dictator en introduceerde hem in de welgestelde kringen in de stad. Na de mislukte putsch in 1923 hield hij Hitler voor de politie verborgen. Naast een begaafd pianist was hij een goed moppentapper, waardoor hij min of meer de hofnar was in de nog jonge nazi-beweging. Met de opkomst van de nazi's werd Hanfstaengl in naam verantwoordelijk voor de relaties met de buitenlandse pers, maar zijn lichtzinnige houding was vaak een doorn in het oog van mensen als Goering en Goebbels. Het was al snel duidelijk dat deze functie voor hem te hoog gegrepen was. In 1937 vluchtte hij uit Duitsland weg toen hij hoorde dat men van plan was hem bij een ongeluk om het leven te laten komen. Hij ging weer in de VS wonen waar hij nog een tijdje optrad als adviseur voor het Witte Huis inzake de nazi's. Na de oorlog keerde hij naar Duitsland terug.

Boven:
'Putzi' Hanfstaengl was een van de 'gegoede' kennissen van Hitler. Hij had de juiste connecties en was o.a. bevriend met T.S. Eliot en Franklin Roosevelt, die toen nog senator in de staat New York was.

Haushofer, Karl (1869 - 1946)

Stichter van het Duitse Instituut voor Geopolitiek. Haushofer was generaal tijdens de Eerste Wereldoorlog en werkte in 1921 in München als professor in de geografie. Zijn concept van geopolitiek hield in dat de geografische omgeving een politieke invloed kon uitoefenen. Dit werd door Hitler overgenomen in zijn ideeën over Lebensraum voor de Duitsers in het oosten. Men denkt zelfs dat hij Rudolf Hess ertoe overhaalde in 1941 naar Groot-Brittannië te vliegen voor vredesonderhandelingen. Hoewel de nazi's veel van zijn ideeën overnamen, werd hij nooit een nationaal-socialist - wellicht omdat zijn vrouw gedeeltelijk joods was. Zijn zoon Albrecht was actief in het verzet tegen Hitler en vader en zoon werden samen gearresteerd na de aanslag op Hitler in juli '44. Albrecht werd in de laatste week van de oorlog geëxecuteerd. Zijn vader pleegde een jaar later zelfmoord.

Heil Hitler!

Heil was een oude Duitse begroeting die men vooral voor prinsen en koningen gebruikte. De nieuwe nazi-groet (officieel bekend als de 'Duitse groet') moest in de plaats komen van de meer gebruikelijke begroetingen als Guten Tag of Gruss Gott. De lessen op Duitse scholen begonnen met een uitwisseling van 'Heils' tussen de docent en de leerlingen. Daarbij diende men de arm in een hoek van 45 graden uit te strekken.

Hoewel sommige nazi's deze groet al voor de mislukte putsch in 1923 gebruikten, werd hij voor het eerst officieel gebruikt in juli 1925 tijdens een parade van 5000 SA'ers in Weimar.

Rechts:
Een menigte begroet Hitler met de 'Duitse groet', en de Führer beantwoordt dit met zijn eigen variant van deze groet.

Heiliger, Max

'Heilige Max' was de naam voor de geheime SS-bankrekening die geautoriseerd werd door de president van de Reichsbank, Walter Funk. Een gedeelte van de financiële middelen van de SS kwam van de regering, maar het merendeel kwam uit het uitgebreide industriële imperium dat geleid werd door het Wirtschafts- und Verwaltungshauptamt (SS-WVHA) van de SS. Over dit inkomen werd geen belasting betaald. Ook op de uitgaven werd weinig officieel toezicht uitgeoefend, in tegenstelling tot de bestedingen van de Waffen-SS die wel streng gecontroleerd werden.

Deze onbelaste fondsen van SS-bedrijven werden aangevuld met de bezittingen die men van concentratiekampslachtoffers roofde: voornamelijk munten en voorwerpen die tot goudstaven omgesmolten werden.

De eerste van 76 zendingen van dergelijke buit werd in 1942 bij de Reichsbank afgeleverd door Hauptsturmführer Bruno Memel. Het moest op de 'sonderkonto (speciale rekening) Max Heiliger' gestort worden. Deze rekening was in feite eigendom van de SS.

Schattingen over de waarde van de goudstaven en munten die door Memel op de rekening van heilige Max gestort werden, lopen uiteen van zeven tot tien miljoen Reichsmark. Het meeste daarvan is vermoedelijk na de oorlog op Zwitserse bankrekeningen terechtgekomen.

Heines, Edmund (1897 - 1934)

Alcoholistische homoseksueel, een goede vriend van SA-leider Ernst Röhm. Heines was een onderofficier in de Eerste Wereldoorlog. Na de oorlog sloot hij zich aan bij het Freikorps Rossbach en werd hij al snel lid van de nazi-partij en de SA. In 1929 werd hij opgesloten vanwege een politieke moord, maar hij kreeg amnestie. Hoewel Hitler hem niet mocht, kwam het gewelddadige karakter van Heines hem in de jaren 20 goed van pas. Maar toen de SA-leiding in de jaren 30 steeds meer in ongenade viel, begon Heines kritiek te uiten op Hitler.

In de Nacht van de Lange Messen op 30 juni 1934 bracht Obergruppenführer Heines de avond door met Röhm en andere hogere SA'ers in Bad Wiessee aan de oever van de Tegernsee. Het feestje werd verstoord door Hitler en een klein groepje SS'ers, die Röhm en de meeste andere SA-leiders arresteerden.

Hitler trof Heines in bed aan met zijn minderjarige chauffeur en op bevel van Hitler werden de twee naar buiten gesleurd en ter plekke gefusilleerd. Zij waren de eerste slachtoffers die nacht.

Rechts:
Edmund Heines, die werd doodgeschoten tijdens de Nacht van de Lange Messen, was een homoseksuele straatvechter die intiem bevriend was met Ernst Röhm.

Helfershelfer

Ook bekend als de H-mannen; informanten die voor de Sicherheitsdienst, de SD, werkten. Elke Ausenstelle van de SD was verantwoordelijk voor een Landkreis: een landelijk district of een grote stad. De Ausenstelle moest een netwerk opzetten van contactpersonen die leiding gaven aan de informanten. De contactpersonen waren vaak leraren, lokale SA-leiders of artsen. Veel van de informanten waren van bedenkelijker allooi, zoals pooiers en kleine criminelen, maar even vaak waren het respectabele burgers. De meeste informanten hadden er helemaal geen idee van dat ze in feite voor de SD werkten.

Herrenvolk

Het concept van het Herrenvolk lag ten grondslag aan de rassenfilosofie van de nazi's. Het kwam erop neer dat het 'arische' ras, Noord-Europeanen in het algemeen en Duitsers in het bijzonder, bepaalde kwaliteiten had die andere volken niet hadden en dat dit ras op basis daarvan voorbestemd was om over de andere rassen te heersen.

In deze theorie waren enkele ideeën van Nietzsche verwerkt over de Übermensch. De Übermensch zou komen nadat de traditionele maatschappij vernietigd was; een nieuwe aristocratie van individuen zou opstaan als leiders over de rest van de mensheid.

Aanhangers van de arische theorie bekritiseerden vooral de Völkerchaos die men aantrof rond de Middellandse Zee.De leden van het Herrenvolk stonden bekend als Herrenmensch, alle anderen waren Untermensch: 'minder dan mensen'.

Boven:
De nazi-ceremonies waren erop gericht de superioriteit van het 'arische' ras ten opzichte van de Untermensch aan te tonen.

Hess, Rudolf (1894- 1987)

Naaste medewerker van de Führer en uiteindelijk Hitlers beoogde opvolger na Goering. Hess werd in Alexandrië geboren en diende tijdens de Eerste Wereldoorlog als officier in hetzelfde regiment als Hitler, voordat hij naar de luchtmacht werd overgeplaatst.

Na de oorlog werd hij lid van het rechtse Thule-genootschap in München. Hier ontmoette hij Hitler en in 1920 werd hij zijn secretaris.Toen ze beiden na de mislukte coup in München in de gevangenis zaten, werkte hij Hitlers dictaat van Mein Kampf uit.

Als Hitlers medewerker speelde hij in de jaren 30 een belangrijke rol in de partij-/staatsaangelegenheden. Hij was toegewijd aan Hitler, maar in 1941 vloog hij zonder overleg van Augsburg naar Schotland in een loze poging vrede te sluiten met de Britten. Hitler vergoelijkte deze daad als een vlaag van verstandsverbijstering.

Hess werd door de Britten gevangen gezet en in 1946 in Neurenberg berecht. Hij werd wegens samenzwering en misdaden tegen de vrede veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf in Spandau. Op 17 augustus 1987 wurgde hij zichzelf als 93-jarige met een stuk elektriciteitsdraad (hoewel er ook geruchten gaan dat hij vermoord werd, of dat de man in Spandau niet de echte Hess was).

Zie ook Hitlers Handlangers
Nummer 9: Rudolf Hess
Zie ook In het Derde Rijk
Nummer 18: Partijorganisatie

Boven:
Rudolf Hess werd hoofd van het Centrale Politieke Comité in december 1932 en werd in 1933 tot plaatsvervanger van de Führer benoemd (hoewel Hermann Goering Hitlers officiële opvolger was).

"Heute Deutschland! Morgen die Welt!"

De nazi's waren erg bedreven in het verzinnen van korte, pakkende propagandakreten. Deze krachtige slogans werden op posters gedrukt, in toespraken verwerkt of en masse gescandeerd tijdens partijbijeenkomsten."Vandaag Duitsland! Morgen de wereld!" was een alarmerende slogan die de nazi's in de jaren 30 voor hun politieke campagnes gebruikten.